

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

РУДА ІННА АНАТОЛІЇВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри
Теорії і практики перекладу
к. філол. н., доцент
_____ Воловик А. А.

(підпис)

« ____ » _____ 2020 р.

ФУНКЦІЙНО-ПРАГМАТИЧНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ
АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ
З АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ
(НА ФАКТИЧНОМУ МАТЕРІАЛІ РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВ: АНГЛІЙСЬКОЇ
ТА УКРАЇНСЬКОЇ)

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша - англійська»

Освітня програма «Англійська та друга мови і література (переклад включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:
Гнатюк Л.Я., професор

.....
д. філол. наук

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЄКТ5/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2020

АНОТАЦІЯ

Руда І. А. Функційно-прагматичні та лінгвокультурні аспекти антропоцентричних фразеологізмів з анімалістичним компонентом (на фактичному матеріалі різносистемних мов: англійської, української)».

Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Освітня програма Англійська мова та переклад. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2020, 109 с.

Магістерську роботу присвячено вивченню та зіставному аналізу англо- та українськомовних антропоцентричних фразеологізмів, до складу яких увійшли найменування різних тварин, риб та птахів. У теоретичній частині дослідження розглянуто теоретико-методологічні аспекти дослідження фразеологічних одиниць: поняття фразеологізму та зооніму у мовознавстві, класифікації, запропоновані різними дослідниками, функційно-комунікативні та прагматичні особливості ФО і т.д. Практичні розділи зосереджені на зіставному аналізі фразеологізмів з АК, розкриваючи їх лінгвокультурні та прагматичні особливості.

Матеріалом дослідження слугують англійські та українськомовні ФО отримані методом суцільної вибірки з фразеологічних, тлумачних та перекладних (двомовних) словників. Обсяг вибірки становить 521 ФО.

Кількісний та якісний аналізи досліджуваних одиниць показав, що у переважній більшості подібні фразеологізми позначають або дають оцінку негативним рисам, станам та аспектами людського існування, як в українській, так і в англійській мовах (на другому місці – нейтральні, на останньому – позитивні). Це, у свою чергу, дозволило сформулювати власну, розширену класифікацію антропоцентричних ФО.

Було також визначено міжкультурні відмінності у сенсах та концептах, закріплених за окремими гіпонімами та основні екстралінгвістичні чинники, які сприяли виникненню окремих ФО (фольклор, професійні сфери, гастрономічні традиції країни, географічні особливості та інші)

Ключові слова: фразеологізм, антропоцентрична фразеологія, анімалістичний компонент, зоонім, орнітонім, іхтіонім, прагматичне значення, лінгвокультура.

SUMMARY

Ruda I. A. Functional and Pragmatic, and Linguocultural Aspects of Anthropocentric Phraseological Units with an Animalistic Component (on the Descriptive Material of English and Ukrainian).

Speciality 035 “Philology”. Specialisation 035.041 “Germanic Languages and Literatures (including translation)”. Educational Programme “English Language and Translation”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, 2020. – 109 p.

The Master's research paper is devoted to the study and comparative analysis of English and Ukrainian anthropocentric phraseological units (FU`s), which include names of various animals (AC), fish and birds. The theoretical part of the study sheds light on the theoretical and methodological aspects of the study of FU: the definition of *phraseological unit (idiom)* and *zoonym* in linguistics, classifications proposed by various scholars, functional and communicative and pragmatic features of FU`s, etc. Applicative sections focus on a comparative analysis of phraseological units with an animalistic component in them, revealing their linguistic, cultural and pragmatic peculiarities.

The empiric material of the research includes English and Ukrainian FU`s selected by continuous sampling from phraseological, explanatory and bilingual dictionaries. The sample size is 521 FU`s.

Quantitative and qualitative analysis of the studied units showed that in the vast majority of such phraseologies denote or evaluate negative traits, states and aspects of human existence, both in Ukrainian and in English (in the second place - neutral, in the latter - positive). This, in its turn, allowed us to develop our own, more expanded classification of anthropocentric FU`s.

Intercultural differences in the meanings and concepts assigned to individual hyponyms and the main extralinguistic factors that contributed to the emergence of

particular FU's (folklore, professional fields, gastronomic culture, geographical features, etc.) were also identified.

Key words: phraseology, anthropocentric phraseology, animalistic component, zoonym, ornithonym, ichthyonym, pragmatic meaning, linguoculture.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

австр. англ. – австралійський варіант англійської мови

АК – анімалістичний компонент

брит. англ. – британський варіант англійської мови

букв. – буквальний переклад

ФО – фразеологічна одиниця

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ.....	14
1.1 Поняття <i>фразеологізму</i> в мовознавстві. Класичний та новітній функційно-прагматичний підхід	14
1.1.2 Функції фразеологізмів.....	17
1.1.3 Проблема класифікації ФО у сучасному мовознавстві.....	19
1.2 Функційно-комунікативні особливості антропоцентричних ФО	22
1.3 Фразеологізми з анімалістичним компонентом у системі антропоцентричних фразеологізмів	26
1.3.1 Поняття <i>зоонім</i> та <i>анімалістичний компонент</i> у мовознавстві	28
1.3.2 Прагматичні аспекти ФО з анімалістичним компонентом	32
1.4 Функційно-комунікативні та прагматичні особливості лінгвокультурного контексту у зіставленні анімалістичних ФО (на фактичному матеріалі мов).....	34
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2 ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ-ЗООНІМОМ.....	40
2.1 Антропоцентричні фразеологізми з назвами свійських тварин	40
2.1.1. Собака, пес – dog, hound.....	40
2.1.2 Кінь – horse	44
2.1.3 Кіт, кішка – cat.....	49
2.1.4 Pig, hog – свиня, кабан	54
2.1.5 Sheep – вівця, овечка.....	56
2.1.6 Bull – бик та інші свійські тварини	57

2.2 Антропоцентричні ФО з назвами екзотичних тварин та хижаків.....	58
2.2.1. Monkey, ape – мавпа.....	58
2.2.2 Elephant – слон.....	59
2.2.3 Wolf – вовк.....	60
2.2.4 Інші екзотичні тварини та хижаки	62
2.2.5 Whale – кит.....	63
Висновки до розділу 2	65
РОЗДІЛ 3 ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕТОМ-ІХТІОНІМОМ, - АМФІБІОНІМОМ ТА –РЕПТИЛІОНІМОМ	67
3.1 Фразеологічні одиниці з компонентом-гіперонімом fish – риба.....	67
3.1.2 Shark – акула.....	71
3.1.3 Herring – оселедець	74
3.2 Фразеологічні одиниці з найменуваннями ракоподібних.....	74
3.3 Фразеологічні одиниці найменуваннями земноводних	77
Висновки до розділу 3	79
РОЗДІЛ 4 ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕТОМ-ОРНІТОНОМІМОМ	81
4.1 Фразеологізми з компонентом-гіперонімом bird – птах	81
4.2 Chicken, hen – курка, квочка.....	84
4.3 Rooster, cock – півень	87
4.4 Turkey – індик	89
4.5 Duck, goose – качка, гуска	93
4.6 Crow, magpie – ворона, сорока, гава	98
4.7 Stork – лелека	101
4.8 Swan – лебідь	103

Висновки до розділу 4	104
ВИСНОВКИ	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	110
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	118
ДОДАТКИ.....	127

ВСТУП

Одним з найбільш актуальних здобутків лінгвістики є розгляд мови як відображення картини навколишнього світу з лінгвокультурного погляду зокрема. Фразеологізми змальовують об'єктивну дійсність в уявленні певної культурної спільноти. Завдяки цьому, вони є важливим джерелом культурного концепту, тобто інформації про певні національно-культурні особливості конкретної мови та культурного простору [67, р. 19]. Фразеологічний пласт, зберігаючи національно-культурні особливості певного лінгвокультурного простору, розкриває характер етнічної спільноти, народу та нації. До того ж він передає унікальний, самобутній культурний скарб із покоління в покоління [6, с. 4]. Тому лінгвокультурний підхід до розуміння концепту передбачає наявність двох складових: поняттєвої та культурно-фонові. У той час як поняттєва частина концепту складає основу лексичного значення мовної одиниці, культурний пласт охоплює аксіологічну оцінку, асоціації, абстракції тощо. Крім того, він відображає етнічну специфіку зображення мовних знань і несе антропоцентричний характер, оскільки вони, як ментальні утворення, зорієнтовані на духовність, суб'єктивність і внутрішній світ носія конкретної мови [56, р. 51]. Таким чином, національні концепти найповніше виявляються в антропоцентричних фразеологізмах. Саме тому сьогодні можна спостерігати зростання зацікавлення щодо аналізу комплексу засобів мови, які виконують функцію опису та характеристики людини.

Внаслідок досить складного характеру фразеологічних одиниць з низкою певних особливостей та ознак, існують численні системи класифікацій, що базуються на різних принципах та введені окремими філологами. Запропоноване дослідження присвячене антропоцентричним фразеологізмам з анімалістичним компонентом, а зокрема функційно-прагматичному та лінгвокультурному аспектам.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що антропоцентричні фразеологізми з анімалістичним компонентом, або ж компонентом-зоонімом, являють собою окремий, достатньо значний шар лексики та регулярно

вживаються у художньому, публіцистичному та розмовному стилях мови. Для тих, хто вивчають англійську мову як іноземну, фразеологізми можуть викликати труднощі у процесі її вивчення, у той час як перед студентами-перекладачами постає також проблема їх перекладу та пошуку відповідних еквівалентів.

Розуміння та, як результат, доречне використання таких фразеологізмів прикрашає та поживає як мовлення, так і письмо; однак вимагає урахування культурних концептів, конотації, контексту, та інших національно-культурних особливостей конкретного лінгвокультурного простору, які впливають на переклад тексту і пошук еквіваленту конкретного фразеологізму у цільовій мові. Можна спостерігати, що дослідження фразеологізмів є актуальною проблемою, оскільки розуміння та уміння правильно застосовувати фразеологізми впливає на загальний рівень володіння мовою та, зокрема, на порозуміння між учасниками комунікації.

Мета дослідження полягає у виявленні спільних рис, відмінностей та особливостей фразеологізмів з анімалістичним компонентом англійської та української мов, з функційного, прагматичного та лінгвокультурного погляду.

Завдання дослідження:

- 1) дослідити поняття *фразеологізму* та *анімалістичного компоненту* в сучасному мовознавстві;
- 2) розглянути класичний та новітній функційно-прагматичний підходи, основні класифікації та функції фразеологізму;
- 3) здійснити збір та аналіз фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом (зоонімом, орнітонімом, іхтіонімом);
- 4) з'ясувати основні відмінності та схожості у проаналізованих фраземах;
- 5) дослідити образи конкретних анімалістичних компонентів в етнолінгвістиці та концепти, що закріплені за ними;
- 6) розкрити особливості функціонування фразеологізмів з анімалістичним компонентом у мові;

7) визначити лінгвокультурні особливості фразеології досліджуваної групи;

Об'єктом курсової роботи є антропоцентричні фразеологізми з анімалістичним компонентом в українській та англійській (американського, британського, а також частково австралійського варіантів) мові.

Предметом – порівняння фразеологізмів і виявлення спільних та відмінних ознак, конотацій, концептів закріплених за конкретними компонентами.

Теоретичну базу роботи складають наукові роботи таких дослідників, як: Гнатюк Л. Я., Григошкіна Я. В., Жайворонок Н. В, Забуранна О. В., Нагорна О. О., Марковська А.В., Кунин А. В, Марудова А. С., Русанівський В. М., Смирницький О. І та інші.

Мета та завдання дослідження, а також специфіка об'єкта зумовили використання наступний **методів** лінгвістичного аналізу: *метод суцільної вибірки* для здійснення вибірки антропоцентричних фразеологізмів з анімалістичним компонентом зі словників, статей, монографій; *зіставний метод*, який уможливорює висвітлення спільних і відмінних функційних, прагматичних, конотативних та стилістичних ознак як окремих АК, так і власне фразеологізмів досліджуваних мов; *метод семантичного аналізу* для визначення семантичних особливостей фразеологічних одиниць на позначення рис характеру, зовнішності людини, виконання дії або її манери; *метод компаративного аналізу* – для виявлення спільних та відмінних ознак досліджуваних ФО в англійській та українській мовах, а також концептів, асоціацій та конотацій закріплених за конкретними АК; *метод лінгвостилістичної абстракції* – для аналізу та опису ФО з урахуванням взаємозв'язків між людиною, культурою і мовою; *методи кількісного та якісного аналізу* – для характеристики частотності вживання конкретних АК на позначення позитивних, негативних та нейтральних аспектів ілюдського існування (зокрема представлені у таблицях та діаграмах); *описовий метод* – задля характеристики результатів дослідження;

Матеріалом дослідження слугують 521 фразеологічна одиниця з анімалістичним компонентом (217 в українській та 304 в англійській мові) отримані методом суцільного вибору з лексикографічних джерел англійської та української мов, з-поміж яких, зокрема, «Англо-український фразеологічний словник» за ред. К. Т. Баранцев [87], «Словник фразеологізмів української мови» за ред. В. М. Білоноженко та ін. [91], «Словник української мови» у 11 т. за ред. І. К. Білодіда [90], «Великий тлумачний словник сучасної української мови» за ред. В. Т. Бусела [88], «Collins COBUILD Idioms Dictionary» [96], «Websters New Twentieth Century Dictionary of the English Language» [103], «Allen's Dictionary of English Phrases» [94], «Macmillan English Dictionary Online» [99] «McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions» [102], «Longman Dictionary of English Idioms» [101], «Oxford English Dictionary» [104], «Cambridge Academic Content Dictionary» [95] та інші. Корпусом текстового матеріалу, на якому ілюструвалось вживання фразеологізмів, стали тексти художньої літератури, у тому числі тексти пісень, публіцистики, а також інтернет-ресурси.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження, а також його окремих розділів було викладено в доповідях на Міжвузівській науковій студентській конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур» (ДонНУ, Вінниця, 2019 р. та 2020 р.).

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено у 2 матеріалах доповідей на студентських наукових конференціях.

Наукова новизна роботи полягає у детальному дослідженні особливостей використання низки анімалістичних компонентів в антропоцентричних фразеологізмах української та англійської мов у порівняльному аспекті.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного, висновків, списку використаної

літератури та лексикографічних джерел українською, російською, англійською мовами (всього – 107), списку джерел емпіричного матеріалу та одного додатку. Загальний обсяг роботи складає 109 сторінок. Основний текст дослідження викладено на 96 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

1.1 Поняття *фразеологізму* в мовознавстві. Класичний та новітній функційно-прагматичний підходи.

На сучасному етапі лінгвістичної думки мовознавці вживають різноманітні терміни для позначення поняття *фразеологізму*, серед них: *фразеологічна одиниця*, *фразема*, *ідіома*, *фразеологічний зворот*, *фразеологічне зрощення* та *стійке словосполучення*. Як правило, поняття «фразеологічна одиниця» та «фразеологізм» є тотожними. О. Смирницький, у свою чергу, відокремлює фразеологічні одиниці, як стилістично нейтральні звороти, які позбавлені метафоричності або ж втратили її, та ідіоми, які базуються на метафоричності. Н. Амосова виділяє фраземи та ідіоми. Ідіоми, на її думку, характеризуються цілісним значенням, тоді як фраземи є одиницями постійного контексту [21, с. 129]. В. Виноградов стверджує, що ідіоми, або фразеологічні зрощення, характеризуються семантичною неподільністю, абсолютною непохідністю значення цілого з компонентів [5]. На думку О. Куніна, фразеологізми – це «стійкі поєднання слів з ускладненою семантикою, які не утворюються за структурно-семантичним моделями змінних словосполучень» [27].

Як вказує Л. Комар, в англо-американській лінгвістиці термін «фразеологізм» майже не спостерігається. Натомість використовуються терміни *idiom* та *phraseological unit*. «Оксфордський словник» тлумачить термін *idiom* як «сукупність послідовно зв'язаних слів, які визначаються як єдність та загальне значення якої неможливо виходячи з кожного слова». «Вебстерський словник» подає тлумачення наступним чином: «мова народу, країни, класу та ін.; вираз зі значенням відмінним від буквального; авторський стиль мовлення». Так чи інакше, спільними ознаками українськомовного та англomовного визначень терміну «фразеологізм» є відтворюваність, єдність

значення, внутрішньо-компонентні зв'язки та граматична організованість [21, с. 129].

За своїм лексичним значенням значна група ФО є наближеною до лексем з точки зору функцій та вступає у синонімічні зв'язки зі словами, виконуючи синтаксичні функції слів певних частин мови. Однак, у структурно-семантичному аспекті фразеологічні одиниці є більш складними утвореннями ніж слова [39]. Як зауважував О. І. Смирницький, зовнішньою ознакою, яка вирізняє ці лінгвістичні одиниці, є цілооформленість слова і нарізнооформленість фразеологізму. Крім того, фразеологічна одиниця у порівнянні зі словами є, як правило, виразнішою в емоційно-експресивному плані. Як приклад: англ. *as good as gold* «very good»; *as black as ink, as black as pitch* «very dark»; *as poor as a church mouse* «very poor» [21, с. 130].

Спираючись на доробки видатних лінгвістів, можна стверджувати, що фразеологічні одиниці – це стійкі сполуки слів, що характеризуються образністю, метафоричністю та лексико-граматичною нерозривністю. До таких відносяться ідіоми, прислів'я, приказки, афоризми, крилаті вислови та сталі вирази термінологічного характеру [98, с. 56].

Оскільки фразеологічна одиниця – це складне явище з низкою різних характеристик, які можна розглядати по-різному, науковцями представлено безліч систем класифікації фразеологічних одиниць, що базуються на окремих принципах. В науковій практиці існує три класичних підходи щодо класифікації фразеологічних одиниць: семантичний, структурний та контекстуальний [47, с. 2]. В рамках традиційного підходу, головні завдання пов'язані з систематизацією фразеологічного фонду мови відповідно до семантичних критеріїв. Семантичний підхід підкреслює важливість ідіоматичного, функціонального та контекстуального аспектів. Семантична взаємодія слів у мовленні вміщена в поняття контексту. Характер сполучення слів корелює з типами контексту [50, с. 2]. Контекстуальний метод зорієнтований на висвітлення сутності семантичної взаємодії слів у мовленні, виявляючи межі сполучуваності слова при збереженні ним даного лексичного

значення; визначаючи ступінь закріпленості складу і структури словосполучення; встановлюючи тип контексту, до якого належить [3].

У класичних працях більшості видатних дослідників значна кількість уваги приділена вивченню внутрішньої структури ФО. Однак, багато актуальних питань в рамках традиційного підходу залишаються поза увагою [68, с. 19]. Лише на початку XX сторіччя зарубіжна, зокрема англійська та американська, лінгвістична традиція почала приділяти достатню увагу фразеології. Цей факт певною мірою пояснюється сильним впливом біхевіоризму та генеративизму [4, с. 21]. Відсутність наукової галузі, яка б об'єднувала фразеологічні дослідження, зіставляла б досягнення різних шкіл, оберталась у дещо розмитому трактуванні ФО. Першою значною працею у фразеології стала добірка статей Л. П. Сміта "Words and Idioms" опублікована 1925 році [77]. У ній Л. П. Сміт зібрав приклади ідіом, провів класифікацію, дотримуючись найкращих традицій етимології. Автор згадує поняття ідіоми, але не приділяє уваги структурно-семантичним особливостям цих виразів. Серед піонерів у цій сфері слід назвати М. Г. Робертса, який, наголошуючи на важливості людського фактора у виникненні ідіом, визнавав їх джерелом змін у мові [76].

Повноцінне становлення фразеології відбувалося у руслі тенденцій розвитку загального мовознавства – від структурно-наукової парадигми до когнітивно-дискурсивної – через теоретичні надбання окремих фразеологічних шкіл і науковців. Головним завданням класичного періоду (50 – 60 рр. XX ст.) було встановлення критеріїв фразеологічності та виявлення структурно-семантичних особливостей фразеологізмів у рамках системного підходу до проблем фразеології [30, с. 560]. Заміна системно-класифікаційного аналізу функційно-семантичним пов'язана з початком нового посткласичного періоду (70 – 80 рр. XX ст.). Дослідження семантики фразеологізмів і закономірностей вживання їх в організації вислову стало характерною рисою цього етапу. Головним напрямом вивчення семантики було виявлення зв'язків між внутрішньою формою та прагматичним значенням фразеологізму. Нова

дискурсивна парадигма у фразеології асоціюється з новими підходами до вивчення фразеологізмів: антропоцентричного / лінгвокультурного (Б. М. Ажнюк, Г. А. Багаутдинова, Л.Я. Гнатюк, В. М. Телія); прагматично-комунікативного (Л. Я. Гнатюк, А. М. Мелерович, А. М. Емірова, Б. Альтенберг, Ч. Фернандо, Р. Мун, Дж. Сінклер; когнітивного (М. Ф. Алефіренко, Ф. Кульмас, Р. Гіббс, Е. Полі, Ю. Штресслер). Такий напрям розвитку фразеології заклав підвалини для вивчення національної своєрідності у ній [48, с. 32].

Як слушно відзначає сучасна польська дослідниця Л. Гнатюк, «...багато актуальних питань у межах традиційних підходів залишалося поза увагою. Наприкінці ХХ століття з розвитком когнітивної лінгвістики традиційний погляд на фразеологічне значення почав змінюватися, адже дослідники звернулися до вивчення та розуміння національного духу певної етнічної групи через антропоцентричні фразеологічні одиниці. Була врахована вагома роль антропоцентричних фразеологізмів у представленні культурного менталітету, а також у відображенні національної та культурної самобутності. Все це призвело до розвитку нового напрямку, а саме антропоцентричної фразеології, оскільки вона вербалізує національний дух нації, що уможливорює виявлення особливостей ментального світу певної етнічної групи, її культури та дає змогу дізнатися про різні етапи її культурного розвитку» [68, с. 19].

1.1.2. Функції фразеологізмів

Як і всім мовним одиницям, фразеологізму властива низка функцій, серед яких:

1) номінативна: ФО використовують для позначення властивостей предметів та явищ з метою уникнення повторів. Фразеологізми, будучи засобами номінації, не дублюють вже раціонально пізнане і закріплене в мові, однак дають змогу дуже точно, образно позначити референтну ситуацію. На думку М. Захарової, адресант зрідка використовує фразеологізми виключно з номінативною метою, оскільки за допомогою них мовець намагається

схарактеризувати певний фрагмент дійсності, розкрити сутність певного явища, вказати на певні ознаки предмета [37].

2) емоційно-експресивна: емоційно-забарвлені фразеологізми містять у собі компонент оцінки, вони виражають позитивні або негативні почуття, пекредають емоційний стан мовця або автора, надають додаткового стилістичного колориту. Емоційність у свою чергу завжди прирівнюється до експресивності. В основі експресивних мовних одиниць лежать соціопсихологічні та власне мовні критерії оцінки виражальних засобів [57]. Поруч можна також розглядати й функцію відтворення внутрішнього стану персонажа: вжиті як в авторському мовленні, так і в мові персонажів фразеологізми, які виконують таку функцію, виражають психічний стан мовця, його настрої, переживання та почуття [24]: англ. *to keep a stiff upper lip* «терпіти», англ. *to have a soft spot* «відчувати прихильність»; англ. *let off steam* – укр. *випустити пар*; англ. *to strike a raw nerve* – укр. *різати по живому*; англ. *to be over the moon* – укр. *бути на сьомому небі від щастя*;

3) оцінна: адресат комунікації – мовець або автор – використовує фразеологізми як засіб для висловлення власного ставлення або відчуттів до об'єкту, надаючи йому позитивну, негативну або нейтральну оцінку, виражаючи співчуття, прихильність, захоплення, або ж навпаки – презирство, засудження, висміювання. Як приклад: англ. *a crybaby* – укр. *плакса*; англ. *to have someone's back* – укр. *покладатись на чийсь допомогу*; англ. *off the wall* «винятковий, неабиякий»; англ. *hard as nails* – укр. *міцний горішок*; англ. *to have one's ear* – укр. *бути на слуху у когось*; англ. *to have someone wrapped around one's littlefinger* – укр. *обводити навколо пальця*; англ. *to be a barefaced liar* – укр. *брехати і не червоніти*; Наявність аксіологічного (оцінного) компонента у значеннях переважної кількості ФО дає змогу позначити особистісне ставлення до ситуації, яка номінується висловленням свого емоційного стану [37, с. 40].

4) функція портретної характеристики, зображення зовнішнього вигляду людини: зовнішність людини змальовується дуже розгалуженими

спектрами висловів, вербалізуючи об'єктивне спостереження або ж суб'єктивне відношення. Наприклад: англ. *to look like a drowned rat* – укр. *промоклий до кісток* (до нитки); англ. *all skin and bone* – укр. *шкіра та кісти*; англ. *in one's birthday suit* – укр. *в костюмі Адама, 'оголений'*; англ. *to look like a million bucks* – укр. *виглядати на мільйон*; англ. *all skin and bone* – укр. *шкіра та кісти*;

5) функція відтворення внутрішнього стану персонажа: фразеологізми, які виконують таку функцію, виражають психічний стан людини, її настрої, переживання та почуття: англ. *to keep a stiff upper lip* – 'терпіти', англ. *to have a soft spot* – 'відчувати прихильність'; англ. *let off steam* – укр. *випустити пар*; англ. *to strike a raw nerve* – укр. *пізати по живому*; англ. *to be over the moon* – укр. *бути на сьомому небі від щастя*;

6) прагматична: здійснюється вплив на адресата. Прагматичний потенціал фразеологізмів спирається на високий ступінь узагальненості значення та експресивно-емоційну наповненість.

Отже, фразеологічною одиницею називають лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично. Також фразеологізм виконує ряд функцій, кожна з якої має певну мету і завдання.

1.1.3 Проблема класифікації фразеологічних одиниць у сучасному мовознавстві

На семантичному рівні більшість мовознавців сьогодні дотримується класифікації, розробленої В. В. Виноградовим, у якій він поділяє ФО на три види [5]:

Фразеологічні зрощення – одиниці, у яких цілісне значення не вмотивоване жодним чином та не впливає зі значення їхніх окремих компонентів: укр. *теревені правити* 'говорити нісенітниці', *байдики бити* 'ледарювати', *глек розбити* 'посваритися', *собаку з'їсти* 'мати досвід у чомусь'.

Фразеологічні єдності – одиниці, цілісне значення яких вмотивоване переносним значенням їхніх компонентів: укр. *тримати камінь за пазухою* ‘приховувати злобу’, *грати першу скрипку* ‘бути головним’, *вивести на чисту воду* ‘викрити непорядність’.

Фразеологічні сполучення – одиниці, у яких цілісне значення вмотивоване прямим значенням їхніх компонентів: укр. *покласти край* ‘припинити’, *страх бере* ‘відчувати страх, тривогу перед чимось’, *узяти верх* ‘лідирувати, перемогти’.

За морфологічною класифікацією, поданою М. Ф. Алефіренком [1, с. 46-70], фразеологізми поділяють на:

1) **Субстантивні (іменникові)** – фразеологізми з узагальнено-предметною семантикою та вираженою граматичними категоріями роду, числа й відмінка. У реченні виконують як правило синтаксичні функції підмета, іменної частини складеного присудка або додатка. Називають особу, предмет або явище. Наприклад, укр. *золота клітка, золоте правило, вовчий апетит, тверда валюта*.

2) **Ад’єктивні (прикметникові)** – фраземи, яких відрізняє категоріальне значення атрибутивності та здатність виражати статичну ознаку предмета. Інакше кажчи, називаються конкретні ознаки особи, предмета або явища: укр. *на всі руки майстер, одним миром мазані, як шовковий, легкий на підйом, мов на шарнірах, собака на сіні, кров з молоком*). Варто відзначити, що в подібних таких одиницях досить часто прикметник взагалі не спостерігається.

3) **Дієслівні** – фразеологізми з узагальненою семантикою процесуальної ознаки, вираженої в дієслівних граматичних категоріях виду, стану, способу, часу, особи. У реченні зазвичай зазвичай синтаксичну функцію присудка або обставини, називаючи дію або стан стосовно особи, предмета чи явища: укр. *відбити бажання, рвати жили, впасти в дитинство, проливати кров*.

4) **Адвербіальні (прислівникові)** – фразеологічні одиниці кількісно- або якісно-обставинної семантики, які відрізняються відсутністю морфологічних парадигм. У реченні виконують функції обставин різних видів, характеризуючи

дію, стан або ознаку; відповідають на характерні для прислівників питання як?:
укр. *наліво й направо, не на жарт, по лезу ножа, ні в зуб ногою, в доброму гуморі*).

5) **Інтер'єктивні (вигуківі)** – як правило емоційно-забарвлені фразеологізми, які виражають різноманітні почуття, не виконуючи номінативної функції: укр. *хай там як, ну і ну, і треба ж, як на лихо, оце так! матінко рідна! ні пуху ні пера!*

У межах структурно-семантичної класифікації О. В. Кунін виділив такі типи фразеологічних одиниць:

- 1) **Номінативні** ФО, тобто фразеологізми, що означають предмети, явища і тощо. Інакше кажучи, просто виконують номінативну функцію.
- 2) **Номінативно-комунікативні** ФО. Сюди належать дієслівні ФО, які можуть трансформуватися у речення при вживанні дієслова у пасивному стані.
- 3) **Вигуківі і модальні** ФО, тобто ті, що виражають емоції, волевиявлення тощо, але не володіють предметнологічним значенням.
- 4) **Комунікативні** ФО, тобто зі структурою простого та складного речення. Під це визначення підпадають прислів'я та приказки. [26].

Серед інших класифікацій були відделені також наступні:

– за функційним призначенням, що розрізняє фраземи як **нейтрально-номінативні або експресивно-емоційні**:

– за функційним вживанням, за якою ФО поділяються на **книжкові** – зустрічаються переважно у художній літературі, наукових та публіцистичних текстах: укр. *шлях до серця, лебедина вірність, ангельське терпіння, одної крові*; **побутово-розмовні** – вживаються в розмовному мовленні, художніх та публіцистичних творах: *здійняти бучу, викопати собі яму, вилізти боком, волосся дибки ста.*; **термінологічні** – використовуються головним чином у науковому та офіційно-діловому стилях: *магічний реалізм, вжити заходів, вводити в дію* і т. д.

– **за вживаністю, де ФО характеризуються як** широковживані (активно застосовуються в усіх функціональних стилях мови); вузьковживані (спеціалізовані, характерні для вузьких галузей; діалектні, авторські, неологізми); застарілі (на сучасному етапі майже не вживаються).

– **за емоційним забарвленням:** сильноекспресивні (часто ніби «випадають» з тексту); середноекспресивні (зазвичай органічно застосовані в тексті); нейтральні (майже не сприймаються за фразеологічні одиниці).

У запропонованому дослідженні використовуються переважно класифікації розроблені О. Куніним, М. Алефіренко та В. Виноградовим. Проте варто вказати, що у процесі аналізу антропоцентричних фразеологізмів з анімалістичним компонентом, виникла необхідність класифікувати їх і за етимологічним принципом, який безпосередньо пов'язаний з лінгвокультурним аспектом дослідження. Таким чином, була сформовано власна умовна класифікація:

- 1) Фразеологізми, які виникли на основі **спостережень** (у випадку цього дослідження – за твариною).
- 2) Фразеологізми, які містять посилення на **звичай та традиції народу**. У таких одиницях згадуються назви традиційних страв країни, свят або ігор. Такі ФО цілком допустимо називати «сугубо» українськими, англійськими, британськими або австралійськими.
- 3) Фразеологізми пов'язані з **історичними подіями або реаліями**.
- 4) Фразеологізми обумовлені **географічними** розташуванням країни.

1.2 Функційно-комунікативні особливості антропоцентричних ФО

Наприкінці ХХ ст. з'явилася необхідність поглянути на мову з боку її участі в пізнавальній діяльності людини. Як вказує Ю. Жарікова, «на зміну класичній, системно-структурній парадигмі, де мова інтерпретувалася як своєрідна строго організована система, в якій кожне явище має свою цінність залежно від місця у цій системі, прийшла когнітивна лінгвістика, яка розглядає

мову не як “систему в самій собі і для самої себе”, а у зв’язку з людиною, без якої виникнення й функціонування цієї системи було б неможливим» [17].

З розвитком когнітивної лінгвістики зацікавлення дослідників були спрямовані на вивчення і розуміння національного духу цілих етнічних груп через антропоцентричні фразеологічні одиниці. Як відзначила Є. Рахіліна, «мова антропоцентрична за своєю природою, тому, відображаючи світ, вона завжди «дивиться» з погляду людини». Досить лаконічно суть антропоцентризму охарактеризував Е. Бенвеніст – «людина в мові». Вивчення фразеології на основі цього принципу переросло в цілий напрям під назвою «антропоцентрична фразеологія». В межах її вивчення мова розглядається не лише як продукт людської діяльності, але як і засіб спілкування, збереження і формування людського досвіду, знань та культури. Найбільш показовим матеріалом для досліджень у цьому сенсі виступає саме фразеологічний пласт мови.

На думку В. Щирової, антропоцентричні фразеологізми є «універсальним засобом номінації об’єктів і явищ оточуючого світу, вербалізації результатів антропоморфного сприйняття навколишньої дійсності, асоціювання з образом людини». Таким чином, вони демонструють два ключових принципи антропоцентризму:

- «людина в мові», де мова виступає як форма мислення, транслятор культурних знань;
- «мова в людині», де мова постає як засіб доступу до імпліцитних, тобто прихованих, когнітивних процесів та структур [59].

Антропоцентризм досить давно став предметом фразеологічних досліджень, йому здебільшого приписують функціональну природу, розуміючи як спрямованість фразеологічних одиниць на позначення світу людини. Однією з особливостей таких фразеологізмів є те, що вони є наслідком переосмислення не безпосередньо конкретного фрагменту дійсності, а себе самого під час спостереження за цим фрагментом. З огляду на це, мисленнєва схема утворення фразеологізму виглядає таким чином: спостереження дійсності здійснюється

на основі спостережень самого себе, свого тіла, або ж оточуючого світу, включаючи світ тварин та явища природи.

На думку деяких дослідників, антропоцентрична фразеологія знаходиться на новій інтерпретуючій стадії, оскільки «саме з інтерпретацією пов'язані надії на прогрес у теорії фразеології, фразеологічній практиці та фразеологічній дидактиці» [1]. Досить розповсюдженим, та цілком правильним, є ствердження, що антропоцентризм у фразеології є домінуючим. Як зауважували Л. Ройзензон та Ю. Аваліані, «якщо лексика у своїй сукупності відбиває усю суму явищ, фактів, процесів дійсності, то фразеологія охоплює в першу чергу сферу переживань і почуттів, печалі, радості, любові, дружби, конфлікту й боротьби, якісну характеристику» [46]. Влучно стосовно цього висловились і А.В. Марковська: «Загальна тенденція гуманізації наукового знання сприяла усвідомленню лінгвістами того, що аналіз мовних явищ та фактів не може бути об'єктивним, якщо не вийти за межі мови, якщо не звернутись до її творця і носія – людини» [34, с. 102].

Між тим М. Гамзюк, встановивши сфери об'єктивної дійсності, які відображаються фразеологічним пластом мови залежно від кількісних параметрів ФО, виділив чотири групи об'єктів позамовної дійсності:

- 1) високофразеологічні (бажання, дії, почуття, афекти, тощо),
- 2) середньофразеологічні (рослини, тварини, людина, фізіологія),
- 3) низькофразеологічні (простір, положення, форма)
- 4) нефразеологічні (неорганічна природа, речовини, писемність, науки, мистецтво, техніка).

Дослідник зауважив, що кількісна перевага на боці «високофразеологічної» почуттєвої сфери свідчить про антропоморфну вибірковість природи фразеології [34, с. 103].

Таким чином, якщо антропоцентричність походження фразеологізмів не викликає сумніву на даному етапі, то „зміст” ФО певних груп не вдається назвати антропоцентричним. До таких можна віднести ФО на позначення

природних явищ: англ. *to rain cats and dogs, fine weather for the ducks, dog days*, укр. *червоний півень, курячий дощ*; оцінки ситуації: англ. *a storm in a teacup, calm before the storm, silver lining, ray of hope*, укр. *молочні ріки і масляні береги, як гриби після дощу, Авгієві стайні*; неживі предмети та їх сукупність: укр. *ієрихонські мури* (міцна споруда): *вавилонська вежа* (змішання мов); *Лукуллівський бенкет* (багатство їжі); або ж ірреальні поняття: укр. *Гадесові поля* (царство мертвих); *лоно Авраамове* (рай); *Адамова земля* (неврожайна земля) [41].

У процес творення антропоцентричних фразеологізмів, які відображають якості характеру людини, задіяні такі макроконцепти, як інтелектуальні здібності, емоційно-експресивні аспекти, емпатія та інші риси людської натури загалом [6, с.4]. Розглянемо приклади:

- моральні якості людини: англ. *a man of his word* – укр. *людина слова*; англ. *a wet blanket* – укр. *зануда*; англ. *a bad egg* «той, хто приносить розчарування, не виправдовує надій»;
- інтелектуальні здібності: англ. *Jack of all trades* – укр. *майстер на всі руки*; англ. *know-it-all* – укр. *всезнайка*;
- фізичні якості: англ. *strong as an ox* – укр. *здоровий як бик*; англ. *as fit as a fiddle* – укр. *в доброму здоров'ї та гарному настрої*;
- соціальні аспекти життя людини: англ. *social butterfly* «товариська людина»; англ. *big cheese* – укр. *велике цабе*; англ. *just off the boat* – укр. *новичок*; англ. *life and soul of the party* – укр. *душа компанії*;
- матеріальний стан: англ. *a fat cat* «багата, впливова людина»;
- взаємостосунки між людьми: англ. *get on like a house on fire* – укр. *бути нерозлийвода*, англ. *move in the same circles* – укр. *перебувати у спільних колах*; англ. *to rub someone up the wrong way* «дратувати»;

1.3 Фразеологізми з анімалістичним компонентом у системі антропоцентричних фразеологізмів.

Дослідження функційно-семантичних особливостей фразеологізмів, об'єднаних у групи на основі наявності в їхньому складі компонентів, що генетично належать до певного тематичного ряду лексем, неодноразово ставали об'єктом аналізу багатьох дослідників. Так, наявність у складі фразеологічних одиниць компонентів, що є назвами частин людського тіла, стала підставою для об'єднання у тематичну групу так званої *соматичної фразеології*. Фразеологізми з компонентом, що є власною назвою, утворюють окрему групу *ономастичної фразеології*. Виділяють також *нумеративну фразеологію* на основі наявності в ній компонентів-числівників і *біблійну*, «будівельним матеріалом» для якої стали окремі вислови і тексти, тематично пов'язані зі Святим Письмом, та деякі ін. Фразеологізми, до складу яких входять лексеми рослинної тематики або тваринної розглядаються відповідно як *флористична* та *анімалістична фразеологія* [34]. Саме ФО з анімалістичним компонентом присвячено запропоноване дослідження.

Фразеологізми з найменуванням тварин, як і вся оцінна лексика, сприяють вираженню почуттів, реакцій, емоційного аспекту життя людини в цілому, формують та позначають ціннісну картину світу, зокрема оцінку предметів з етичних і естетичних норм цього мовного колективу. «Вони характеризують семантичний варіант, який включає в себе основу номінації, до якої додається значення характеристики, що ускладнює структуру варіанта і вносить до неї якісну зміну». Тоді як лінгвістична специфіка цього значення проявляється у тому, що зміст характеристики обумовлено не стільки якостями реального позалінгвістичного об'єкта (у випадку анімалістичного компоненту – тварини, птаха, риби і т. п.), скільки якостями, які приписуються цьому об'єкту колективною мовною свідомістю [55, с. 250]. Концептуалізація тваринного світу в межах фразеологічної системи мови характеризується значною потужністю, що ґрунтується насамперед на засадах співвіднесення стереотипів тваринного світу та рис людини. Мова реєструє, закріплює ці якості як властиві

денотату, що дозволяє регулярно використовувати назву об'єкта як еталон певних якостей.

Відображення природи, а саме світу фауни, у фразеологічних образах пов'язане з традицією давніх часів, коли людина вважала себе частиною природи, а саму природу персоніфікувала, наділяла представників рослинного і тваринного світу рисами, притаманними людині. Відмінності в асоціативно-образному сприйнятті властивостей різних тварин українцями, британцями та американцями можна пояснити тим, що в символічних образах матеріальна семантика відіграє другорядну роль, основного ж значення набуває семантика образна, хоча перша з них визначає основне значення слова і стоїть на першому плані, а друга виникає у психіці носія мови на підставі його культурного досвіду. Таким чином, протягом років у свідомості різних народів та культур сформувались свої стереотипи і уявлення про представників фауни [40, с. 20]. Нижче представлені деякі зооніми та певні асоціації з рисами характеру людини, які традиційно закріплені за ними :

- *bee* – бджола – працьовитість, ретельність (англ. *as busy as a bee*);
- *monkey* – мавпа – галасливість, неприємний сміх, звичка робити гримаси, передражнювати, зайва цікавість, балакучість (англ. *monkey see – monkey do*);
- *dog* , *hound* - собака – грубість, злість, слухняність, відданість, вірність (англ. *to lead a dog`s life*);
- *lion* – лев – бажання змагатися, гордість, лідерство (англ. *lion share, to fight like a lion*);
- *fox* – лисиця – хитрість, підлесливість, улесливість; (англ. *as sly as a fox*);
- *fish* – риба – мовчазність, інертність (англ. *a cold fish*);
- *pig* – порося, свиня – звичка або манера жадібно їсти, неохайність, ледарювання, несмак, незграбність, відчуття гидливості (англ. *to wrestle with a pig*);

Мовна образність виникає на перетині двох систем: естетичної, надмовної (художній вимисел) і лінгвістичної (мовне оформлення). Семантика мовної образності охоплює два види відображення, а саме відображення дійсності у

слові та відображення дійсності художніми засобами. Порівняння можуть бути як логічні (необразні), так і образні, які, у свою чергу, включають в себе порівняння – словосполучення з формальним елементом. Наприклад: укр. *як миша в пастці* – «розгублено, панічно»; укр. *як віл до браги* – «жадібно»; укр. англ. *as greedy as a pig* «дуже жадібний»; англ. *like a drowned rat* – укр. *як мокрий щур* [8, с. 225].

Потенційно для зооморфного найменування людини може використовуватися будь-яка назва тварини, проте практично коло тварин звужується до більш-менш доступних для спостереження істот, головним чином тих, з якими людина (стосовно середовища свого існування) знайома досить добре. У свою чергу, тварин або птахів можна поділяти на домашніх, диких та екзотичних, або ж відносити зоосемізи до загальних груп, які ґрунтуються на їхній належності до класу («птахи», «комахи», «ссавці») [61, с.151].

У центрі лінгвокультурного аспекту дослідження лежить той факт, що один конкретний представник фауни може грати відмінні одна від одної ролі у житті різних етносів і оцінюватися його представниками по-різному.

1.3.1. Поняття зоонім та анімалістичний компонент у мовознавстві.

Беручи до уваги структуру дослідження, варто також зупинитись на таких ключових для нього поняттях, як *зоонім* та *анімалістичний компонент*. Тотожні на перший погляд, при написанні роботи вони позначали дещо різні поняття та визначали зміст окремих розділів.

Варто вказати, що термін зоонім з'явився у мовознавстві у 60-х роках минулого сторіччя, а дискусії, стосовно в якому значенні варто його вживати і по наш час точаться серед лінгвістів. У своїй статті «К вопросу о содержании термина «зооним», А.С. Марудова вказує, що окремі вчені використовують цей термін для позначення тварини або іншої істоти, яка належить до світу тварин, інші ж вважають, що цей термін логічніше вживати стосовно прізвиськ, які за

своїї основною вокативною функцією близькі до власних імен та прізвищ людей (як то Сірко, Мухтар, Мурка і т.п.) [35, с. 103].

На думку В.В. Морковкіна, термін зоонім стосовно живої істоти не є цілком вдалим, оскільки віднесення певного слова до зоонімів частково виключає обставину того, що це слово може співвідноситись і з денотатами-тваринами. Крім цього, зоонім може виступати у якості вихідного лексико-семантичного варіанту багатозначного слова, або може бути одним з похідних лексико-семантичних варіантів такого слова. З цього приводу мовознавець пропонує такий термін як «зоолексема» – лексична одиниця, яка у своєму вихідному значенні позначає назву конкретної тварини (кіт, півень, змія) [35, с. 103].

Л. А. Кіпріянова ж пропонує власний термін – зоосемізм, у якому пріоритетним є переносне значення лексеми. Більшість зоонімних одиниць у прямому значенні є номенклатурними та тяжіють до сфери термінології [35, с. 105], не кажучи про те, що зооніми нерідко лежать в основі формування зоологічних таксонів (наприклад, заєць європейський, кінь свійський, акула китова і т.д.). Саме цим обумовлена обмеженість їх вживання у повсякденній мові, вважає дослідниця; у переносному ж значенні, приймаючи заряд емоційності та образності, вони входять у широкий вжиток як в повсякденному мовленні, так і в літературі, надаючи мові ідіоматичності [35, с. 105].

Н. В. Солнцева розглядає зоонім як «загальну словесну одиницю, яка з одного боку приймає вигляд зоосемізма, власне назви тварини (ссавця, птаха, комахи), а з іншого боку – зооморфізма, свого переносного, метафоричного варіанту, котрий проектується на людину, характеризує та оцінює з різних кутів» [35, с. 106]. Таке тлумачення певною мірою співпадає з визначенням власне об'єкту запропонованого дослідження – фразеологізму до складу якого увійшло найменування тварин, тому вважається за доцільне розмежувати їх. Як і фразеологізми, зооморфізми ґрунтуються на реальних (об'єктивних) або вигаданих (суб'єктивних) характеристиках тварин, якими наділяє їх творча фантазія етнокультурної спільноти, а нерідко певні характеристики приписують

тваринам взагалі без відповідного біологічного підґрунтя для цього [52, 182]. Таким чином, ці два визначення об'єднують дві ознаки – образність та метафоричність. Зооморфізм, пряме найменування тварини, навіть може з першого погляду здаватись іменниковим фразеологізмом, однак, представляючи собою лише одну лексему, він не демонструє лексико-граматичною нерозривності – ключової ознаки фразеологізму. Розглянемо це на прикладі лексеми *укр. ворона. та англ fish*. Виступаючи у ролі зооніма, лексема *укр. ворона* зберігає своє «пряме» значення: «хижий птах із чорним або сірим пір'ям, що живе на деревах поблизу населених пунктів; викоронуючи функцію зооморфізму, йтиметься «про неуважну людину; гава, роззява», а нерозривно з фразеологемою «біла», лексема утворює власне фразеологізм – *укр. біла ворона*, тобто «той, хто виділяється серед інших чимсь незвичайним» [90]. Іменник *англ. fish* словник Merriam-Webster тлумачить таким чином: «an aquatic animal» або «any of numerous cold-blooded strictly aquatic craniate vertebrates that include the bony fishes and usually the cartilaginous and jawless fishes...»; у полі зооморфізма слово позначає «a person who is caught or is wanted (as in a criminal investigation)»; а разом з прикметником холодна, вона утворює ідіому *cold fish*, що характеризує людину як як «a cold aloof person», тобто мляву, байдужу людину [103].

На думку Ю. Г. Юсифова, зоонім вживається як в значенні загальних, так власних назв тварин та розуміється як термін, що поєднує в собі дві функції, з чим і пов'язане його вживання у ономазіології та лексикології [35, с. 104]. Таке визначення можна вважати найвлучнішим та найбільш вдалим.

В той же час, Л .Ф. Миронюк пропонує набагато ширше розуміння терміну, а саме будь які найменування тварин, а також похідні від цих найменувань одиниці (наприклад, *вовчий, конина, телятко*), певні соматизми (*копито, крило, дзьоб*) та інші слова, які тим чи іншим чином пов'язані зі світом тварин (*пасовище, стійло*) [35, с. 106]. Таке надто широкоохоплююче тлумачення здається не досить вдалим, адже денотат таких слів за своєю сутністю не відносяться до тварин. Однак вважається доцільним, включити у

запропоновану вибірку фразеологізми, до складу яких увійшли суто «тваринні» соматизми (оскільки в них закладено прямий зв'язок-асоціацію з твариною, якій належить згадана у ФО частина тіла).

З огляду на думки різних лінгвістів, можна дійти висновку, що якщо зоонім виступає об'єктом дослідження в ономастиці, то йдеться про прізвиська тварин, однак зоонім (зооморфізм або зоосемізм, як пропонують Кіпріянова та Солнцева) у контексті фразеології позначатиме загальні назви тварин. Можна з впевненістю стверджувати, що подібна кількість поглядів та підходів до визначення та застосування терміну свідчить про статус об'єкту дослідження як актуального у лексикології.

Між тим, за тематикою ідіоми з компонентом-зоонімом поділяються на шість окремих груп, до яких входять як і узагальнена назва надкласу, так і найменування конкретних представників фауни [31, р. 216]:

- 1) власне зооніми (ідіоми із назвами диких, свійських, а також екзотичних тварин, ссавців);
- 2) іхтіоніми (ідіоматичні одиниці із родовим компонентом риба);
- 3) орнітоніми (містять у своєму складі назви птахів);
- 4) рептиліоніми (включають назви рептилій: черепаха, змія);
- 5) амфібіоніми (ідіоми, де стрижневе слово виражено такими іменниками, як жаба, краб, рак);
- 6) ентомоніми (ідіоми з компонентом комах) [19].

Такий розподіл дає привід використовувати термін *аніمالістичний компонент* у запропонованому дослідженні як поняття, що передбачає усі перераховані групи і позначає будь-яких представників царства тварин (і навіть певні суто «тваринні» соматизми), в той час як термін зоонім охоплюватиме лише ссавців. Інакше кажучи, кожен зоонім – це аніمالістичний компонент, але не кожен аніمالістичний компонент є зоонімом.

1.3.2 Прагматичні аспекти ФО з анімалістичним компонентом.

За типом конотації матеріал дослідження дозволяє виокремити 3 типи ФО в англійській та українській мовах:

1) ФО, які характеризують людину з позитивного боку та вербалізують позитивні концепти, як то *ВІРНИСТЬ, МУДРІСТЬ, ПРАЦЬОВИТІСТЬ* і т.д.: англ. *a busy bee has no time to sorrow* – укр. *працьовита бджола не має часу сумувати*; укр. *працьовита, як бджілка*;

2) ФО, які надають людині негативної оцінки та, відповідно, вербалізують негативні концепти, як то *ПЛІТКИ, ЗЛІСТЬ, БАЙДУЖІСТЬ* і т.д.: англ. *every ass likes to hear himself bray* – укр. *кожен осел любить своє ревіння слухати*; англ. *as sly as fox* – укр. *хитрий, як лис*;

3) ФО, які не характеризуються яскраво вираженим емоційним забарвленням, а радше вербалізують нейтральні концепти (такі одиниці позначають переважно сприйняття певної події): англ. *the big fish eat the small* – укр. *велика риба з'їдає маленьку*;

У процес творення антропоцентричних фразеологізмів, котрі відображають позитивні якості характеру людини, задіяні такі макроконцепти, як *емоційно-експресивні аспекти, інтелектуальні здібності, емпатія та позитивні риси людської натури* загалом. Одна з наведених рис характеру – *досвідченість*, пор.: укр.: *старий (стріляний) горобець; стріляний птах; стріляна птиця* «про того, хто має великий досвід, кого важко обдурити, людину досвідчену»; англ. *a wise old bird* [85, с. 24].

Вважається, що ФО, які відображають негативні риси характеру людини складають в англійській та українських мовах найбільш чисельну групу, що збігається із загальною тенденцією у цьому плані і в інших мовах. Склад даної фразео-семантичної підгрупи формують ФО із такими значеннями, як *жорстокість, підлість, зарозумілість, лукавство, жадібність, користолюбство, хвалькуватість* та інші негативні риси характеру. Семантика подібних ФО має, як правило, іронічно-сатиричний, презирливо-викривальний, або жартівливо-насмішливий відтінки конотації. Прослідкуймо заявлені

фразеологізми для виявлення спільного й відмінного в метафоризації, мотивації, значенні в різних мовленнєвих просторах. Пор.: укр.: *вовк в овечій шкурі; скільки (як) вовка не годуй, а він усе в ліс дивиться; вовча натура в ліс тягне; свиня в золотому нашийнику – все ж свиня*. англ.: *the dog returns to its vomit; leopard never changes its spots; you cannot make a silk purse out of a sow's ear* [6, с. 7]. Значення даних фразеологізмів полягає в тому, що істинна натура людини рано чи пізно починає проявляти себе, не зважаючи на те, як сильно вона намагається їх позбутись чи приховати.

Такі негативні риси як *впертість, недалекість* також знаходить своє відображення в багатьох фразеологізмах. Прототипом концепту тематичної групи *впертість* виступають фразеолексеми *осел*, або ж *віслик, цап та баран* [80]. Варто відзначити, що міфопоетичний образ віслика та ослиці володіє широким спектром суперечливих значень: з одного боку, віслик символізує невігластво, дурість, впертість, нищість, а з іншого – втілює терпіння, смиренність та працьовитість, крім того в деяких культурах вважався об'єктом культу, священною твариною. Розглянемо приклади. Пор.: укр.: *впертий як віслик (як баран); цап-відбувайло або ж козел відпущення; як з козла молока «не мати жодної користі від кого-, чого-небудь»*; укр. *Валаамова ослиця; Буриданів віслик; дивитись мов (як) баран на нові ворота «дивитися на кого-, що-небудь, демонструючи повне нерозуміння, здивування»; як баран в аптеці «цілковите незнання якої-небудь справи* [60, с. 7]. Англ. *as stubborn (obstinate) as a donkey (as a mule), a scapegoat, to milk the bull, Balaam's ass; to stare (to gape) like a stuck pig; Buridan's ass (an ass between two bundles of hay)*.

Анімалістичні компоненти також використовуються у підгрупі антропоцентричних фразеологізмів, які описують негативні міжособистісні відносини: укр. *жити як кіт з собакою; з вовками жити – по-вовчому вити; метати бісер (перла) перед свиньми; набридливий як муха; прожжжжати всі вуха; і вовки сумі, і вівці*; англ. *lead a cat and a dog life (to fight like cat and dog); to run with the hare & hunt with the hounds; dog-eat-dog; rat race*.

Розгляд особливостей перекладу фразеологічних одиниць з найменуваннями тварин ґрунтується на класифікації О.В. Куніна, який виокремлює наступні способи перекладу фразеологізмів [40]:

- повний еквівалент (англ. *as brave as a lion* – укр. хоробрий, як лев; *as quiet as a mouse* – укр. тиха, як миша);
- частковий лексичний еквівалент (англ. *scornful dogs eat dirty puddings* – укр. *гордість до добра не доведе*);
- частковий граматичний еквівалент (англ. *never look a gift horse in the mouth* – укр. *дарованому коню в зуби не дивляться*);
- обертональний переклад (англ. *a cat doesn't fight* – укр. нікуди не годиться; англ. *to cook your own goose* «занапастити себе»);
- описовий переклад (англ. *like a bat out of hell* «щодоуху, дуже швидко»);
- дослівний переклад (калька) (англ. *like a cat on hot bricks* – укр. як кішка на розпечених цеглинах; *a cat has nine lives* – укр. у кішки дев'ять життів).

Досліджуючи фразеологічні одиниці з АК, зазначимо, що немає легкого шляху в перекладі з однієї мови іншою. Це пов'язано з адекватним відтворенням не лише змісту, але й експресивно-стилістичною забарвленістю фразеологічних одиниць, що спонукає перекладачів до пошуку вирішення цієї проблеми у кожному випадку [8, с. 224].

1.4 Функційно-комунікативні й прагматичні особливості лінгвокультурного контексту в зіставленні анімалістичних ФО (на фактичному матеріалі різносистемних мов)

Абстрактні поняття на зразок інтелектуальних здібностей, емоційно-експресивних аспектів, емпатії, як позитивних так і негативних рис людського характеру є культурними концептами в антропоцентричній фразеології. Варто зазначити, що їх особливість здійснюється здебільшого не на семантичному, а на когнітивному рівні тому, що культурний фон відноситься до тієї інформації, яку найважче сформулювати, оскільки вона пов'язана з семантикою непрямим і досі недослідженим шляхом [85]. У дослідженні культурний концепт

описується у рамках антропоцентричної парадигми, оскільки він містить у собі культурний простір; а його головне припущення полягає в тому, що кожна мова і, насамперед, її образні значення пов'язані з відображенням картини світу розділеною з лінгвістичними знаннями про дійсність.

Вільгельм фон Гумбольдт був першим, хто припустив зв'язок між мовою та культурою. На його думку, учасники діалогу, які належать до окремої культурної спільноти здатні зробити внесок у формування колективної культурної ідентичності засобом особливих етнічних концептів, які філолог-класик назвав «духом народу» [85, с. 20]. Саме поняття «дух народу» виступає як одне з ключових понять у філософії В. Ф. Гумбольдта. Стверджуючи, що «мова й духовні сили розвиваються не окремо одне від одного і не послідовно одне за одним» [9, с. 67], а є виявом внутрішньо єдиного і нерозривного процесу мислення, німецький учений встановлює тотожність між поняттями «дух народу» і «мова народу». Він пише: «Мова є нібито зовнішнім виявом духу народів: мова народу – це його дух і дух народу – це його мова» [9, с. 68]. У своїй статті «Спроба аналізу мексиканської мови» (1821) вчений пише: «Кожна мова сукупно являє собою людський дух, оскільки кожною мовою розмовляє певна нація і кожна з них наділена певним характером, то цей дух представлений лише з одного боку» [10, с. 364].

Едвард Сепір також був одним з перших, хто стверджував, що мова репрезентує та концептуалізує дійсність у культурно специфічній манері [85, с. 28]. В той же час, на підставі ідей Гумбольдта виникає у 1930-х рр. концепція Бенджаміна Уорфа, згідно з якою структура мови визначає мислення і спосіб пізнання реальності, вона увійшла в науковий обіг як «гіпотеза Сепіра-Уорфа». У рамках цієї теорії Едвард Сепір стверджував, що кожна мова структурує світ в особливий спосіб для того, хто говорить нею, і для того, щоб вивчити незнайому мову, необхідно вступити в нову сферу мислення [25, с. 59]. Випереджаючи американських учених, О. А. Потебня у статті «Мова і народність» (опубл. 1895) вказує на те, що є мови, придатні для висловлення певних тем, думок і почуттів, але неспроможні формулювати інші, тому навіть

таке фундаментальне явище яке християнство різниться у своїх напрямках і в кожного народу узгоджується з його мовою. Так, на думку українського вченого, є не тільки християнство східне і західне, але й російське, польське, німецьке і навіть німецькі християнства [45, с. 257].

Під час дослідження національно-культурної специфіки фразеологізмів важливу роль відіграють проблеми аналізу у фразеологічному аспекті концептів, як «структур національної свідомості, спільних для представників даного соціуму» [65]. Такі дослідники як Ю. С. Степанов та А. Вежбицька також зробили свій внесок у розробку теорії культурних концептів. Ю. С. Степанов дає визначення цього концепту як «жмуток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини» [16, с. 40]. У зв'язку з тим, що саме ціннісна картина світу, інакше кажучи – концептосфера національної мови, є стрижнем духовної культури, то одним з головних завдань постає виявлення та аналіз ключових термінів, котрі відіграють важливу роль у світорозумінні носія певної мови. Саме усвідомлення того, що мова не відділяє надлінгвістичну реальність від психологічної та від соціальної сфер носія мови послугувало основою для нової інтерпретації мови.

На думку В. М. Телії, основною метою лінгвокультурологічного аналізу фразеологізмів є «виявлення та опис культурно-національних конотацій, що узуально супроводжують значення в формі образних асоціацій з еталонами, стереотипами та іншими культурними знаками і співвідносяться одне з одним шляхом когнітивних процедур, що надають цим конотаціям осмислення» [54]. В. М. Телія підкреслює, що у випадку культурно-національної специфіки фразеологізм повинен володіти власним засобом її втілення у свою знакову організацію і своєрідним способом вказівки на таку специфіку. На думку вченої, таким засобом реалізації культурно-національної специфіки слугує образна основа (нарівні з культурними реаліями), а способом, у свою чергу, є інтерпретація цієї образної основи у знаковому культурно-національному «просторі» певної мовної спільноти [53]. Таким чином, значну роль у

фразеологічних одиницях різного рівня відіграють певні компоненти, котрі претендують на статус ключових, стрижневих, концептуально та символічно зумовлених.

Розглянемо прагматичні особливості лінгвокультурного контексту в зіставленні анімалістичних фразеологізмів на деяких прикладах. Фактичний матеріал засвідчує семантичну відповідність фразеологічних номінацій з анімалістичним компонентом *голуб*. У групі антропоцентричних фразеологізмів із номінацією *птиця* особливо виразними є ідіоми з компонентом *голуб*, такі як: укр. *голубка сива*; *голуб миру*; *маленький як голубенятко*; *наївний як голуб*; *покірний як голуб*; англ. *the dove of peace*; *as harmless as a dove*; *as innocent as a dove*; *pigeon-livered*; *to pluck as a pigeon*; *to fleece a pigeon*. Зокрема в англійській мові вживається у двох формах *dove* і *pigeon*. Фразеологізм *pigeon-livered* у значенні *маленький як голуб*, *тендітний як голуб* семантично асоційований із крихітною грудною кліткою голуба. Фразеологічні номінації англ. *to pluck a pigeon*; *to fleece a pigeon* з прагматичним значенням *обдурити наївного* співвіднесені з негативними рисами людської натури. Водночас лексема *dove* завжди має позитивне значення, починаючи ще з біблійних подій. Лексема *dove* трапляється в біблійному оповіданні про Потоп. Саме голуб (англ. *dove*) приносить радісну вістку родині Ноя про те, що вода зійшла. Від того часу лексема *dove* як в англійській мові, так і в інших лінгвокультурах вважається символом добра, миру, чистоти тощо, що знайшло свій відбиток у низці антропоцентричних фразеологізмів [6, с. 6].

Цікавим є, зокрема, порівняння чулої, лагідної людини з кішкою, яке трапляється в усіх аналізованих лінгвокультурах. Щодо англійського *russycat* існує припущення, що *russ* є еквівалентом українського *киць-киць*, висловлення, яке вживається для привернення уваги кішок [6]. У всіх аналізованих лінгвокультурах у значенні *добрий, миролюбивий, доброзичливий, тихий* тощо вживається фразеологізм із компонентом *муха*, що характеризується подібною семантикою. Пор.: укр. *мухи не скривдить*; англ. *would not hurt (harm) a fly*.

Були також виявлені схожості в семантичній відповідності фразеологічних номінацій для позначення таких негативних рис як *агресивність, лютість, злість*: укр.: *як звір в клітці; як зграя вовків; як загнаний звір; як собака на прив'язі; зірвався як з прив'язі*; англ.: *like an animal; behave like animals; cross as a bear with a sore head; pack of wolves*. ФО даної підгрупи вмотивовані спостереженням за тим, як позбавлення свободи, власної незалежності, domestикація, іншими словами – приручення, які є несумісними з вродженою природою звіра, провокують агресивну поведінку тварини пса, вовка, ведмедя і т.д.

Варто також звернути увагу на вже вказані раніше ФО для позначення взаємостосунків між людьми, а саме англ. *dog-eat-dog* та *rat race*. Цікаво відзначити, що в мовах східнослов'янської гілки, до яких входять українська, не спостерігається власного точного еквіваленту цим фразеологізмам, оскільки така поведінка, а саме жорстка конкуренція, агресивне суперництво, властива американському стилю життя. Найближчий за семантичним значенням ФО англ. *dog-eat-dog* виступає еквівалент укр. *вовчі закони, закони джунглів, йти по головам*. Прагматичне значення англ. *rat race* відрізняється від англ. *dog-eat-dog* тим, що в кінцевому результаті виснажлива праця та конкуренція виявляються безцільними, приреченими на невдачу. Інакше кажучи, проводиться аналогія між безпросвітною рутинною працівника та існуванням піддослідних пацюків у лабіринтах.

Висновки до розділу 1

Незважаючи на відносно коротку історію дослідження фразеології мови та наявність суперечливих питань щодо її виникнення та власне самого терміну фразеологізм, багато дослідників, зокрема вітчизняних, присвятили цій темі численні наукові розвідки, розробили різноманітні класифікації та підходи, а на тлі становлення когнітивно-дискурсивної парадигми сформувався найбільш домінуючий на сьогодні напрямків лінгвістичних досліджень – атропоцентричний. Це яскраво свідчить про актуальність питання на даному

етапі розвитку мовознавства. Власне саме антропоцентричні фразеологізми мають видиму спрямованість на людину: у центрі оцінки знаходиться людина – як суб'єкт, що оцінює, і як об'єкт, якого оцінюють.

Фразеологічні одиниці, які характеризують антропонімічні параметри особистості, виникли внаслідок необхідності у виражальних засобах комунікації; задля вираження власних почуттів, емоційних оцінок та емоційного впливу, влучних характеристик людини. Виконуючи чисельні функції, серед яких оцінна, прагматична, емоційно-експресивна та ін., фразеологізми слугують не лише для збагачення та прикрашання мовлення, реалізації впливу на читача, а й формують та закріплюють культурну самосвідомість етносу. Внаслідок цього фразеологізм, як носій культурного контексту, перекладається у сукупності з екстралінгвістичними чинниками.

Отже, вивчення фразеологічних одиниць не лише поповнює мовний запас своєрідними стійкими висловами, розуміння та правильне вживання яких є показником емоційного освоєння слова, а й поглиблює знання мовця про конкретний етнос, його історію, що, зі свого боку, є важливим у процесі вивчення іноземної мови та здійснення перекладів.

РОЗДІЛ 2

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ КОМПОНЕНТОМ-ЗООНІМОМ

Загалом, під час дослідження було зібрано та проаналізовано 239 фраземи (46 % вибірки), до складу яких увійшли зооніми, з яких 145 – англійської мови та 117 – української. Серед найчастіше вживаних зоонімів виступили наступні: *собака / пес – dog*, *кіт / кішка – cat*, *кінь – horse*, *вовк – wolf*, *вівця – sheep*, *свиня – pig*. Варто також відзначити, що значну частину вибірки становили найменування свійських тварин (185 одиниці – 35%).

2.1. Антропоцентричні фразеологізми з назвами свійських тварин

2.1.1. Собака, пес – dog, hound. Базуючись на результатах дослідження, найчастіше серед фразеологізмів англійської мови у запропонованій вибірці зустрічається зоонім *собака / пес – dog / hound*; загальна кількість фразеологічних одиниць з цим анімалістичним компонентом склала 50 ФО (30 – в українській мові, 20 – в англійській).

Як відомо, собаки були одними з перших приручених людиною тварин, про яких їй було відомо ще з Бронзової доби. Передусім на символічному значенні слова *пес* відбилосся міфологічне сприйняття тварини, що зумовило яскраво виражену амбівалентність символу. Під час його аналізу спостерігаємо достатньо міжкультурних паралелей [28].

Атрибути, що традиційно приписують компонентам *пес* і *собака* в українській фразеології, зазвичай наступні: *ВІДДАНІСТЬ* – укр. як вірний *пес*; *ГОЛОД* – укр. голодний як *пес*; *ДОСТВІДЧЕННІСТЬ* – укр. бита *собака* «досвідчена людина»; *з'їсти на чомусь собаку* «мати досвід у певні справі»; *БРЕХЛИВІСТЬ* – укр. бреше як *собака* «брехати відверто»; *ЗЛІСТЬ* – укр. злий / сердитий мов *собака* на прив'язі, розбіситься як *собака*, пошитися в *собачу шкуру* «зробитися невгамовно злим, недобррозичливим».

В українській мові у термінах концепту *СОБАКА* вербалізовано також концепти *НЕВДАЧА* – укр. вхопив як *собака* муху, наївся як *собака* палиці,

ухопив як собака обметиці, зав'яз як собака в тину «потрапити у неприємності». Про людину, з якої зовсім немає користі, скажуть укр. як з собаки вовни; а важке, безпросвітне життя позначають такі ФО як: укр. гарно як собаці на ярмарці, живеться як собаці на прив'язі або ж життя вольне як собаці на прив'язі [28].

У фразеологічних єдностях англійської мови, як стверджує фінська дослідниця І. Сорвалі, зоонім *пес* перш за все позначає негативні риси [78]. З цим також частково погоджується М. Коскі, відокремлюючи дві функції: позначення «собачої» поведінки або пильності і ворожості властивої цим тваринам [70]. У процесі дослідження також була помічена така тенденція. Тим не менш, хоч і у меншій кількості, але у вибірці зустрічаються фразеологічні одиниці з компонентами *dog* та *hound* для позначення позитивних рис таких, як вірність, відданість та витривалість.

З огляду на думки дослідників та власні висновки, можна поділити антропоцентричні фразеологізми з компонентами *dog* та *hound* умовно на чотири групи:

1) ФО для позначення «собачої» поведінки: англ. *like a dog with a bone* – укр. дивитись як собака на кістку, триматися як собака за обгризену кістку; англ. *one can't teach an old dog new tricks* – укр. стару собаку новим трюкам не навчити; англ. *to lead a dog's life* – укр. букв. жити собачим життям – те саме, що укр. живеться як собаці на прив'язі;

2) ФО, що описують міжособистісні стосунки чи сприйняття певної події: англ. *to be dressed up like a dog's dinner* «недоречно убратися на певний захід, виглядати як посміховисько»; англ. *dog eat dog* – позначає жорстку конкуренцію, за значенням наближена до укр. закони джунглів, є типовим для американського стилю життя; англ. *a dog's breakfast* або *to make a dog's breakfast / dinner out of something* – ідіома, що не обов'язково має відношення до їжі, радше позначає будь-яку поразку, провал, невдале виконання справи; англ. *to be in the doghouse* «перебувати у неприхильному ставленні, бути в немилості», за прагматичним значенням досить схоже до укр. вішати (на

когось) усіх собак; англ. *a dog and pony show* – так можна охарактеризувати якісно поставлене шоу, презентацію; проте, в певному контексті, може нести у собі негативну конотацію (укр. сленг. показуха); англ. *to put on the dog* «поводитись чи одягатися невідповідно до свого статусу чи положення, видавати себе ззовні за іншу людину», за прагматичним значенням близька до укр. *пускати пиліюку в очі*; англ. *to call off the hounds* – букв. відізвати псів «припинити погрози»; англ. *the tail wagging the dog* – укр. *хвіст виляє собакою*, фразеологізм позначає ситуацію, у якій контроль над впливовою людиною чи великою організацією здійснюється чимось або кимось, на перший погляд, незначним та малоістотним; англ. *to bark up the wrong tree* – досл. лаяти не на те дерево, тобто «робити хибні припущення про когось, припускатись помилки»; англ. *to fight like cats and dogs* – укр. *жити як кіт з собакою*; англ. *to see a man about a dog* – ідіома, що вживається у ситуації, коли особі необхідно покинути компанію з певних, часто прихованих нею, причин; англ. *a shaggy dog story* «довга, безглузда історія, мачня».

3) ФО, які позначають негативні риси: англ. *a dog in the manger* – укр. *собака на сіні* «той, хто не користується чим-небудь сам, але і не дає іншим» (укр. ні собі, ні людям); англ. *as sick as a dog*, *a tired dog*, *to be dog-tired*, *to go to the dog*, *to die like a dog* – перелічені фразеологізми позначають хворобливий, втомлений стан людини.

4) ФО, які позначають позитивні риси та явища: англ. *the top dog* – «головна людина в компанії чи організації»; англ. *every dog has its day* – букв. укр. у кожної собаки є свій день «навіть з найнещасливішою людиною трапляється щось хороше»; англ. *dog-like devotion* – укр. *вірний як пес* або *собача вірність*. Варто відзначити, що хоч концепти *ВІРНИСТЬ* та *ВІДДАНІСТЬ* вважаються позитивними, а для позначення відданості, що межує з улесливістю, в англійській мові існує ФО з негативною конотацією – англ. *a lapdog*; англ. *to heal like a dog* – укр. *заживати як на собаці* «мати здатність швидко загоювати рани»; англ. *as clean as a hound's tooth* – букв. укр. чистий наче собачий клик, «надзвичайно чистий» (частіше використовується по відношенню до речей);

англ. *to work like a dog* «важко працювати». Останню ФО доцільно віднести до позитивних, розглядаючи працьовитість як позитивну рису людини.

Далі представлені приклади вживання деяких з перелічених фразеологізмів у контексті:

- *I, щоб заглушити муки сумління, яке нашіптувало йому, що ще трохи і він пошиється в собачу шкуру і стане кradієм, хлопець недовго надумуючись, натиснув клавішу «Enter». [167]*

- *У правитель пана, бита собака, послухав хлопевої мови, подивився на нього та й промовив на Шевченкове прохання: “Не оддамо ми тебе малярю, бо нам самим таких треба” [168]*

- *Як пес голодний, кинутий і гнаний,
Блукаю я по вулицях чужих...
Сміється з мене жах, глузує, неблаганний,
З думок сполоханих моїх. [169]*

- *Карпе, візьми налигача та прив'яжи на три дні свою матір серед вигону коло стовпа, мов скажену собаку, нехай на неї три дні собаки брешуть, нехай на неї три дні вся громада плює! [170]*

- *They say that you can't teach an old dog new tricks, but Australia's long-serving rock'n'roll poet laureate Paul Kelly tells Steve Bell that sometimes changing the creative process proves good for the soul. [108]*

- *I'm not a social justice warrior, but I just got sick of ones who earned money at the expense of everyone else. I didn't like their dog-in-the-manger attitude and the way they never contributed to anything. [109]*

- *The only person he ever listened to was his father – “When I played him a track [...] he said, ‘What is this?’ I don't know if anyone would say you're barking up the wrong tree, but nevertheless, when you're sitting next to someone and you play them something, you know if they like it or not.” [110]*

- *He [Mike Pence] speaks of the president in reverent tones, gazes at him with an almost doglike devotion. [111]*

- *He could be “sick as a dog” but he didn’t act like it. When visitors asked him how he was doing, “He always said, ‘I’m holding on.’* [112]
- *Youtube is the tail wagging the dog of the toy industry and startups can benefit.* [113]

Отже, типовим для англійської мови є вживання зооніму *dog* для позначення міжособистісних стосунків чи сприйняття певної події. Крім того, увагу привертає те, що часто до складу таких ФО входять лексеми, які не мають прямого відношення до тварини або ж не належать до одної лексико-семантичної групи (*breakfast, dinner, show, story*). Припускається, що пояснення цьому варто шукати у фольклорі або побутових явищах характерних для британського або американського етносу. Для української мови ж властиво вживання зоонімів *пес* і *собака* для позначення переважно негативних рис, станів чи явищ.

2.1.2 Кінь – horse. З погляду етнофразеології, цікавими видаються зоофрази із ключовим компонентом *horse* – *кінь*, з яким у вибірці нараховано 47 одиниць (23 англійських та 24 українських), що складає 9% вибірки.

«У народному мовленні кінь є однією з найбільш міфологізованих тварин. Так, наприклад, кельти та деякі слов’янські племена вірили, що коні несуть душі померлих у потойбічний світ, а підтвердженням цього є те, що у давніх захороненнях знаходять упряж коней. Лексема *кінь* вживається у мові як в прямому, так і в переносному (метафоричному, символічному) значенні» [88].

В образній фразеології досліджуваних мов символіка біполярної пари «людина-кінь» вербалізує позитивні та негативні якості. Було виявлено, що позитивні якості здебільшого представлені в українських фразеологізмах, тоді як негативні – в англійських. Припускається, що це пов’язане з тим, що кінь, як свійська тварина, відігравав немаловажне значення у веденні сільського господарства в Україні протягом сторіч, а для козаків він був невід’ємним

супутником на полі бою, і саме тому в українців сформувалось шанобливе ставлення до цієї тварини [43]. Найчастіше вживаними позитивними атрибутами символічного значення кінь в українській етофразеології можна виділити *ПРАЦЬОВИТІСТЬ, ДОСВІДЧЕНІСТЬ, ВОЛЕЛЮБНІСТЬ, НЕСКОРЕНІСТЬ, ШВИДКІСТЬ, СИЛА, ВІРНІСТЬ, ЗДОРОВ'Я*. В ад'єктивних ФО, що символізують такі якості людини, як *досвідченість*: укр. *був на коні і під* [89, с. 159] – кажуть про людину, яка має достатній життєвий досвід і тому здатна подолати будь-які труднощі; у фразеологізмах укр. *сиві коні не все є старі* та *старий кінь борозни не зіпсує* ідеться про того, хто вже у віці, проте має добру фізичну силу і знає свою справу; укр. [89, с. 164]. Символіку виснажливої праці, а саме *працьовитості*, втілено у комунікативних фразеологізмах укр. *добрий був кінь, та з'їздився* [89 с. 159] «працьовита людина, яка підірвала своє здоров'я фізичною роботою», укр. *поки коняка тягне, то не випрягай* [89, с. 164] тобто «доки можеш, то працюй».

На третій план виступає символіка *вірності*, наприклад: укр. *кінь не видасть – і ворог не знайде* [89, с. 161]. Вірний своєму господареві, кінь був тихим і не видавав звуку коли у бою необхідно було непомітно підкрастися до ворога. Козаки цінували коней, поважали та довіряли їм. Скажімо, дієслівна ФО укр. *бути/почувати себе на коні* вживається зі значенням «бути у виграшному становищі» [91, с. 388]. Імовірно, утворення такого вислову зумовлене тим, що колись козак, який сидів верхи на коні, був у виграшному становищі у бою, ніж той козак без коня. Також зустрічаємо такі фразеологізми, як укр. *сісти на коня, осідлати коня, як хто на сто коней висадив*, коли йдеться про піднесеність настрою [91, с. 753]. З конем пов'язана символіка *міцного здоров'я*: наприклад, укр. *кінське здоров'я, здоровий як кінь, здорова як ногойська кобила*. Тим самим подібні вислови віщують фізично здорову людину з витривалістю коня [29, с. 269].

Коневі притаманні такі властивості як *швидкість* та *сила*: укр. *конем не догнати* «хто-небудь дуже швидкий, прудкий, швидко бігає» [91, с. 213]. На позначення сили вживаються сталі вислови укр. *залізний кінь / сталевий кінь* –

міцний як залізо чи сталь. В наші часи ці фразеологізми набули значення «транспортний засіб» [91, с. 297].

Рідше, однак зустрічаємо приклади фразеологізмів із компонентом кінь на позначення негативних ознак. Серед таких прикладів можна виокремити ФО на позначення *незграбності*: укр. *овса шкапа з'їла, так і віз побила* [89, с. 164]; *нестримності* – укр. *норовистому коневі і майдан тісний; лінощів* – укр. *кінь добрий на пашу, а до роботи байдуже* [89, с. 159]; *норовитості* – укр. *не вір кобилі в дорозі, бо серед болота скине* [89, с. 166]; *ненажерливості* – укр. *не кінь соломі поїв, а солома коня* [89, с. 163]. Ця ознака яскраво виражена у сталому виразі укр. *коняча / кінська доза*, який часто вживається у сучасній українській літературній мові зі значенням «дуже велика порція» [91, с. 213].

У народній фразеології побутують також фразеологічні одиниці на означення *легковажності*, наприклад: укр. *викидати коники* «робити що-небудь незвичайне, несподіване, легковажне чи робити що-небудь безглузде, нерозумне або діяти підступно» [91, с. 73].

Як вже вказано у попередніх розділах, на особливості вживання тих чи інших фразеологізмів впливають лінгвокультурні чинники, географічне положення країн, їх звичаї та традиції. Особливості світосприйняття британців і українців впливають на мовну організацію і на те, які риси людського характеру закладені в образі тієї чи іншої тварини, що власне можна спостерігати у наступних проаналізованих фразеологічних одиницях англійської мови.

Дієслівний фразеологізм англ. *to flog / to beat a dead horse* [103] – букв. укр. *бити / підганяти мертвого коня* «марно витрачати час і сили», найближчий еквівалент в українській мові укр. *носити воду решетом*; англ. *to be in someone's high horses* «задерти носа, зазнаватись» за прагматичним значенням наближений до укр. *і на коні не під'їдеш*; водночас англ. *to come off the high horse* позначає протилежне – укр. *опуститись на землю*. Необмірковану, наспіх висловлену точку зору британці називають англ. *horseback opinion*, тим

часом як англ. *horse sense* позначає здоровий глузд. Для опису вражаючого апетиту також існує ФО з зоонімом кінь – англ. *to eat like a horse*.

Цікаво відзначити, що деякі з проаналізованих фразем мають пряме відношення до такого популярного в англomовних країнах явища як кінні перегони або ж скачки: англ. *to back / bet on the wrong horse* – букв. поставити не на того коня ‘зробити не правильний вибір, прорахуватись’; англ. *a dark horse* [104] – “темна конячка”, на яку ніхто не поставить і про яку мало що невідомо, у переносному значенні – маловідома особа чи кандидат; англ. *to change / switch horses in midstream* тобто «вносити зміни у найменш слушний для цього момент», подібний до укр. *на переправі коня не міняють*; англ. *to lock the barn door after the horse is gone / stolen / bolted* – букв. укр. зачинити стайню після того як кінь втік, «коли вживати будь-яких заходів вже запізно»; англ. *the one-horse race* – «змагання, на яких шанси на перемогу є лише у одного учасника», зазвичай вживається у політичному контексті по відношенню до кандидатів.

ФО пов’язана зі звуконаслідування іржання коня також існує в англійській мові: англ. *horse laugh* – укр. *гіржати як кінь*, тоді як англ. *a horse play* – «грубий жарт, фарс». Предикативним фразеологізмом англ. *to tell it to the horse / manes* відповідають британці, якщо їм розповідають маячню або ж відверто брешуть, близький за прагматичним значенням до кальки російського сталого виразу, який міцно закріпився у побудовому українському мовленні, – укр. *марення сивої кобили*. Проте, англ. *straight from the horse's mouth* означає отримати інформацію або знання з перших вуст [95].

Зоонім *кобила*, самиця свійського коня, також присутній в ФО англ. *to find a mare's nest* [104] – букв. укр. знайти кобиляче гніздо. Цілком зрозуміло, що такого поняття як кобиляче гніздо в природі не існує, але в цьому випадку воно позначає певну ілюзію, щось ефемерне, хаотичне та незрозуміле.

Однак, і в англійській фразеології з конем пов’язана символіка *міцного здоров’я, працьовитості сили та нестримності*: англ. *as strong as horse, to work like a horse, even wild horses won't forth one to do something* або *wild horses*

would not drag, де “дикі коні” є уособленням нестримної сили, чогось такого, чому важко протистояти; ФО англ. *never spur a willing horses*, переносне значення якої «не варто підганяти того, хто вже працює зі всіх сил»; інтер’єктивний фразеологізм англ. *hold your horses!* вживається як прохання зачекати або застереження не поспішати, укр. *притримай своїх коней*.

Варто відзначити також нейтральний субстантивний фразеологізм англ. *horses for courses*. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus дає визначення цієї ФО таким чином: «конкретна справа вимагає залучення людей з відповідними їй знаннями і навичками» [95].

Вживання деяких з вищенаведених фразем можна спостерігати у наступних реченнях:

- *За словами експертки, перед виборами може з’явитися «темна конячка» – і з’явиться вона на телеекранах.* [171]

- *От я й був парубком повного калібру, бісові його ковінька. Ге, та що там згадувати! Був кінь, та з’їздився.* [172]

- *Сина держать коло неї [вдови], щоб не влизнув, бо знало все село, що його й конем не доженеш* [173]

- *А скільки нам було, коли починалася революція? Ще горобців попід стріхами ганяли. Правда, в громадянську ми вже були, як кажуть, на коні.* [174]

- *It’s a horses-for-courses type of situation for me. You don’t feel like it’s a putting competition around here. You can play strategic golf, which is what I enjoy.* [114]

- *He trumpeted his choice of a gender-balanced cabinet as he promised to tackle climate change [...]. But Mr Trudeau is discovering that those who ride a moral high horse fall hard when they stumble.* [115]

Таким чином, лексема кінь є досить часто вживаною у народному мовленні обох мов для зображення основних рис характеру людини, її вдачі, способу життя. Розглядаючи образ коня в українських анімалістичних фразеологізмах,

можна беззаперечно спостерігати вплив козацькою культури, в той час як у ФО англійської мови, своє відображення знайшли конкретні види розваг, що розповсюджені лише в англомовних країнах.

2.1.3 Кіт, кішка – cat. Третім по кількості ФО у запропонованій виборці постає зоонім *cat – кішка / кіт*: було обрано 32 фраземи з цим компонентом (21 англійських та 11 українських). Кішка, як і собака, тварина відома людині декілька тисячоріч, також часто зустрічається серед домашніх улюбленців та знаходить своє відображення у фразеологізмах, які, здебільшого, позначають негативні риси характеру людини чи ситуації. Це вмотивовано тим, що ідіоми в українській та англійських мовах з даним компонентом опираються переважно на традиційно закріплені за цією твариною, особливо у фольклорі, концепти, а саме: *ВОЛЕЛЮБНІСТЬ, ХИТРІСТЬ, ЛІНОЦІ, МЕТУШЛИВІСТЬ, НАХАБНІСТЬ* та *ЗАЙВА ЦІКАВІСТЬ*. Підтвердженням цьому є англійська приказка: “*A dog has an owner. A cat has staff.*” Однак, хоч і в меншій кількості, зустрічаються фразеологічні одиниці з позитивною конотацією, переважно у яких вжито пестливу форму *кошеня – a pussycat*.

Досить часто можна спостерігати фразеологізми, в яких поряд із лексемою *кіт* чи *кішка* згадується інша тварина, як то *миша, собака* та, зокрема в англійській фразеології, *канарка*. ФО такого роду майже в усіх випадках описують негативні міжособистісні стосунки, що є цілком обґрунтованим, з огляду на те, що подібна поведінка є природньою для цих тварин: англ. *like the cat that ate the canary* – букв. наче кіт, який канарку з’їв, вживається аби описати самовдоволенний та зловтішний вигляд людини, після того, як вона вчинила шкоду. Варто відзначити, що в українській мові присутній лише частковий еквівалент цього ФО, оскільки сама канарка – птах не близький українцям (на відміну від лелеки чи соловейка); найближчим по значенню буде український фразеологізм укр. *знає кицька, чиє сало з’їла*. Комунікативні фразеологізми англ. *when / while the cat's away the mice will play* – укр. *чують миші, що кота нема дома, кіт за пліт, а миші в танець, кіт – спати, а*

миші – *танцювати* - описують ситуацію у якій за відсутності наглядача, керівництва чи то просто старшого, який підтримував дисципліну, підопічні (тут – миші) повною мірою насолоджуються тимчасовою свободою та порушують порядок.

Досить відомий фразеологізм, що позначає напруженні стосунки за типом «хижак-здобич» (у ролі здобичі, відповідно, виступає миша), лицемірну поведінку або ж, буквально, напружене переслідування – англ. *to play cat and mouse (with somebody)* або *a game of cat and mouse / to play a cat and mouse game*. Еквівалент цієї ФО в українській мові не інакший як укр. *грати в kota і мишку* або *кішці смішки, а мишці слізки*. Ще один досить розповсюджений вираз англ. *to fight like cat and dog* або ж англ. *to lead a cat and dog life* – укр. *жити як кішка з собакою* відображує загострені та бурхливі, головним чином, сімейні стосунки [95, 105]. Вживаючи дієслівну ФО брит. англ. *to set / put the cat among the pigeons*, мають на увазі «навмисне сказати чи вчинити щось, що внаслідок викличе обурення або спричинить великі проблеми». В українській мові присутній частковий лексичний еквівалент, що містить зовсім інші зооніми: укр. *пускати вовка до кошари* та *пускати лиса до курника* [87; 91; 92].

Різні за своєю формою, проте схожі за прагматичним значенням, комунікативні фраземи англ. *that cat won't jump* та *not a cat's chance in hell / not have a cat in hell's chance* позначають ідею, пропозицію чи задум, які за жодних обставин та умов не мають шансу на успіх чи справдження. Водночас, аби описати невизначеність ситуації чи очікування на подальший розвиток подій, перш ніж вдаватися до певних дій, вживають брит. англ. *to see which way the cat jumps*, частковий еквівалент в українській мові якого укр. *дивитися куди вітер віє*. Фразеологізм англ. *there's more than one way to skin a cat*, навпаки ж, вказує на те, що ситуація, яка склалась, має не один спосіб вирішення та існує багато шляхів добитися бажаного [103; 109].

Англійські ідіоми англ. *a cat on hot bricks / a cat on a hot tin roof* передають збентежений, стурбований стан людини, укр. *як на голках*; тоді як ФО англ. *like the cat that got the cream* – навпаки, описує задоволений, щасливий стан, в якому

перебуває людина, отримавши бажане. Однак, не зважаючи на майже повну семантичну та граматичну відповідність, в українському сталому вислові укр. *допався як кіт до сметани*, висміюється ненажерливість, тобто «ненаситно, ласо, пожадливо, заздрісно, пристрасно, дуже енергійно». Концепт *ЖАДІБНІСТЬ* висвітлений також у фразеологізмі укр. *гребе як кішка лапою*. Така ідіома як англ. *to let the cat out of the bag* вживається аби вказати на те, що певна, раніше прихована інформація чи таємниця була ненавмисно розголошена, оприлюднена людиною, інакше кажучи – укр. розм. розпатякати. В українській мові існує фразеологізм, що містить як зоонім *кіт*, так і компонент *мішок*, але має інше відрізняється протилежним значенням: укр. *купувати kota у мішку* «придбати що-небудь, не бачачи й не знаючи його якостей». ФО англ. *cat got your tongue?*, яка переважно зустрічається у вигляді запитання, несе у собі метафоричне значення та означає укр. *проковтнути язика* [87;95;96;103].

Повертаючись до фразеологізмів з позитивною конотацією, таких у вибірці досить мало: брит. англ. *the cat's whiskers* або *the cat's pyjamas* «першокласний, найкращий у своїй справі»; англ. *the fat cat* «заможна, впливова людина», переважно вживається у політичному контексті; *a pussycat* «лагідна, покірна людина».

- *Rise up and take the power back, it's time that*

The fat cats had a heart attack, you know that

Their time is coming to an end

We have to unify and watch our flag ascend [116]

- *Given the turbulent nature of this market, I think it would be prudent for us to see which way the cat jumps before we agree to invest in your company* [105].

- *It was one of many, many outbursts that day from the boy genius. All topped off with his deep, comical villain laugh and cat-that-ate-the-canary grin.* [117]

- *We will shrink and we'll be quiet as mice
And while the cat is away
Do what we want .*
- *Divisive "hate it or love it" models include Nike's Foamposites and Footscapes, [...]but if you really want to put the cat among the pigeons, ask a group of footwear enthusiasts what they think of Crocs. [119]*
- *Head coach Wedson Nyirenda understandably looked like the cat that got the cream as he lifted his first piece of silverware in South Africa, six months after he assumed the role. [120]*
- *Tasha Taylor Johnson's original songs are high-spirited and fun [...] They're an absolute delight: the cat's whiskers. [121]*
- *Trump and his team strike military postures when dealing with immigrants, the poor, or people of color. They're pliant as a pussycat, though, [...] defraud veterans, exploit workers, or cheat investors. [122]*
- *Як у випадку з iPhone, так і з новим Galaxy Fold, користувачі все одно впізнали справжнє обличчя гаджетів. Не те, щоб компанії втяхують кота в мішку, але за дві тисячі доларів [...] виходить трохи прикро.[175]*
- *Гра у "кішки-мишки", коли Єва по всьому світу вишукувала свою антагоністку, одіозну вбивцю на (справжнє) ім'я Оксана Астанкова - у першому сезоні захопила мільйони глядачів. [176]*

Вартими розглянути також фразеологізми до складу яких входять власні назви, а саме: англ. *to grin like a Cheshire cat / a Cheshire cat smile* та *fight like Kilkenny cats*. Перша є відсиланням до відомого твору Льюїса Керрола «Аліса в країні чудес». Та існують відомості, що сам автор надихнувся історією про горезвісного художника з графства Чешир, що в Англії, завданням якого було зображувати розлючених левів на гербах одного впливово роду. Але натомість, зображені художником леви досить сильно нагадували котів з виразом схожим на широку, моторошну посмішку, оскіп [74]. Саме так і розуміється вираз укр.

посміхатись посмішкою Чеширського кота або ж посміхнутись Чеширською посмішкою «посміхатись широко, децю зловтішно, з оскалом».

- *Can May persuade the lawmakers who let her survive to approve, next month, her Brexit agreement with the EU? We'll see. Imagine Russian President Vladimir Putin's Cheshire cat smile at the prospect of Western economic disarray, Brexit edition.* [123]

- *Мультимплікація має саркастичну широку посмішку, як у Чеширського кота, адже висміює владу, та бажання її отримати, як єдину важливу ціль життя.* [177]

Інша ФО брит. англ. *to fight like Kilkenny cats*, яка дослівно перекладається як «битись як кілкеннські коти» означає «боротись щосили, жорстоко», укр. *не на життя, а на смерть*. Варіанти походження цього суто англійського фразеологізму є вельми колоритними та заслуговують на пояснення. За однією з версій, вираз може мати відношення до запеклої боротьби на основі релігійних, політичних і соціальних розбіжностей між сусідніми округами ірландського графства Кілкенні. Протистояння між містами розпочалось після прийняття Статуту Кілкенні (низки дискримінаційних законів, прийнятих парламентом Ірландії, тоді ще королівством) та тривало до кінця 18 ст., призвівши до занепаду та зубожіння обох округів [83]. Інша ж версія розповідає про напрочуд садистську розвагу серед ірландських морських офіцерів на початку 19 ст.: заганяти двох котів в закритий простір та спостерігати як ті нападають один на одного та борються допоки «від них не залишаться одні хвости» [62].

- *The AG showed TV and newspaper reports since July about the public fight between the two and said, "The government was watching with amazement the director and his deputy fight like Kilkenny cats."* [124]

Таким чином, можна стверджувати, що в обох мовах зоонім *kim – cat* вживається у фраземах з переважно негативною конотацією.

2.1.4 Pig, hog – свиня, кабан. Подібна тенденція спостерігається по відношенню до зоонімів *pig/hog – свиня/ кабан*, який увійшов до складу 26 ФО вибірки. Українцям вони уявлялися символами плодючості й достатку, захисниками від злих сил, але їхні образи в українській фразеології мають чітко виражену негативну характеристику. «Комічний ефект запрограмований у деяких компаративних фразеологізмах, які передають суто українські настанови і орієнтири суспільства. Наприклад: укр. *личить, як свині сідло/хомут, гарно, як свині під лопухом, пристало як свині наритники*, тобто коли вбрання зовсім не пасує людині, *влізливий, як свиня.*» [43,с.183]. Поведінка людини, неадекватна її реальному становищу, засуджується у народі, але висловлюється це в іронічному плані на зразок: укр. *величається, як свиня в барлозі, благородна як свиня городна*. Розумові здібності узагальнилися у таких влучних висловах як укр. *дурний як сто свиней* та укр. *знається, як свиня на перці* [43,с.183]. В.В. Жайворонок вказує на те, що згодом свиня стала вважатися “нечистою” твариною, яка асоціюється з брудом та болотом: укр. *підкладати свиню, величатись як свиня у дощ*. Про несмачну страву українці кажуть: укр. *таке, що й свині одвертаються*; робити щось або з’являтися укр. *у свинячий голос*, означатиме «дуже пізно, з великим запізненням» [15].

Подібна ситуація складається і в англійській лінгвокультурі; образ свині також постає неоднозначним при виникненні сталих виразів. Кельти шанували вепра, зображуючи його на бойових знаменах та монетах; у Древній Ірландії свиня та кабан вважалися священними тваринами, а полювання на вепра згадувалось у багатьох ірландських міфологічних сюжетах [73]. Про людину великою статури грубо скажуть англ. *as fat as a pig*, а ненажерливість описують за допомогою таких дієслівних ФО як англ. *to eat like a pig* або англ. *make a pig of oneself*. З кабаном асоціюють також «дику» поведінку: англ. *to go hog-wild, as crazy as a peach-orchard boar* [104] небезпечного автомобіліста англійці називають англ. *a road hog* [104]. Свиня також асоціюється у британців з невдачею: англ. *in a pig's eye* – ідіома за значення досить близька до вже згаданої раніше англ. *not a cat's chance in hell*; англ. *to buy a pig in a poke* є

еквівалентом укр. *купувати kota в мішку* [12, с. 65]. Варто зауважити, що в англійській мові зустрічаються й позитивні фразеологізми з цими образами, які пов'язані з концептами *ДОСТАТКУ* та *БАГАЦТВА*: англ. *to live high on / off the hog, to eat high on / off hog, to go whole hog* – укр. *жити на широку ногу* [104].

Спільним для обох мов є біблійний фразеологізм англ. *to cast pearls before swine* - укр. *кидати бісер свиням* або *метати перли перед свиньми* – «витрачати час, слова та зусилля на людей, які не здатні це зрозуміти або оцінити». Далі наведені приклади вживання цього та інших фразеологізмів у контексті:

- *Він зап'є знову, а ми станемо вважати його невдячною свинею, замість того, щоб запитати себе, чи варто взагалі метати перли.* [178]

- *Коли з'явилася програма Дениса Бігуса і Лесі Іванової, частина критиків висловила претензію, що недобре, мовляв, за місяць до виборів підкладати таку жирну свиню чинному президенту, скандал в оборонці грає на руку його суперникам.* [179]

- *Шибки б'є, двері ламає, дітей обмазує в чорнило, до школи у свинячий голос приходить. Оце, думаю, директор буде!* [180]

- *No stranger to living high on the hog with a refined sense of taste, Douglas once owned La Quinta, a jaw-dropping spread of almost 7.5 acres in the ritzy seaside community of Montecito, Calif.* [125]

- *One stops short of probing the private lives of people for whom one has a regard.' In a pig's ear!' she said vulgarly. 'If duty called you'd have a man under the bed on my honeymoon.'* [126] У цьому реченні фразеологією укр. *in a pig's ear* заперечується попередньо висловлене твердження щодо приватності особистого життя.

- *This applies to both new arrivals and sale items (with a small group of brands excluded), so you can go hog wild on both deeply-discounted steals and new arrivals.* [127]

Тут йдеться про те, що зі знижками на усі товари, клієнт може дозволити собі здійснити дійсно великі покупки.

Як бачимо, негативні конотації фразеологізмів з компонентами *свиня /кабан – pig/hog* переважають над позитивними. Однак, в українських фраземах комічний ефект виражений яскравіше, ніж в англійських.

2.1.5. Sheep – вівця, овечка. Зооніми *вівця / овечка – sheep* у досліджуваних лінгвокультурних просторах виступає символом *невинності, покірності*, іноді засвідчує *безсилість* та *боягузливість*. Тому застерігають: *хто стається вівцею, того вовк з'їсть*. Вівця уособлює простоту і невинність, особливо в ставленні до всього злого; живе втілення непротивлення злу насиллям. Символіка, пов'язана з цією твариною, породила ряд фразеологізмів з компонентами *вівця і овечка* [43].

Окрім вже згаданої ФО англ. *a wolf in sheep's clothing*, було виявлено й інші вирази, які походять з Біблійського сюжету і є інтернаціональними, а саме: англ. *to separate / sort out the sheep from the goats* – укр. *відділяти овець від козлів*, тобто «відрізнати добро від зла, чорне від білого», де добро символізує вівця, а зло – козел; англ. *a lost sheep* – укр. *блудлива овечка* або *зблукана вівця* «людина, яка збилася з правильного життєвого шляху»; адвербіальна ФО англ. *as sheep among wolves* – укр. *як вівця серед вовків* позначає «поводитись тихо, виважено», не робити різких кроків.

Фразеологізми пов'язані з кольорономінацією також входять до вибірки: англ. *a black sheep of the family* прямим еквівалентом якої в українській мові виступає ФО з компонентом-орнітонімом укр. *біла ворона*, вживається для характеристики людини, яка вирізняється серед інших (не лише у сім'ї) своєю поведінкою чи зовнішнім виглядом. Варто відзначити, що у англійській мові даний фразеологізм несе у собі здебільшого негативну конотацію, тоді як в українській він може вживатись аби висловити як несхвалення чи засудження, так і захват або здивування. Проте, в англійській мові існує антонімічний за формою фразеологізм з позитивною конотацією: англ. *a white sheep* – укр. *покірна овечка*, тобто людина, яка нічим не вирізняється та дотримується

правил. ФО також може вживатись аби охарактеризувати єдиного порядного представника неблагополучного колективу.

- *Стась скорчився, зморщився перед ксьондзом, як дуже покірна овечка, поцілував його у руку й мусив провадити дуже пісну церковну розмову, підбираючись під клерикальний тон своїх тіточок та пісний тон ксьондза.* [181]

- *Аг-га, думає він, той самий горезвісний «шкільний тест придатності», яким зоотехніки з міносвіти відділяють овець від козлів [176]. Тут йдеться про те, що метою згаданого тесту є визначити успішність учнів, тобто відділити «двієчників» від відмінників.*

- *According to a 2013 Times DealBook story, he was born into a bohemian family, with ballroom-dancer parents, a muralist sister and a drummer brother. They joke that Robert is the “white sheep” in the family.* [137] У цьому реченні адвокат Роберт Хузамі порівнюється з білою овечкою, оскільки він вийшов з босемної родини, де серед її членів переважали люди творчих професій.

- *This role makes a lot of sense for Bliss. She has become a lost sheep in Raw's women's division, [...]* [126] Тут йдеться про те, що отримана роль у лізі WWE, виведе Алексу Блісс (тут – укр. *заблукану овечку*), на «правильний шлях».

2.1.6 Bull – бик, та інші свійські тварини. Також, до вибірки ввійшли фразеологічні одиниці з іншими компонентами-зоонімами, які позначають окремих свійських тварин, а саме: англ. *to take a bull by the horns* – укр. *брати бика за рога* ‘скористатись можливістю, ризикувати’; англ. *(like) a red rug / flag to a bull* – укр. *як червона ганчірка / тканина для бика*, так називають будь-яку річ, яка викликає роздратування і приводить людину у гнів; англ. *to do the donkey work* – укр. *гнути спину* або *робити всю брудну роботу* «важко працювати, не отримуючи за це навіть подяки»; адвербіальна ФО англ. *for the donkey years* «протягом тривалого часу»; англ. *to act the goat* – укр. *клеїти дурня*; інтернаціональний біблійський фразеологізм англ. *a scapegoat* – укр. *козел відпущення* або *цан-відбувайло*; англ. *as strong as bull* – укр. *здоровий як*

бук; англ. *like a rabbit / deer in the headlights* – букв. наче кролик у світлі фар, рівнозначний укр. *мов баран на нові ворота*.

Припускається, що подібне різноманіття фразеологізмів з назвами ссавців, а саме свійських тварин, а не екзотичних, можна пояснити надлінгвістичним чинником. Сторіччями людина мала можливість не лише полювати на тварин, а й спостерігати і навіть уособлювати себе з ними (як у випадку з анімізмом або тотемізмом), а здатність приручати конкретні види «зблизила» їх ще ближче. Оскільки кліматичні умови України і деяких регіонів Великобританії та Америки досить схожі, їх жителі domestикують однакових тварин. В межах запропонованого дослідження припускається, що цим пояснюється досить висока відповідність між концептами, що закріплені за проаналізованими зоонімами, та відносно достатня еквівалентність фразеологізмів в українській та англійській мовах. І хоча були виявлені досить цікаві розбіжності, а саме з погляду конотацій та еквівалентності, уявлення та відношення українців, британців та американців щодо вищезгаданих тварин співпадають.

2.2. Антропоцентричні ФО з назвами диких тварин та хижаків

Попри те, що значна частина практичної частини дослідження присвячена аналізу та порівнянню ФО з анімалістичними компонентами, які позначають свійських та домашніх тварин, вважається за доцільне також розглянути окремі фразеологізми до складу яких входять образи диких та екзотичних тварин.

2.2.1 Monkey, ape – мавпа. До ФО з найменуваннями екзотичних тварин головним чином виділились зооніми *мавпа* – *monkey / ape*. За образом мавпи традиційно закріплені такі концепти як *ХИТРИСТЬ*, *СПРИТНІСТЬ*, *ЗАЙВА ЦІКАВІСТЬ*, *ПЕРЕДРАЖНЮВАННЯ*, *ГРИМАСИ*. Цей образ реалізується в наступних ФО англійської мови: англ. *(to do) monkey business* «клеїти дурня, шахраювати»; англ. *as tricky/agile as a monkey* – укр. *спритний / хитрий як мавпа*; англ. *to go ape*, одиниця за значенням дуже наближена до розмоного

виразу укр. *порвати як мавпа газету*, тобто «зробитись дуже злим», водночас англ. *to get / put one's monkey up* позначає «розлютити кого-небудь»; англ. *to have the monkey on one's back* «сп'яніти від алкоголю»; англ. *to throw a monkey wrench on something* має значення «зіпсувати чийсь плани», еквівалентом в українській мові виступає укр. *підкласти свиню*. Варто відзначити, що в українському розмовному стилі мовлення, саме лише порівняння «як мавпа», використовується як висміювання чи несхвалення чийсь зовнішності, метушливості або зайвої цікавості. Втім, на цьому закінчуються приклади ФО з анімалістичним компонентом *мавпа* в українській мові. Це досить логічно пояснюється тим, що ця тварина не відноситься до представників української фауни, а спостереження за ссавцем носіями української мови переважно має непрямий характер.

2.2.2. Elephant – слон. Певне місце в англійській анімалістичній фразеології займає зоонім *слон – elephant* (усього 7 ФО). У процесі порівняння їх з українськими фразеологізмами було виявлено або повну відсутність еквівалентів, або ж замість цього зооніму виступало інше найменування тварини (англ. *like a bull in a china shop*): англ. *to have a memory like an elephant* «мати чудову пам'ять»; англ. *to see pink elephants* «марити, бачити галюцинації»; англ. *a white elephant* – укр. *білий слон* «невигідна угода, щось надзвичайно дороге, але непрактичне й безглузде»; англ. *an elephant in the room* – букв. слон в кімнаті використовують аби позначити очевидні проблеми або ризик, який ніхто не хоче обговорювати. Разом з тим, еквівалентом ФО укр. *слон в посудній лавці* є англ. *like a bull in a china shop*, а замість укр. *робити з мухи слона* британці вживають англ. *to make a mountain of a molehill*.

2.2.3. Wolf – вовк. Окремої уваги заслуговує зоонім *wolf – вовк*: фразеологізми з цим компонентом налічують у вибірці 24 одиниці. Вовк у переносному значенні – символ зла, жадібності, жорстокості, лицемірства, брехні, кровожерливості. Про ворожу природу вовка ідеться у народних

оповіданнях, а серед фразеологізмів із зоонімом *вовк* спостерігається більш споріднене відображення мовної картини світу, що відображається у наявності ФО, які перекладаються за допомогою абсолютних еквівалентів, наприклад: укр. *з вовками жити – по вовчому вити* – англ. *who keeps company with the wolf will learn to howl*; інтернаціональний фразеологізм біблійного походження, де вовк вчергове зображується символом лицемірства та брехні, тоді як овечка – невинності – укр. *вовк в овечій шкурі* – англ. *a wolf in sheep's clothing*. Останній фразеологізм виник мало не дві тисячі років тому і вперше був зафіксований у Євангелія від Матвія: «Стережіться лжепророків, що приходять до вас у одежі вовчій, а всередині – *«хижі вовки»* [60].

Та, як не дивно, вовк поставав символом *доблесті, честі, мужності* ще у деяких інших культурах. У фольклорі України та Англії вовк, головним чином, символізує *жадобу, ненажерливість*: укр. *вовчий голод, голодний як вовк*; прямий англomовний еквівалент англ. *to be hungry like a wolf* був, втім частіше вживається варіант ФО з цим значенням з лексемою *хижак* – англ. *as hungry as a hunter*; англ. *to wolf down (food)* «їсти швидко та з великим апетитом», а англ. *to cut one's wolf loose* – «сп'яніти від алкоголю»; *жорстокість* та *ворожість*: англ. *to set a wolf to keep the sheep* – укр. *приставити вовка до отари, крастись неначе вовк до ягняти, дивитися / глянути вовком* «проявляти неприязне, вороже ставлення до кого-небудь»; англ. *to throw someone to the wolves* «поставити кого-небудь у небезпечну, ризиковану ситуацію, кинути на призволяще». Образ вовка, як уособлення самого зла і небезпеки, використовується в номінативній ФО англ. *the big bad wolf*. Еквівалент українській мові присутній, але має дещо змінену форму, де замість розміру, згадується забарвлення тварини – укр. *злий сірий вовк*.

Цілком природньо, що і такій холоднокривній тварині властиве відчуття страху; це знайшло своє відображення у фраземах: укр. *сторонитися як вовк від сіті, боятись як вовк вогню*; укр. *завити вовком / хоч вовком вий* часто використовується на позначення безвихідної ситуації, впадання у відчай.

ФО з компонентом вовк можуть позначати також соціальні аспекти життя людини: англ. *a wolf pack* – укр. *вовча зграя*, тобто міцний колектив людей, які «живуть та полюють» разом, і складається переважно з чоловіків (військових чи моряків); англ. *a lone wolf* – укр. *самотній вовк* «людина, яка не потребує чужої компанії, холостяк».

Серед проаналізованих фразеологізмів була помічена фразема, пов'язана із матеріальним становищем людини: англ. *to keep the wolf from the door* «бути на межі бідності», рівнозначна фразеологізмам укр. *ледь зводити кінці з кінцями* та *перебиватись з хліба на воду*. У цьому випадку вовк втілює образ голоду, бідності, злиднів:

- *I keep the wolf from the door*
But he calls me up
Calls me on the phone
Tells me all the ways that he's gonna mess me up
Steal all my children if I don't pay the ransom [129]

Ще один дієслівний фразеологізм, який не ґрунтується на безпосередньо «вовчих» рисах або спостереженнях за хижакон, це англ. *to cry wolf*. Вираз походить з Езопової байки «Пастух-жартівник» та, виходячи зі її змісту, фразеологізм означає «здіймати хибну тривогу, паніку»:

- *Tribe is particularly wary of the American public's obsession with discussing the removal of the president, telling Newsweek that the "danger of too much impeachment talk is that it's like crying wolf. By the time the wolf is at the door no one will believe you"* [130]. У цьому реченні часті розмови про близький імпічмент здаються експерту Трампу передчасними, доки не виникло дійсно вагомої підстави для зміни президента.

- *When the cold winds blow the lone wolf dies and the pack survives.* [131] У цьому уривку йдеться про те, що у «зграї» люди залучаються підтримкою і можуть покластись один одного, тоді як «самотньому вовку» важко подолати труднощі наодинці.

- Brits wolf down more than 2,000 pies in their lifetime, survey finds: The research found pie enthusiasts chow down on at least 36 pies every year. [132] Тут, у комічній манері, йдеться про те, що за рік британці з'їдають певну кількість пирогів.

- Графік занять в школі складено на півроку вперед, часто не найзручніший для вас. [...] Від такої методики роботи хочеться не англійську вчити, а вовком вити від нудьги і незручності, не кажучи вже про пошук мотивації в такій школі. [183] Тут, у дещо перебільшеній манері, вказується на непрактичність графіку.

- Якщо людина маючи музичне покликання по життю, різко змінює вектор і починає бажати влади, то це ніколи не призводить до успіху». У той же час вона відзначає позитивний момент, що «В'ячеслав - не вовк в овечій шкурі» [188]

2.2.4. Інші екзотичні тварини та хижаки. Так само, хоч і в меншій кількості, у вибірці були представлені інші хижаки (усього 10 одиниць): англ. *a leopard does not change its spots* є еквівалентним укр. *скільки вовка не годуй, а він все у ліс дивиться* або укр. *вовча натура в ліс тягне* свідчить про те, що деяких звичок або рис людини не позбавитись ні за яких умов; інтернаціональна фразема англ. *the lion share* – укр. *левова частка* «більша частина чого-небудь»; англ. *to walk into the lion's den* – укр. досл. *увійти у левове лігво*, цебто добровільно увійти або потратити у небезпечне місце, ситуацію чи колектив; англ. *to fight like a lion* – букв. *боротися як лев*, тобто «відчайдушно, люто, несамовито»; інтернаціональний фразеологізм англ. *a paper tiger* – укр. *паперовий тигр* запозичений в англійську мову з китайської та позначає когось або щось, що може здаватись небезпечним з першого погляду, але не становить жодної реальної загрози, використовується переважно у політичному контексті.

Фраземи з компонентом *ведмідь* – *bear* пов'язані переважно з негативними та ворожими станами людини: англ. *to be like a bear with sore head* близька за

значенням укр. *до встати не з тої ноги* або укр. *якась муха вкусила*; англ. *to be loaded for bear* характеризує готовність людини до серйозної сутички чи конфлікту. The Free Dictionary, словник розмовних термінів, дає визначення фраземи також як «мати при собі більше зброї або екіпірування ніж необхідно» [105].

- *Even after deservedly losing her parliamentary majority in 2017, Mrs May failed to reach across party lines and seek consensus. Instead, like Mr Cameron, she indulged her party's Europhobic faction, a force now exposed as a paper tiger.* [133]
У цьому прикладі Єврофобна фракція Терези Мей порівнюється з паперовим тигром, оскільки втратила свій авторитет та будь-який вплив.

- *Devolution is a white elephant which has added nothing to the welfare of people in Northern Ireland, Scotland or Wales. The devolved assemblies are a waste of taxpayers' money, and need to be scrapped.* [134]

- *But if a Washington appeals court set to hear the murder-related case next month sides with the Justice Department [...]it could throw a monkey wrench into any plans Mueller has to issue a public report on his probe's findings, lawyers following the issue said.* [135]

- *Так чи інакше, але Янукович з властивою йому грацією слона в посудній лавці примудрився зіпсувати навіть цю примітивну схему.* [184]

- *Недовірливі люди схильні робити з мухи слона – так вже вони влаштовані, що з будь-якої дрібниці вони здатні роздути цілу трагедію* [185].

2.2.5 Whale – кит. Окремої місце серед фразеологізмів з найменуваннями ссавців посідає компонент *whale – кит*. І хоч з огляду на водне середовище існування, слушніше було б розглядати ФО з цим компонентом поруч з іншими іхтіонімами, належність істоти до царства тварин дає привід віднести компонент саме до зоонімів. Хоча в межах дослідження цей момент залишається спірним.

В уявленні більшості культур, кит це символ колосальної міці та могутності у природі. Образ кита, як «великої риби», зустрічається у

Біблейських казаннях (Йона 2:1), а через свої розміри морського ссавця іноді пов'язують з міфонімом Левіафан (між іншим, мовою їдиш левіафан власне перекладається як кит). Крім того, у знаменитому романі Г. Мелвілла «Мобі Дік» величезний кит постає то в образі диявола, то в образі бога, а то одразу в обох іпостасях.

В англійській фразеології АК *кит* вербалізує у першу чергу такі концепти як *ВЕЛИКИЙ РОЗМІР*, *СИЛА*, *ВЕЛИЧ*. Наприклад, у ФО англ. *to throw / fling away a sprat / minnow to catch a whale* гіпоніми *кит* та *иньот* утворюють антонімічну пару велике-маленьке, утворюючи праматичне значення «ризикувати дрібницею заради чималого прибутку»; предикативний фразеологізм амер. англ. *to whale the tar out of smb* «фізично когось покарати, сильно відлупцювати» (укр. *дати прочухана*); англ. *to throw a tub to the whale* «відвернути від себе увагу»; про важку, виснажливу та неприємну, часто безглузду, роботу можемо сказати англ. *like kicking a dead whale down the beach* – букв. укр. немов тягти мертвого кита вздовж берега (теж саме, що і англ. *like nailing jelly to the wall*), тоді як англ. *(to have) a whale of good time* – «чудово провести час, отримати задоволення»; іменникова ФО англ. *a white whale* відсилає до сюжету роману «Мобі Дік» та позначає одержимість, манію, так звану ідею фікс; укр. *білим китом* може виступати як і певна мета, так і людина як ідеал, об'єкт бажання. Великий розмір як тип статури вербалізовано в адвербіальній ФО англ. груб. *as fat as a beached whale*; власне китом, англ. *a whale*, називають також азартного гравця в казино, який робить дуже високі вставки [105; 103; 100].

- *Yet there, at the far end of Trump's defense table, was the man who pursued President Bill Clinton's impeachment like Captain Ahab and the white whale.* [137]

- *In Rolling Stone, Lester Bangs wrote: 'This recording brings together a set of mostly little-known talents that whale the tar out of every other informal "jam" album released in rock and roll for the past two years* [138]. У цьому прикладі доцільніше буде перекласти ідіому як укр. *втерти носа*.

- *If we're looking for whales who have lost serious money on the Vegas strip, Zhenli Ye Gon would have to be right up there, having reportedly lost over \$125 million between 2004 and 2007.* [139]

Висновки до розділу 2

На основі фактичного матеріалу представленого у Розділі 2, було виокремлено зооніми, які присутні у досліджуваній групі ФО у найбільшій кількості. Цілком логічно, що свійська тварина частіше ставала об'єктом порівнянь, адже людина, як власник, має постійну можливість за нею спостерігати та взаємодіяти, проектувати її риси на себе та інших. Щодо свійських звірів, в англійській та українській лінгво-культурах ставлення, і відповідно риси, якими їх наділяють, переважно співпадає. Інша річ – коли йдеться про диких або екзотичних тварин: такі частіше згадуються в англійських ФО, а в українській вони якщо і присутні, то переважно на основі небезпосереднього, не власного спостереження, або запозичення сталого виразу. Перелік анімалістичних компонентів та їх кількості представлені у Табл. 1.

Таблиця 1

Назва компоненту	Кількість англійських ФО	Кількість українськомовних ФО	Загальна кількість
Зооніми			
Dog, hound; собака, пес;	30	20	50
Horse; кінь, кобила;	23	24	49
Cat; кіт, кішка;	21	11	32
Sheep; вівця, овечка;	6	6	12

Продовження Таблиці 1

Pig, hog; свиня, кабан;	13	13	26
Інші свійські тварини	9	8	17
Monkey, ape; мавпа;	7	2	9
Elephant; слон;	3	2	5
Wolf; вовк;	11	13	24
Інші хижаки	7	3	10
Whale;	7	0	7

Серед найчастіше вербалізованих концептів можна виокремити наступні: *ВОЛЕЛЮБНІСТЬ, ХИТРІСТЬ, ЛІНОЩІ, МЕТУШЛИВІСТЬ, НАХАБНІСТЬ, НЕВДАЧА, ЖАДІБНІСТЬ, СИЛА, ГОЛОД, ПРАЦЬОВИТІСТЬ, ВАЖКЕ ЖИТТЯ*. Цей факт, а також якісний аналіз ФО, дає привід стверджувати, що фразеологізми досліджуваної підгрупи позначають переважно негативні стани або риси.

Отже, на відміну від субстантивних фразеологізмів, які називають особу, базуючись на її сталих рисах або тривалих станах, предикативні та адвербіальні фраземи характеризують або ж яскраво підкреслюють манеру виконання певної дії, у свою чергу тимчасової та плінної. Трапляються випадки, коли такі ФО позначають безпосередньо результат діяльності людини (абстрактне поняття або ж неживий об'єкт). Наприклад, англ. *to make a dog's breakfast, for the birds*, укр. *викидати коники, слон у кімнаті*. Можна стверджувати, що такі фразеологізми все ще доцільно розглядати як антропоцентричні, принаймні у межах дослідження. Оскільки і тут у центрі оцінки знаходиться людина – як суб'єкт, що оцінює, і як об'єкт, який виконує дію, яку у свою чергу оцінюють.

РОЗДІЛ 3

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕТОМ-ІХТІОНІМОМ, - АМФІБІОНІМОМ ТА -РЕПТИЛІОНІМОМ

У розділі представлена частина дослідження, в якій було зібрано, проаналізовано та порівняно фразеологічні одиниці з найменуванням риб, амфібій та ракоподібних. Матеріал нараховує 105 фразеологічних одиниць та складає 20% вибірки. Тематичне розмежування компонентів на окремі розділи пояснюється приналежністю денотатів слів до різних середовищ існування. У випадку Розділу 3 – водного.

3.1. Фразеологічні одиниці з компонентом-гіперонімом *fish* – риба

Як вже було неодноразово згадано, помітну роль у виникненні більшості зоофразеологізмів відіграє символічне значення тварини у досліджуваній культурі. Риба, як символ того чи іншого явища, присутня майже у кожній культурі і насамперед у християнстві. Витоки багатобічного символізму дослідники вбачають у міфологічних та ранньохристиянських уявленнях. Наприклад, іхтіс (спрощене зображення риби) зображувався як символ Ісуса Христа та є акронімом його імені; символом Святої Трійці вважаються три переплетені рибини; риба подавалась до столу у сценах Таємної Вечері [49, с.160]. Левченко О. П. вказує на те, що ледь не в усіх культурах риба – позитивний символ [28, с. 175]. Однак аналіз вибірки дослідження свідчить, що в етнофразеології образ риби є досить амбівалентним.

Утворюючи фразеологізми, поряд з досліджуваним компонентом вживається ряд прикметників, які розкривають різні негативні аспекти характеру, як то *байдужість, непривітність* – англ. *a cold fish*, укр. *ні риба ні м'ясо* – англ. *neither fish nor fowl*; *низький інтелект* – англ. *a poor fish*, англ. *as dumb as a fish*; *сором'язливість* – англ. *a shy fish*; *дивакуватість* – *a strange / queer / odd fish* (синонімічне до укр. *біла ворона*). Тотожною виявляється і символіка слова на лексичному рівні в англійській та українській мовах: у

переносному значенні рибою називають в'ялу, мляву людину, яка зовні не виявляє своїх емоцій [28, с. 175].

Наступними концептами, які нерозривно пов'язують з атрибутом риба в україно- та англomовних просторах, є *МОВЧАННЯ* або ж *НИМОТА*: укр. *мовчить як риба, німий як риба* – англ. *as dumb / mute as a fish*.

Надзвичайно міцним є асоціативний зв'язок «риба – вода», який знаходить своє відображення у таких ФО як: англ. *(like) a fish out of water* – укр. *як риба без води, битися як риба об лід*; англ. *to fish in troubled waters* – укр. *ловити рибку в каламутній воді*; укр. *як риба з водою* характеризує мирні, злагоджені стосунки; англ. *(there are) plenty of/more fish in the sea* вказує на те, що є й інше місце, інший вихід із становища. Образ великої риби, яка перебуває передовсім на глибині, людська уява асоціює з кращим життям, про що йдеться у прислів'ї “*Риба шукає, де глибше, а людина – де ліпше*” [38, с. 320]. Символіку глибокої води пов'язують зі спокоєм, відчуттям безпеки, протилежній непостійності та швидкості течії. Ймовірно з цього приводу англ. *a big fish* – укр. *великою рибою* називають впливову, поважну людину в обох мовах. Розвиток образу великої риби на глибині бачимо в українській приказці “*Великій рибі в глибокій воді плавати*” та англійській ідіомі англ. *a big fish in a little / small pond*. Різні за структурою та подібні семантично, останні описують ситуації, у якій компетентність та навички людини, помітно перевищують рівень оточуючих її (укр. *велетень серед нігмеїв*). Проте на тлі позитивної символіки глибини вирізняється ФО англ. *to sleep with fishes* «бути втопленим», укр. *піти на дно*.

Була помічена закономірність, що фразеологізми зі компонентом риба мають негативну конотацію переважно у тих випадках, коли фрагмент реальності описаний у ФО відбувається на суші, інакше кажучи, коли риба перебуває не у своїй стихії (слизька, мокра, слабка – ця істота може видаватись лише у руках людини, а не у воді).

Символізм “*бистрої води*” простежуємо у ФО пов'язаних з концептом *ВОЛЯ*: укр. *плисти / пливти проти течії* «діяти самостійно, всупереч усталеним поглядам, зразкам і традиціям», проте в англomовному відповіднику

фраземи, англ. *to swim upstream*, атрибут риба не спостерігається, укр. *(стати) як окунь проти води* «наполегливо, вперто, рішуче (заперечувати, протестувати)»; [38, с. 319]. Концепт *УПЕРТІСТЬ* вербалізовано також в ФО укр. *знову за рибу гроші* «невідступно наполягати на чому-небудь». Цікаво відзначити, що в британському варіанті англійської мови присутній вираз, який містить подібні ядрові компоненти (*риба* та *гроші* (*ціна*)). Риторичне запитання брит. англ. *What's that got to do with the price of fish?* (пер. букв. яке це має відношення до ціни на рибу?) вживається аби вказати на недоречність або неактуальність висловленої думки відносно того, про що йдеться мова у розмові. Проте, важко визначити чим вмотивований вибір конкретно компонента *риба*, оскільки існують різні варіації цього виразу, зокрема у якому *fish* змінений на *(price of) tea in China*.

Особливе місце серед таких фразеологізмів з анімалістичним компонентом *риба* посягають ті стійкі вислови, які зумовлені професійною сферою, а саме риболовством, як то укр. *закидати вудочку* «натяками намагатися з'ясувати що-небудь», вже згаданий укр. *знов за рибу гроші*, укр. *вирвати із жабряками* «притискати кого-небудь, обмежувати в діях», укр. *луску шкребти* «експлуатувати чийось працю», укр. *носом рибу вудити* «дрімати», укр. *урвати вудку* «втратити вигідний заробіток», укр. *зловити / піймати / взяти на гачок* «перехитрити, ввести в оману когось або ж захоплювати, полонити чим-небудь». Разом із атрибутом *гач* у ФО укр. *закидати гач на велику рибу* велика риба символізує амбіційну спробу позмагатись із впливовими людьми або розпочати справу, яка не під силу людині. Невдача ж у такій справі вербалізується у стійких висловах укр. *велика риба маленьку клює* – англ. *big fish eat little fish*. Укр. *піймати карася з порося* – жартують українці, коли отримують не те, на що очікували, а укр. *отримати на рибу*, більш відомий варіант якого укр. *отримати на горіхи*, укр. *вскочити як риба в невід* та укр. *битися як рибина в сітях / в неводі* означають зазнавати неприємностей” [38, с. 320].

Англійських же фразеологізмів зумовлених жаргоном рибалок у вибірці менше, зокрема: амер. англ. *fish or cut bait* – вживається як заклик до прийняття рішення, укр. *одне з двох.*; амер. англ. *to go on a fishing expedition* – в переносному значенні є синонімічним укр. *закидати вудочку*, як метафора також позначає процесуальну тактику в цивільному судочинстві [103]; про людину, котра нічим не гребує та здатна мати користь з усього, за що береться скажуть англ. *all is fish that comes to his net*; брит. англ. *to cry stinking fish* – прибіднятися, недооцінювати власні здібності, тоді як англ. *a fish story* – перебільшена, малоімовірна історія або ж брехня.

Окрім концепту *НЕВДАЧА*, негативне значення компоненту риба може розкриватись поруч з такими концептами як *ХИТРИСТЬ* або *ПІДОЗРА*. Сам лише прикметник *fishy* в англійській мові позначає щось підозріле, фальшиве або вдаваність дії. Про надто вже спритну людину, яка має за мету лише власну користь або приховати власні сліди, скажуть: укр. *і риби наловить, і ніг не змочить* або *ловить рибку в каламутній воді*. Таке ж значення, лише з дещо негативним відтінком, має англ. *to fish in troubled waters*, де *troubled waters* символізують складну, заплутану ситуацію, ідіома також має значення отримати інформацію нечесним шляхом.

Варто відзначити зв'язок суто британських фразеологізмів з кулінарними традиціями країни. Відомо, що неофіційною національною стравою англійців є *Fish and Chips*, обсмажена риба та картопля фри [49, с. 160]. Такий спосіб приготування знайшов відображення в ідіомах англ. *to fry fish until its caught*, найкращим українським відповідним якому буде укр. *не кажи «гон», доки не перескочив*, та англ. *to have better/other fish to fry*, синонімічний вже згаданому англ. *(there are) plenty of/more fish in the sea*. Про інший спосіб приготування риби у спеціальній посудині, котра називається *kettle*, але відрізняється від звичного для носіїв української мови чайника, згадується в фраземах англ. *fine/pretty kettle of fish* та англ. *another/different/whole other kettle of fish*. Подібні за складом, але різні за значенням, перший позначає складнощі або незручну

ситуацію, інший – вживається аби підкреслити що у розмові йдеться зовсім про протилежно інше, інакше кажучи, укр. *зовсім інша справа*.

Концепт *РИБА* як продукт споживання, який на більшості українських теренів не сприймали за серйозну їжу, відбито також у прислів'ях укр. *риба не хліб - ситий не будеш*. Проте під час голоду риба грала рятівну роль – укр. *на безриб'ї і рак риба* 'за відсутністю кого-небудь, чого-небудь кращого, годиться й той, що є [38, с. 322].

Варто також звернути увагу на вираз англ. *to need (something) like/about as much as a fish needs a bicycle*, який насправді є частиною висловлення австралійської письменниці та громадської активістки І. Данн: "*A woman needs a man like a fish needs a bicycle*". Популярне в останні роки феміністичне гасло поки що не зафіксовано у фразеологічних словниках, але використання його фрагменту зростає. В україномовному просторі присутній досить цікавий відповідник з аналогічним значення і навіть схожий з огляду на ядровий компонент, який також майже не зустрічається у фразеологічних словниках, але зустрічається у вжитку – укр. *як рибі парасолька* 'про щось зайве, недоречне, без якого можна обійтись'.

Таким чином, проаналізувавши 47 ФО з компонентом риба – fish (25 – англійських та 22 – українських) було визначено, що в обох мовах за компонентом закріплено концепти, які вербалізують переважно негативні або нейтральні риси та стани, а саме: *НІМОТА, МОВЧАННЯ, УПЕРТІСТЬ, НЕВДАЧА, МОЖЛИВІСТЬ, ХИСТРІСТЬ, ВОЛЯ*. Було нараховано 47 ФО з негативною конотацією 24 (12 – англійських, 12 – українських), з нейтральною – 19 (11 – англ., 8 – укр.) та лише 4 з позитивною (2- англ., 2 – укр.). Також були помічені «мікрогрупи» ФО, які виникли на підґрунті таких окремих явищ дійсності професійного жаргону, насамперед рибалок, та кулінарних традицій культур.

3.1.2 Shark – акула. Образ, так би мовити, хижака серед риб втілює акула. В багатьох культурах її жорстока та хижа поведінка символізує *жагу*,

безжалісність, небезпеку [63, с.61]: англ. *to swim with sharks* «перебувати серед небезпечних людей».

Цілком зрозумілим та обґрунтованим видається той факт, що у вибірці майже відсутні українські фразеологізми з іхтіонімом *акула*, адже на прибережних просторах України ця риба не зустрічається (за винятком поодиноких випадків). Натомість в англійській мові, особливо в її австралійському варіанті, такі ФО представлені у достатній кількості. Увагу також привернуло те, що більшість з них належать до економічного жаргону та позначають поняття типові для економіки, бізнесу або торгівлі: англ. *a land shark* – «спекулянт земельними ділянками»; амер. англ. *a loan shark* – «лихвар»; англ. *a shark repellent* «відлякувач акул / акулячий репеллент», тобто особа або стратегія націлена на запобігання небажаного ворожого поглинання компанії, тоді як англ. *a shark watcher* – укр. букв. спостерігач за акулами це особа або організація, що спеціалізується на запобіганні спробам поглинання, а також на аналізі торгівлі її акціями [22, с. 74].

Досить цікавою з етимологічного погляду видається ідіома амер. англ. *to jump the shark* – досл. укр. перестрибнути через акулу, яка ввійшла у вжиток відносно недавно, у 1970-х, та вживалася спочатку для позначення моменту спаду популярності телешоу, коли у спробах повернути колишню аудиторію, сценаристи вдавались до видовищних, однак безглузких прийомів. Вона відсилає до моменту в американському телевізійному серіалі «Happy Days», коли один з головних персонажів на водних лижах буквально перестрибує через акулу. Сьогодні ж ідіома вийшла за межі телевізійного жаргону та вживається у поп-культурі та індустрії розваг, так і в політики та економіки.

- *Maybe it was a mix of the show trying to be timely and focus on the real-life horror and dread a lot of the country was feeling back in 2016, but, to us, this is when AHS jumped the shark.* [140]

- *Did House Speaker Nancy Pelosi (D-Calif.) just jump the shark? By stating unequivocally that Attorney General William P. Barr lied to Congress and adding, as*

if for emphasis, that it is a crime, Pelosi may have thought she was just getting in front of her herd of angry Democrats. [141]

Така комунікативна ФО як австр. англ. *one wouldn't shout if a shark bite him* є прикладом того, як гра слів може впливати на значення або розуміння ідіоми. Річ у тім, що *shout* може перекладатись як у прямому значенні, 'кричати', так і в сленговому, 'вгостити випивкою'. На перший погляд, досл. пер. укр. *не вскрикнув би навіть якби його вкусила акула* міг би вербалізувати такі концепти як *ХОЛОДНОКРОВНІСТЬ, ВИТРИВАЛІСТЬ, СИЛА ВОЛІ*, які цілком можна було б асоціювати з акулою. Проте в австралійському варіанті англійської мови, де фразема переважно зустрічається, вона описує надто заощадливу або ж скупку, жадібну людину:

- *Reynolds said he would have loved to use the health and wellness centre recently opened by Souths teammate Damien Cook, but he said the No.9 was "too tight" to let him use it for free. "He wouldn't shout if a shark bit him," Reynolds quipped within earshot of Cook. [142]*

Прозорішим є значення іншого австралійської ФО австрл. англ. *shark bait / baiter*. Наживкою для акули називають людину, яка плаває занадто далеко від берегу.

Хоч і в значно меншій кількості, але у сучасній українській мові також зустрічаються фразеологізми з компонентом *акула*, які вказують на професійну приналежність людини. Наприклад, авторитетних журналістів подекуди називають укр. *акулами пера*, а досвідчених підприємців, які володіють беззаперечними перевагами перед конкурентами – укр. *акулами бізнесу*. Припускається, що це ні що інше як наслідок тенденції унаслідування вже раніше згаданому суто американському способу життя, де жорстка конкуренція грає важливу роль у створенні кар'єри [87].

- *Згодом американські акули пера з'ясують, що вказівку саме так відповідати їй не надавати жодної додаткової інформації їм дав бос, тобто*

Дональд Трамп. Зрештою, з'ясують вони не тільки це. [186]

- Акула модного бізнесу, неперевершена головна редакторка американського *Vogue* Анна Вінтур, *fashion*-думку якої цінують в усьому світі, нарешті висловила щодо стилю герцогині Кембриджської Кейт Міддлтон. [187]

3.1.3 Herring – оселедець. Наступний іхтіонім англ. *herring* – укр. *оселедець* не містить у собі яскраво враженого символізму у досліджуваних лінгвокультурах, проте була виявлена певна кількість ідіом, до складу яких ввійшов цей компонент: англ. *as lean / as a shotten herring* – букв. укр. оселедець, який віднерестився, «виснажена, вимучена хворобою людина»; англ. *as dead as herring / mackerel* – це, так би мовити, «остаточно» мертвий; англ. *to be squashed / packed (in) like sardines* – укр. (*напихатись*) мов оселедців у бочці; укр. *як кіт з оселедцем панькатися / возитися* – занадто довго займатися чим-небудь або приділяти уваги кому-, чому-небудь [90].

Вартою відзначити також етимологію ФО англ. *(to draw) a red herring*. В англійській мові укр. букв. червоним оселедцем називають літературний засіб або логічну хибу, так би мовити, відволікаючий маневр аби відволікти увагу від головного або збити зі сліду. Кольорономінація вмотивована тим фактом, що червоною риба стає внаслідок копчення, яке також надає їй характерного різкого запаху. Дослідники припускають, що у 19 сторіччі саме цю властивість риби використовували під час тренування мисливських псів: аби навчити тварин брати слід, на шляху залишали копчену рибу, а собаки мали бігти на запах цілі, оминаючи її. Таким чином, оселедець виконував роль відволікаючого маневру.

3.2. Фразеологічні одиниці з найменуваннями ракоподібних

Серед ФО з найменуваннями ракоподібних було виокремлено 21 окремих одиниць (4% вибірки). Як вказує І. Л. Каян, до амфібіонімом відносяться такі

найменування як *жаба, краб, рак* [19, с. 69]. Зміст вибірки дозволив зробити висновки, що образ рака є типовим насамперед для українських фразеологізмів та позначає переважно негативні аспекти вдачі людини, а для англійської фразеології характерним є вживання назв таких представників ракоподібних як *lobster, crab* та *prawn / shrimp*.

Як вказує Г. І. Онуфійчук, для українців рак, на відміну від риби, як їжа цінувався менше: укр. *на безриб'ї і рак риба* [42, с. 142-143]. Образ річкового рака можна зустріти в українському фольклорі, насамперед у казках (Рак-Неборак та Коза-Дерева, Лисиця та Рак). Власне *Раком-Небораком* називають бідну, нещасну людину; бідолаху, горопаху. Фразеологізми з цим анімалістичним компонентом вербалізують такі концепти як *СМЕРТЬ, НЕВДАЧА, БЕЗВИХІДЬ*: укр. *вишептатися як рак у торбі* «віджити свій вік»; укр. *годувати раків* «бути утопленим, утопитися»; укр. *сісти, як рак на міліні (на мілкому)* «потрапити в скрутне, безвихідне становище, зостатися без засобів існування, без підтримки»; укр. *упустити рака з рота* «бути ошуканим, одуреним облесливою похвалою»; укр. жарт. *ні рак ні жаба* «дуже п'яний» [93].

Виникнення таких стійких мовних одиниць як укр. *пішов як рак по дріжджі, рачки лазити* вмотивовані повільним пересуванням істоти, а наявність клешнів, якими рак міцно тримає те, за що ухопився, виступає символом *настирливості, в'їдливості*: укр. *вчепився як рак*. Попри його темне забарвлення, в окропі річковий рак робиться червоним, тому й кажуть: укр. *почервоніти як рак, як печений / варений рак* або *напекти раків* тобто «ніяковіти», укр. червоніти від сорому [87].

Було виявлено також стійкі вирази з атрибутами *рак* та *мішок / торба*, які, як припускається, відсилають до способу вилову ракоподібних. Проте семантично фразеологізми не пов'язані жодним чином і позначають різні аспекти людської активності: укр. *як / мов раки з мішка* «у різні боки (розходитися, розбігатися т. ін.)»; укр. *як / мов / ніби рак у торбі шептати*

«дуже тихо, невиразно, нечітко»; укр. *вишептатися як рак у торбі* «померати» [87].

Повертаючись до концепту *НЕВДАЧА*, варто згадати відомий фразеологізм укр. *показати, де раки зимують* «провчити кого-небудь, завдаючи йому неприємностей, прикрощів і т. ін». Однак, ФО укр. *знати, де раки зимують* вказує на неабиякий досвід, вміння добре розбиратися в ситуації [93]. Це ледь не єдиним прикладом позитивної конотації серед ФО з компонентом рак.

Натомість в англійській мові ФО, які б містили у собі атрибут *crayfish*, відсутні, за винятком дієслівної фраземи англ. *to crayfish out* «відступити, відмовитись від планів», який також відсилає до особливостей пересування членистоногого, хоч і у супереччю тому, що у природі пересувається він переважно головою вперед. Проте, цілком можна стверджувати, що еквівалентом раку в англійських фразеологізмах виступає лексема компонент *lobster*: англ. *as red as a lobster* – укр. *почервоніти як рак*. В 19 сторіччі у Великій Британії англ. *raw lobsters* – укр. букв. сирими, невареними лобстерами жартівливо, та навіть зневажливо, називали поліцейських. Як пише канадська історик та журналістка Ю. Фладерс у своїй книзі «*The Victorian City: Everyday Life in Dickens' London*», річ в тім, що кольором уніформи на той час новоствореної громадянської поліції був синій, а неварений ракоподібний, як згадувалось раніше, має темно-синє забарвлення. Кольорономінація відіграє велику роль у цій ідіомі, оскільки таким чином відрізняли «синіх», громадянську поліцію, від «червоних», військовослужбовців Британської королівської морської піхоти, також відомих як «*the red-coated army*» [94].

Іншим фразеологізмом з компонентом *lobster*, що завдячує своєму виникненню історичним реаліям, постає дієслівна фразема англ. *to die for want of lobster sauce* «загинути через невдачу або зазнати страждань через найменшу незручність». У своїй книзі «*Talking Turkey: A Food Lover's Guide to the Origins of Culinary Words and Phrases*» сучасний американський автор Р. Хендріксон вказує, що вираз відсилає до випадку коли Франсуа Ватель, відомий своїми екстравагантними банкетами шеф-кухар принца де Конде, одного з

найвідоміших воєначальників Франції того часу, вчинив самогубство напередодні великого банкету на честь візиту короля Луї XIV. Трапилось це тому, що кухар дізнався, що не було вчасно доставлено лобстерів для приготування особливо соусу на замовлення короля [67].

Серед інших ракоподібних, які також вживаються в їжу, у вибірці присутні ФО компонентами *shrimp* або *prawn*. З огляду на свій невеликий розмір англ. *a shrimp* – укр. креветкою називають маленьку, слабку людину, австралійці ж називають австр. англ. *prawn* «дурня, пройдисвіта». Розвиток такого образу знайшов відображення в австралійській фраземі австрл. англ. *to come the raw prawn / shrimp* «тримати за дурня, відверто дурити». Показовою для британського варіанта англійської мови є також ідіома брит. англ. *a prawn cocktail offensive* – це іронічна назва для спроб діячів політики або бізнесу здобути фінансової підтримки або зав'язати корисні знайомства насамперед під час благодійних або світських заходів, на яких традиційно подають коктейлі з морепродуктів [105].

3.3. Фразеологічні одиниці з найменуваннями земноводних

У наступному підрозділі розглядаються ФО, компонентом яких є назва плазунів, зокрема змія та гадюка. Було нараховано 18 одиниць, що складо 3% вибірки.

Можна з впевненістю стверджувати, що жодні інші найменування представників тваринного світу не використовуються на позначення негативних рис та станів так часто, як плазуни та рептилії. Як вказує Г. І. Онуфрійчук [43, с. 150], контактуючи із людиною, перелічені істоти переважно спричиняють їй неприємності, не кажучи, що деякі види є небезпечними або отруйними. У зв'язку із цим у народному мовленні зароджувались різні вірування, прикмети, прислів'я та легенди, в яких головне місце посідають так звані «гади». Оскільки фразеологічні одиниці зазвичай формуються в розмовно-побутовому середовищі, то зрозумілим стає той факт, що наукові терміни плазун, плаз, рептилія в розмовному мовленні реалізуються в таких

словах, як гад, гадина, гідь. Саме вони найчастіше стають компонентами фразеологізмів [32, с. 134].

Амбівалентним для досліджуваних лінгвокультур видається образ змії. Як пише В. В. Пономаренко, в українському фольклорі змії присутній практично у всіх міфологічних сюжетах: це і космогонічні міфи, в яких змії виступає «творцем-деміургом або ж ототожнюється з різними частинами Всесвіту: небом, землею, світовим древом; це і міфи близнюкового культу, в яких змії постає у двох своїх іпостасях: з одного боку, як божество «верхнього» світу та як хтонічна істота, володар підземного світу померлих, уособлення вогняної стихії». Для трипільці змія поставала охоронцем хатнього затишку і добробуту, домовиком, сонячно-водяним драконом, який уособлював космічне подружжя Неба і Землі [44]. Аналогічна тенденція спостерігається в англійській фразеосистемі. Зокрема в уявленнях давніх кельтів змія поставала символом відновлення та відродження, безсмертя, зцілення та мудрості завдяки своїй здатності скидати шкіру, хранителем світових секретів та божественної мудрості.

В українських фразеологізмах образ змії ототожнюється з гадюкою і вербалізує насамперед такі негативні концепти як *ТРИВОГА, ПІДСТУПНІСТЬ, ЛУКАВІСТЬ, ЛИЦЕМІРСТВО*. Важкі думки та передчуття чогось неприємного закладено у семантику фразеологізмів укр. *гадюка ссе / в'ється коло серця* та укр. *мати / носити змію під серцем*; укр. *пригріти гадюку на грудях / у пазусі* – англ. *to cherish / foster / warm / nourish a snake /serpent / viper in one`s bosom* «виявити турботу, піклування про того, хто потім віддячує злом». Високим ступенем негачії відзначаються рівнозначні фразеологізми в обох мовах – укр. *гадюче кодро* та англ. *a nest of vipers* «спільники, однодумці людини зловісної, вкрай небезпечної». Варто вказати, що ФО укр. *змія підколодна* на позначення «небезпечної, підступної людини» – це калька з російської мови; тоді як правильний еквівалент фраземи в українській, як вказує Ю. О. Маркітантов, звучить як укр. *гадина / гадюка потайна*, а його англомовний відповідник – англ. *a snake in the grass*. Синонімічною їй з погляду прагматичного значення

виступає австр. англ. *to be lower than a snake's belly* «бути безчесною, підлою людиною», тобто йдеться про людину, здатну до «низьких» вчинків [32, с. 134]. Перераховані негативні концепти вербалізовано також у таких англомовних ФО як: англ. *sneaky insinuation* «підступний наклеп», англ. *to raise / wake snakes* «розпочати скандал»; англ. *a snake story*, тобто неймовірна, «мисливська» історія; та австрл. англ. *as mad as cut snake*. Таку негативну рису як *улесливість* вербалізує також компонент *вуж* у ФО укр. *вужем звиватися* – «підлещуватися, догоджати, підлабузнюватися» [32, с. 134].

Сталий вираз укр. *зелений змії* є знайомим українцям як образне найменування горілки або алкоголю загалом, розвиток якого спостерігаємо ФО укр. *напитися до зеленого / блакитного змія* [32, с. 135]. Подібні фраземи на позначення глибокого стану алкогольного сп'яніння були виявлені в англійській мові: англ. *to have snakes in one's boots* [64], який ймовірно всього відсилає до нездатності повноцінно пересуватись, і англ. *to see snakes* (укр. *п'яний як чіп*) [12].

Висновки до розділу 3.

Якісний аналіз фактичного матеріалу, дає підстави стверджувати, що за ознаками конотації підгрупа ФО з найменуваннями риб, плазунів та ракоподібних, повторює загальну тенденцію ФО з компонентом-зоонімом, адже значна кількість фразем передають або характеризують негативні та нейтральні стани, риси та ситуації. Різко негативними за ознакою конотації постають ФО з компонентом-земноводним: не виявлено жодного ФО з нейтральною або позитивною конотацією. Вербалізують компоненти *змія* та *гадюка* зокрема концепти *ТРИВОГА*, *ПІДСТУПНІСТЬ*, *ЛУКАВІСТЬ*, *ЛИЦЕМІРСТВО*. Образ риби в обох лінвокультурах видається досить амбівалентним, позначає як нейтральні так і негативні риси.

Було помічено, що усі українськомовні ФО з найменуваннями водних та ракоподібних, ґрунтуються на об'єктивному спостереженні за ними, зокрема підчас лову та вудіння риби (укр. *вишептатися як рак у торбі*, *вчепився як рак*,

закидати гак на велику рибу...). Натомість в англійській мові присутні ФО цієї підгрупи, які відрізнялись цікавою етимологією (англ. *to die for want of lobster sauce, raw lobsters, (to draw) a red herring, to jump the shark..*). Також серед англійськомовних одиниць зустрічались номінативні фразеологізми на позначення роду діяльності: *a land shark, a loan shark, a shark watcher*.

Достатня кількість ФО з конкретним компонентом в одній мові і повна його відсутність в іншій (як у випадку АК *лобстер* чи *кит* в українській) також пояснюється екстралінгвістичним чинником, як у випадку з парою *lobster – рак*. Однак, подібна одна одній образність компонентів, робить їх відносними еквівалентами.

Таблиця 3.1. демонструє кількісну характеристику ФО розглянутих у цьому підрозділі

Таблиця 3.1

Іхтіоніми, найменування ракоподібних та плазунів			
Назва компоненту	Кількість англomовних ФО	Кількість українськомовних ФО	Загальна кількість
Гіперонім <i>fish</i> – риба, та інші гіпоніми	26	23	49
<i>Shark</i> ; акула;	8	2	10
<i>Herring</i> ; оселедець;	4	2	6
<i>Lobster</i> ; рак;	6	15	21
<i>Snake, viper</i> ; змія, гадюка;	10	8	18

РОЗДІЛ 4

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ-ОРНІТОНІМОМ

4.1. Фразеологізми з компонентом-гіперонімом *bird* – птах

Загалом кількисць ФО з компонентом-орнітонімом, як лексемою *птах*, так і окремими гіпонімами, складає 177 одиниць, тобто 34 % вибірки. У розділі зіставляються ФО з найменуваннями як домашніх, свійських, птахів, так і деяких диких.

Гіперонім *птах* у запропонованій вибірці налічує 33 фраземи (6%). Як зазначає І. Казимир, „концепт ПТАХ – один із культурно маркованих і значущих для українського етносу фрагментів картини світу, адже птахи є улюбленцями народу, символом його незалежності, прагнення до волі, краси, духовності, атрибутом культурних цінностей і норм” [18, с. 1]. І це підтверджує той факт, що фраземи з цим компонентом несуть у собі переважно позитивну конотацію. Усі предметні фразеологізми з компонентом «птах» в українській та англійських мовах називають і характеризують окрему особистість, лише фразеологізм укр. *синій птах* – англ. *bluebird* позначають такі абстрактні поняття яка вдача, щастя, радість.

Фразеологізм укр. *стріляний птах* – англ. *a wise old bird* називає і характеризує людину відповідно до її якостей та здатностей, щодо дуже досвідченої, бувалої людини, яку важко обманути. Натомість зафіксовано й інші його варіації в обох мовах, але вже з гіпонімами у складі: укр. *стріляний горобець* та англ. *a wise old owl*. Номінативний фразеологізм укр. *вільна пташка* та його компаративний еквівалент англ. *as free as bird* вживаються для позначення вільної, незалежної, самостійної людини, що може вчиняти відповідно до власного бажання. Фразеологізми укр. *перелітний птах* і англ. *a bird of passage* характеризують людину, яка постійно міняє місце проживання, часто переїжджає з місця на місце, і може часто змінювати місце роботи. Фразеологізми укр. *рання пташка* або *жайворонки*, англ. *an early bird* мають прагматичне значення «людина, що рано прокидається», іноді такі

фразеологізми мають і додаткове значення «людина, що рано береться до роботи»; антонімічними їм є укр. *сова* та англ. *night owl*. При утворенні метафори мала значення така поведінкова риса птахів як раннє пробудження, оскільки загальновідомо, що птахи прокидаються до сходу сонця [11, с. 52].

Фразеологізми з компонентом *птах* в українській та англійській мовах, що називають і характеризують людину відповідно до її становища у суспільстві, соціального статусу: англ. *a rare bird* та фразема латинського походження лат. *rara avis* – укр. *рідкісна птиця* або ж *біла ворона*, вживається на позначення людини, яка вирізняється серед інших та володіє рідкісними, для свого оточення, ознаками; людину, яка займає високе становище, має великі амбіції та користується повагою називають укр. *птахом високого польоту* – англ. *high-flier*. Варто звернути увагу, що хоч в останній ФО зоонім *bird* відсутній, є підстави включити його у вибірку, адже здатність літати притаманна у першу чергу птахам, пов'язуючи цей зоонім з концептом *ПОЛІТ*.

У дослідженні також зафіксовані й інші ФО, які не мають у складі гіпероніма *птах*, але безпосередньо асоціюється з ним за рахунок такого соматизму як *крило* це: англ. *to be under the wings of smb* [103] – укр. *знаходитись під чийось крилом* «бути під чиеюсь опікою»; англ. *to spread ones wings* [103] –

укр. *розправляти крила* «починати діяти на повну силу, виявляти всі свої здібності»; англ. *on the wings (of smtg)* – укр. *як/наче на крилах*, тобто стрімко, зі швидкістю притаманною птаху, що летить.

Слід згадати також, що серед ФО даної групи є і ті, що позначають міжособистісні стосунки: різні за морфологічною формою, але тотожні за прагматичним значенням укр. *нашого пір'я пташка* або *одного гніздечка птиці* та комунікативна ФО англ. *birds of a feather flock together*, у якій йдеться про людей спільних інтересів або ж рівного становища [105].

Варто згадати також відомий фразеологізм на позначення такої дії, як-от: «виконати одночасно два різних завдання або ж досягти дві різні мети», англ. *to kill two birds with one stone*; однак у його еквіваленті в українській мові

орнітонім замінений на зоонім *заєць* – укр. *одним пострілом вбити двох зайців*. Лексема *bird* також присутня у дієслівній ФО англ. *to get the bird* «бути привселюдно приниженим, освистаним», ад'єктивній англ. *for the birds* – укр. *курам на сміх* «щось не серйозне, неварте уваги», субстантивній англ. *a bird-brain* та *the brain of a pigeon* – укр. *курячі мізки / курячий розум*, у яких висміюються інтелектуальні здібності людини. Далі продемонстровані приклади вживання деяких з орнітонімами у реченнях.

- *На п'ятому році війни можна було додуматися своїми курячими мізками до того, що представник країни на "Євробаченні" не може їздити з концертами в Росію, мати відносини з країною-окупантом.* [188]

- *Якщо ж вважаєте, що в академічній музиці ви – стріляний горобець, і бачили та чули якщо не все, то переважну більшість, LvivMozArt запросив для вас особливого гостя. Він уміє створювати мелодії... зі скла.* [189]

- *І такі таємні "спец-операції" під назвою "Виступ Кароліни" неспроста, бо кожен концерт "перелітної пташки" в рідному гнізді починається не з овацій, а з метання яєць і недвозначних гасел.* [190]

Як бачимо, в обох прикладах українських речень фраземи використані для вираження осуду та несхвалення вчинків тих, про кого у них йдеться. Це демонструє як контекст здатен вплинути на конотацію фраземи: фразеологізм з переважно нейтральною конотацією укр. *перелітна пташка* набув у реченні абсолютно іншого емоційного забарвлення [87].

- *In the last couple of decades, the financial sector has spread its wings in the country. More and more people have come under the formal financial system and access to loans has become quite easy.* [143]

- *We've all heard that the early bird gets the worm, but there actually might be some real benefits to waking up early — some that go far beyond gross, crawling, squiggling things that live in the ground. In fact, it may mean really good news for your mental health.* [144]

4. 2. Chicken, hen – курка, квочка

Як вказано у Словнику символів за заг. ред. О. І. Потапенка та М. К. Дмитренка [51]: «Курка, квочка – символ прекрасних материнських якостей, ніжної і турботливої вдачі; розсудливої та мудрої виховательки; знак недалекої, недовірливої, неслухняної людини-недотепи.» І хоч у такому образі птах постає в уяві етносі, фольклорі і казках, аналіз вибірки свідчить про те, що навіть позитивні аспекти (турботливість) закріплені за образом у фразеології обох мов є гіперболізовані і тому несуть іронічний відтінок: укр. *носитися як курка з яйцем* та англ. *like a hen with one chick* – виявляти надмірну турботу, приділяти надто багато уваги комусь або чомусь незначному; іменникову ФО англ. *a mother hen* словник Merriam-Webster тлумачить як «a person who assumes an *overly* protective maternal attitude». Зайва метушливість та незграбність висміюються також в таких ФО як: англ. *like a headless chicken* та англ. *a chicken with its head cut off* – досл. укр. як курка з відрубленою головою; тоді як англ. *like a chicken with the pip*, характеризує мляву, повільну манеру дії. Нижче представленні приклади вживання англomовних фразем у реченнях вилучених з корпусу сучасної американської англійської мови (Corpus of Contemporary American English)

- *I arrived in Osh at 16.00, enough time to run around the closing bazaar like a headless chicken gathering supplies and other bits & bobs for the mountains, have a proper shower as opposed to bathing in irrigation tunnels, do some laundry to bring a little sparkle back to my murky clothes and email some of you lovely people* [145]

- *She saw her role as cafe owner as mother hen. She hired people who needed jobs, and she opened her restaurant for fundraisers and for college students stuck on campus at Thanksgiving.* [145]

- *Like the mother hen, however, Mallam kept following my career progression, and was always asking if there was anything he could do to make my job easy.* [145]

Варто відзначити, що певні ФО в тому чи іншому сенсі вербалізують концепт НЕВДАЧА або ж просто характеризують невдало та неякісно виконану

роботу, дію: англ. *to count one's chicken before they are hatched* – укр. *курчат по осені рахують*, тобто «завчасно робити висновки, не дочекавшись результатів або навіть не доклавши зусиль»; англ. *the chicken come home to roost* описує ситуацію, в якій всі погані вчинки «повертають бумерангом» до того, хто їх вчинив – укр. *нашим салом по нашій шкурі*; широкоживаний в українській мові укр. *як курка лапою*, що описує не лише неохайну манеру письма, а й загалом, недбалість у виконанні, має повний семантичний еквівалент в англійській мові – англ. *(writing) is like chicken scratch*; англ. *a spring chicken* – недосвідчена, «зелена» людина [87]:

- *A spiral-bound guide to hand lettering that's bound to come in handy if your writing looks like chicken scratch.* [145]

- *Good, but when will the process, including appeals and further appeals, be completed? The government is counting its chicken before they are hatched.* [145]

- *I think I'm realising that I'm not a spring chicken anymore, and there are way younger, hungrier people around. I'm probably at the tail-end of my career so I really want to go out in style and do something that's exactly what I want to do - which is music from the heart, and not care about anything else.* [145]

- *Ian Beale's financial chickens come home to roost when Max confronts his business partner over stealing his money to buy the Vic.* [146]

Досить міцним у досліджуваних ФО у англійській мові є асоціативний зв'язок *курка* – *боягузтво*: субстантивні ФО англ. *chicken-liver*, *chicken-heart*; власне зооморфізм *chicken* та похідний від нього вульгаризм англ. *chicken shit* вживаються стосовно слабкої, боязкої людини; англ. *to play chicken* «побитись об заклад аби продемонструвати хто сміливіший»; тоді як англ. *to chicken out* позначає злякатись, відмовитись щось робити зострахи [105].

- *I don't see him, where the hell is he? I'm telling you, he's gonna chicken out. He's not gon na show.* [145]

- Remember that the whole point of Schrodinger's box is that when the lid is on the box all of the possibilities are amalgamated -- the yes and no, the man of courage versus the chicken-heart, success and failure - all are inside the box. [145]

- As he tried to catch the attention of the moderators during one of the night's many crosstalk-heavy free-for-alls, Bloomberg could be heard grumbling in frustration, "What am I, chicken liver?" [147]

Такі ФО як укр. *куряті мізки* (тут варто відзначити, що англійськомовний еквівалент міситимете найменування іншого птаха, - англ. *pigeon brain*), укр. *мокра курка*, як *курка після дощу* та *курка щипана* [92] також матимуть яскраво виражену негативну конотацію, але характеризуватись переважно зовнішній вигляд людини, а не характер. До англійськомовних ідіом, що були сформовані на об'єктивних спостереженнях можна віднести англ. *to wake up with the chickens* – укр. *прокидатись з півнями*, тобто прокидатись на світанні; та протилежна їй англ. *to go to bed with the chickens* – тобто рано йти до відпочинку [103].

Здатність квочки забезпечувати людину продуктами харчування дала привід для виникнення фразеологізмів, які описують матеріальний стан: англ. *(to have) a chicken in every pot* – укр. букв. *мати курку у кожному горщику*, так скажуть про людину, у якої усього в достатку; ФО англ. *chicken feed* може вживатись у декількох значеннях: 1) «нісенітниця, дурниця» таким чином мати за українськомовний еквівалент укр. *курам на сміх*; 2) «дрібні гроші, дрібниці, не варті уваги». В українській мові ФО укр. *кури не клюють* вживається найчастіше аби підкреслити, як багато у когось грошей [87].

Укр. *рубати / різати курку, що несе золоті яйця* [90] тобто позбавляти себе або іншого джерела прибутку та його еквівалент англ. *to kill a goose that laid / lays golden eggs* [96], де на заміну лексемі *курка* приходять інші орнітоніми, *гуска*, є прикладами ФО, які виникли на основі казкових сюжетів: в українській мові джерелом образу представлена «Казка про курочку Рябу», в англійській – Езопова байка про «Гуску, що несе золоті яйця».

Була також помічена вельми цікава паралель між британською колокацією брит. англ. *a hen night*, тобто передвесільної обрядової вечірки молодої, та його українським еквівалентом. Цілком зрозуміло, що в реальному мовленні українці вживають *дівич вечір*. Однак, як вказує Г. Доброльожа, на території Полісся в обрядовому дійстві вечорниць певну роль відігравала курка (побутувало повір'я, що якщо принести цього дня курку, то свійська птиця вестиметься у господарстві, хижі птахи та звірі не понищать молодняк) тому йому дали назву – *куряча складка* [13, с. 29].

4.3. Rooster, cock – півень

Як бачимо, з певним концептуальним значенням компоненти *квочка* та *курка* використовується у структурі компаративних фразеологізмів, як правило, характеризуючи з негативних позицій жінку [13, с. 29]. Аналізуючи фразеологізми з компонентом півень – *cock, rooster* (самцем курки), було помічено не лише те, що жоден із висловів не містить позитивної семантики, [13, с. 30], а й те, що вони вживаються переважно стосовно чоловічої статі. Варто відзначити, що пару квочка – півень є одним з випадків, коли самець та самка однієї тварини постають у різних образах і відповідно вербалізують різні концепти та характеристики: як приклад, пари кінь-кобила, змій-змія, кіт-кицька таких відмінностей не демонструють. Тут можна вказати, що такий прикметник як англ. *cock-and-hen* в англійській мові вказує на залучення обох статей, наприклад разом з іменником *club* утворюється вираз англ. *cock-and-hen club* – клуб, членами якого можуть бути як чоловіки так і жінки.

У свідомості українців півень переважно асоціюється з *пихатістю*, *агресивністю*, *галасом* [13, с. 30]: укр. *іти / ходити / виступати півнем* разом з його англійським еквівалентом англ. *a cock of the walk* «рухатися, набравши хороброго, бадьорого, іноді зверхнього вигляду»; укр. *пускати / ловити півня* «видавати пискливий звук, зриваючи голос під час співу або мовлення»; укр. *як півень розмальований* «погано, без смаку, строкато вдягнений». Укр. *пускати (червоного) півня* «підпалювати що-небудь, викликати пожежу з метою

помсти», а також нейтральна ФО укр. *дивитись як півень на тік* «поглядати дуже обережно, обачно» [14, с. 213].

- *The move includes reclaiming a job at his old firm where he clearly thinks he can still be cock of the walk.* [148]

Як і у випадку з орнітонімом *курка*, тривалі спостереження за поведінкою птаха зумовили появу українських ФО на ознаку відносного часу: укр. з *(третіми) півнями*, англ. *at cock-crows* «дуже рано на світанку, вдосвіта»; укр. *до перших півнів* «до півночі», укр. після других півнів «за опівніч, перед світанком». Образ півня як предвісника початку дня знайшов своє відображення і в американській ідіомі амер. англ. *to sneak the sunrise past a cock / rooster* у якому йдеться про спробу зробити щось надзвичайно важке, майже нереальне.

- *My favorite ever baseball saying, I think, is this one: “Trying to throw a fastball past him is like trying to sneak the sunrise past a rooster.” of the recurring themes...* [149]

У запропонованій науковій розвідці була також виділена тематична мікрогрупа англійських фразеологізмів, які завдячують своїм виникненням такому явищу як *cockfighting* (півнячі бої). На Британські острови спорт був занесений з Риму, і залишався популярною розвагою англійської королівської сім'ї та дворянства з XVI по XIX ст, до моменту його заборони у 1849 р. У колоніях Північної Америки півнячі бої з'являються досить рано, однак практично відразу ж забороняються в деяких штатах [66]. За цей час образ бійцівського півня встиг зайняти своє місце у фразеології британської та американської лінгвокультур та, подібно українській, вербалізує такі стереотипно маскулініні якості як агресивність, запальність, схильність до розбишацтва. Власне сама колокація англ. *a fighting cock* у своєму переносному значенні означитиме «забіяка, розбишака», тому і похідні від нього англ. *to feel like a fighting cock* «почуватись у формі, бути готовим до бійки», та англ. *to live like a fighting cock* – укр. *жити на широку ногу*; останній фразеологізм пояснюється тим, що такі півні були зазвичай добре «відкормлені» аби мати

перевагу в бою; семантично подібним йому виступає англ. *to set the cock on the hoop* «пити і розважатись щосили»; англ. *to beat all cock-fights* [97] тлумачить як «to be unbelievable, unheard of, utterly ridiculous», що робить його синонімічним до ФО англ. *cock and bull story* «маячня, дурна витівка», а за [87] «перевершити всі сподівання, зайти занадто далеко».

- *In 1948, Truman campaigned like a fighting cock against the "do-nothing, good-for-nothing 80th Congress, " while largely ignoring the Republican nominee, Governor Dewey. [145]*

- *As the Commons got underway at 11:30 BST, Speaker John Bercow remembers the opposition being "cock-a-hoop, celebratory and condemnatory of a government that had lost the court case". [150]*

Іронічно представлений концепт *ЛІДЕРСТВО* не лише у комунікативних фраземах англ. *Cock is master of his own dunghill* – укр. *Всякий півень на своєму смітті гордий*, а й у ФО англ. *cock of the loft*: 1) ватажок у невеликому місті, головна персона; 2) хазяїн становища; 3) перший кавалер; а також його варіація англ. *cock of the school* – перший забіяка в школі, у спорті, іграх тощо; англ. *to jump at something like a cock at a gooseberry* (або ж *grosset* у шотландському варіанті) «жадібно накинутись на щось, дохопитись до чогось» [87].

4.4. Turkey – індик

Інший свійський птах родини фазанових, *індик* – *turkey* (самець – *turkeycock, gobbler*), подібно півню «зумовлює символіку пихи, бундючності, зарозумілості, усього зовнішнього, показного», [15, с. 262], що на прикладі наступних ФО спостерігається в обох мовах: англ. *to strut like a turkey cock* «ходити з поважним, бундючним виглядом»; англ. *as proud as a turkey-cock (peacock)*, англ. *puffed up as a turkey-cock, to swell like a turkey cock* – укр. *надутий як індик*; англ. *as red as a turkey-cock* (укр. *червоний як рак*) – червоний від злості [33].

- *So we had lunch, and he said, proud as a little turkey cock, 'I must show you the guest room that I had completely redone for the return from honeymoon of Charles and Diana.'* [151]

Відомо, що індичка, як традиційна різдвяна страва, подається у багатьох країнах Європи, але для американців вона є також невід'ємним гастрономічним «атрибутом» Дня Подяки [66]. Таким чином американські фразеологізми з компонентом *turkey* виходять за вже вказане «негативне» асоціативне поле та вживаються на позначення конкретних дій. Наприклад: англ. *to talk turkey* «вести ділову бесіду, говорити прямо, щиро, відверто». Як пише британський етимолог М. Квін'йон, ідіома вперше була зафіксована у словниках у 1824 р. однак вважається, що виникла вона раніше, у часи європейської колонізації Америки. Існує версія, що вираз виник внаслідок контактів корінних американців з новоприбулими поселенцями. Останні часто відвідували поселення корінних жителів щоб придбати або обміняти свійську птицю; такі контакти були достатньо регулярним, аби щоразу як індіанці зустрічали білу людину, вони одразу запитували: «*you come to talk turkey?*» – “ви прийшли говорити (про) індичку?”. Етимолог також розповідає про іншу версію походження виразу, яка ґрунтується на сюжеті запису:

"An Indian and a white man went a shooting in partnership, and a wild turkey and a buzzard were all the result of the day's toil. The white man in his usual style of making a bargain with the Indian, proposed a division of the spoils in this way:- "Now, Wampum, you may have your choice, you take the buzzard and I'll take the turkey, or if you d rather, I'll take the turkey and you take the buzzard." Wampum reflected a moment on tho generous alternative thus offered and replied - "Ugh! you no talk turkey to me a bit."

Виходячи зі змісту історії, репліку: «*you no talk turkey to me a bit*» можна трактувати як “ти хочеш мене обдурити” або “ти говориш не по суті справи” [96]. З огляду на це, в певній мірі видається зрозумілим походження й ідіоми амер. англ. *to say turkey to one and buzzard to another* «поставити одного в краще становище ніж іншого» [87].

До фразеологізмів, які ґрунтуються на суб'єктивних спостереженнях носіїв мови, і тому потребують пояснення, можна віднести й англ. *to go / quit / stop cold turkey* – «різко позбутись шкідливої звички» [75]. Як вказує словник Merriam-Webster, редактори «Historical Dictionary of American Slang» виявили цей вираз у фрагменті, що датується ще 1910 роком: «[...] *the speaker lost \$5,000 cold turkey, in the sense of losing it outright*». У фрагменті йдеться про те, що мовець втратив велику сумму відразу, остаточно, без шансу на її повернення. У 1978 році ідіома була зафіксована в «San Francisco Chronicle» та пізніше у «In Cop Speak: The Lingo of Law Enforcement and Crime», де вже позначала синдром відміни при різкому припиненні вживання опіодів (укр.сл. *ломка*), що спричиняє сильний озноб (так званий «*the cold burn*») та пухирці на шкірі людини, які ззовні нагадують шкіру розмороженого птаха: "[...] *The term may derive from the cold, clammy feel of the skin during withdrawal, like a turkey that has been refrigerated.*" [103; 101]

Припускається також, що ідіома у тому вигляді, в якому вона існує та вживається в наші дні, є результатом злиття сенсів вже згаданої англ. *talk turkey* «говорити прямо», укр. *без підхідців*, та присл. *cold* (у переносному значенні – відверто, вочевидь, начистоту). З часом, приєднавши до себе такі дієслова як *go*, *stop* та *quit*, вираз набуває змісту «різко, повністю, цілковито *покінчити* зі шкідливою звичкою» та передає відчуття фізичного дискомфорту, що настає з припиненням вживання наркотиків чи алкоголю, або при боротьбі з іншою залежністю [103].

- *Now, in keeping with the holidays, let's talk turkey. This is your first big case, which means if you win it, my client will be your ticket out of what young A.D.A.s like to call " misdemeanor row. "* [145]

- *I love the Church. I have literally been going to church my whole life -- until two months ago. I stopped cold turkey.* [145]

- *He didn't take his meds to Oregon, and Dr. Larsen says you must be weaned off of those meds slowly. Going cold turkey can create major mood swings.* [145]

- *My daddy loved to drink, well at one time, until the doctors gave him an ultimatum and one day to the next, cold turkey, never took another drink in his life.* [145]

Було виявлено також полісемічну ідіому англ. *to gobble sth up* (gobble - кулдикання, звук, що видає індик). В залежності від контексту може позначати: 1) витратити усі збережені запаси, зокрема гроші; 2) поглинання маленької компанії його більшим конкурентом; 3) їсти швидко та неохайно, видаючи при цьому звуки [99].

- *Comparing Dell to two of the biggest IT Services companies in the world (HP and IBM) and the amount of feet on the street that those two companies have in enterprise, there is no chance that even a well-devised strategy from Dell will "gobble up" their business.* [145]

- *If we eliminated all of our greenhouse emissions tomorrow, the developing world will gobble up the savings in a relatively short period of time.* [145]

- *In today's "Talk Takeaway," the sister-owners of Georgetown Cupcake and authors of "Sweet Celebrations," Katherine Kallinis Berman and Sophie Kallinis LaMontagne, showed us creative, fun and delicious ways to dress up our desserts that friends and family will gobble up.* [145]

На тлі суто американських ідіом, Collins English Dictionary пропонує британську ФО брит. англ. *like turkeys voting for Christmas*, яка іронічно описує ситуацію, в якій людина погоджується на не вигідні для себе умови або навмисне сприяє погіршенню свого ж становища [96].

- *Politicians are not usually renowned for resembling turkeys voting for Christmas, but Italy is holding a referendum today and tomorrow for the public to decide on an unusual proposition: to cut the number of parliamentarians.* [152]

З огляду на таку малу кількість українськомовних ФО з цим орнітонімом, виникає питання: чому образ індика «ігнорувався» українською фразеологією,

адже він були і залишаються свійським птахом доступними для спостереження в українськомовних регіонах та традиційно вживається в їжу.

4.5. Duck, goose – качка, гуска.

Аналізуючи антропоцентричні фразеологізми з орнітонімами *duck* – качка та *goose* – гуска, було виявлено досить велику кількість ФО в англійській мові, натомість в українській містяться лише поодинокі випадки згадування цих птахів у сталих виразах. Між тим, яскравішим постає зокрема образ качки в американській популярній культурі. Доказом цьому є чисельні персонажі коміксів та мультсеріалів (*DuckTales*, *Looney Tunes*, *Howard the Duck*, *Mighty Ducks* та багато інших), а у 2002 в межах експерименту Laughlab Р. Вайсмана, слово *duck* було визначене як «an inherently funny word» (тобто слово, яке за своєю природою видається ддині смішним) [107].

На підставі об'єктивних спостережень виникли ФО англ. *to be (like) water off a duck's back* та укр. *як з гуски вода / мов гусак од води* «нічого не впливає, не діє на кого-небудь, байдуже комусь». [90, с. 198]; англ. *to get (one's) ducks in a row* – букв. укр. вишикувати качок в шеренгу, мається на увазі «привести справи до ладу, здійснити підготовку»; англ. *to hunt where the ducks are* «ставити собі щось за мету та досягати її там, де для цього найбільше можливостей»; брит. англ. *to duck and dive* «використовувати свою кмітливість чи винахідливість, щоб уникнути чи вирішити проблеми чи перешкоди». Іронічна ФО амер. англ. *(as) happy as a duck in Arizona* – укр. досл. щасливий як качур в Аризоні позначає нещасливу, бідолашну людину. Вибір саме штату Аризона вмотивований тим, що його сухий та переважно жаркий клімат контрастує з вологим, водним середовищем існування качки. Англ. *(something is like) milking a duck* – укр. досл. як доїти качку, тобто «намагатись виконати щось неможливе». Качка-страва увійшла до складу таких ідіом як: англ. *all duck or no dinner* – вчинок, ситуація або зусилля, яке призведе або ж успіху або до

провалу, укр. *все або нічого*; англ. *(as) easy as duck soup* – укр. *простіше не буває*.

- *But as the pressure group Burma Campaign UK noted, there was a problem: "The statement won't make a blind bit of difference. It will be like water off a duck's back, just one more statement which won't be followed by action," it said. [153]*

- *Norwood's team is waiting for the list of those who voted Tuesday so volunteers can visit them and urge them to return. " To use a Southern saying, 'You hunt where the ducks are, " said Beth Schapiro, a veteran political strategist [145].*

- *Is it possible that General Kelly sort of tapped the brakes in the White House and said, let's just make sure we have all our ducks in a row before we do this? [145].*

До ФО, які виконують портретну функцію, ввійшли: англ. *like a dying duck in a thunderstorm* – укр. досл. як вмираюча качка в бурю, мати розгублений вигляд (укр. як мокра курка); амер. англ. груб. *a mud duck* про потворну людину, вживається переважно стосовно жінки; ФО на позначення зросту людини англ. *knee high to a duck (grasshopper, mosquito)* – укр. *горобцю по кісточки / коліна / горобцюпо під хвіст, як гороб'ячий ніс «низький на зріст»* [36, с. 28-36].

- *It don't have to look pretty. It don't have to look smooth. It can look like a dying duck. But the ball has to go through the middle. [145].*

Американський сталий вираз амер. англ. *lame duck* – укр. *кульгава качка* вживається переважно у політичному контексті та позначає президента або іншого політичного діяча (наприклад, члена конгресу, міністра), якого не було обрано на наступний термін, в той час як вся увага прикута до імені найімовірнішого або вже обраного наступника; ФО також може означати «кандидат, який програв у виборах», а у більш широкому значенні є синонімом до англ. *a dead duck* [87] – безпомічна людина; та, що втратила будь-який вплив; приречена на невдачу з самого початку. У наш час можна кальку виразу

все частіше можна спостерігати в українській мові у публіцистичному стилі мовлення.

- *"If you look at 2016, you had a lame duck president (Obama) of a different party than the Senate," Gardner said. "That hadn't happened with a confirmation process going back to the late 1800s. [154]*

- *Merkel, Macron, and a lame-duck Poroshenko all agree that a Normandy summit should convene in France in early June, on the fifth anniversary of the creation of this format (and after two and a half years of inactivity—see above).[145]*

- *Але зрозуміло, що Лукашенко, щоб не сталося, то це вже політик – кульгава качка.[...] він не хоче віддавати ключі від президентського кабінету. [191]*

Вербалізує концепт *ВИТРАТИ* та *ГРОШІ* англ. *to play ducks and drakes with (one)* – промотати, розтринькати гроші, майно; діяти безглуздо; таке значення ймовірніше за все впливає з дитячої гри *ducks and drakes*, під час якої кидають плоскі камінці по поверхні води. Ймовірно, спостерігаючи за людьми, які укр. *викидують гроші на вітер*, у свідомості носіїв англійської мови виникла асоціація з грою, де умовно кошти – камінці, які жбурляють виключно задля розваги [87].

- *"I think he was playing ducks and drakes with us Wayne Bennett. When Latrell was ruled out he threw up both Allan and Johnston as possible No.1's," Sterling said.[145]*

Пейоратив амер. англ. *duck-squeezer* – радикальний еколог, вживається у негативному контексті. Вираз відсилає до рятування качок з водойм, де трапляються витoki нафти [102, с.105].

Щодо ФО з позитивними конотаціями було виокремлено англ. *lucky duck* – укр. везунчик, а також ірланд. англ. *a duck of a boy*. Як вказує Cambridge Online, прикм. англ. *ducky* позначає «приємний, жартівливий, життєрадісний, товариський». Таким чином, стає зрозумілим чим вмотивований вибір

орнітоніма у ФО ірланд. англ. *a duck of a boy* «гарний хлопець, душа компанії, душа компанії» [87].

Як вказує В. Жайворонок, качка в українській етнокультурі – символ забарності, несили: укр. *заганяє качки собою* про п'яного, що не зберігає рівновагу; домосідства, звідки й пішов фразеологізм укр. *сидіти крячкою* «не виходити з дому». Між тим, майже ідентична за формою англійська ідіома англ. *a sitting duck* позначатиме щось дуже цінне, але не захищене, і тому уразливе до, наприклад, нападу (укр. *легка здобич*). Інтер'єктивна ФО укр. жарт. *щоб тебе качка брикнула / копнула* уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, несхвалення чогось і т. ін [91].

- Доведеться, значить, сидіти крячкою, сьорбати вже остогидлий чай і нудитися, нудитися, нудитися... [176]
- “No, it's ridiculous. It's too cold. What's the point? Sitting here like ducks.”[155]
- *Queensland and Western Australia are sitting ducks waiting for COVID-19 outbreaks because they are a 'virgin' ground for the virus, experts have warned.*[145]

До фразеологізмів, що відсилають до казкових сюжетів можна віднести вже згаданий англ. *to (kill) the goose that lays the golden eggs* – укр. *рубати / різати курку, що несе золоті яйця* тобто позбавляти себе або іншого джерела прибутку, та його компонент, що виступив окремою номінативною ФО англ. *a golden goose* – людина або ціла організація, яка приносить постійний високий дохід; а також англ. *ugly duckling* – укр. *гидке / брудке каченя*, що може характеризувати людину як несправедливо оцінену нижче своїх заслуг, але які згодом неочікувано проявляються для оточуючих, або ж описують ззовні непривабливу людину, котра з часом перетворюється на вродливу [87; 91].

- *He was the goose that laid the golden egg. He generated an enormous amount of income for the hospital. He had been there a long time; it was almost his hospital really*” [156]

- *Celebrities have destroyed the goose that laid the golden egg, by disparaging at least half of the ticket buyers.* [157]

- *"I had bad teeth and felt like an ugly duckling. I met with a modeling agency but I wasn't pretty enough so I went home and said, 'Maybe I can be like the older girls and show my forehead.'"* [158]

- *"Чотири найбільших платники (British American Tobacco, Philip Morris, Reynolds та інші, - ред.) заплатили 48 мільярдів гривень у бюджет податків тільки.[...] Замість того, щоб берегти цю курку, яка несе для України золоті яйця, раптом нова влада починає несподівано душити цих іноземних інвесторів", - зазначає експерт.* [192]

Вживаючи комунікативну ФО англ. *a wild goose never laid a tame egg*, мовець матиме на увазі, що деякі люди не змінюються, або певним речам судилось бути такими, які вони є, або ж що певні риси та якості людини є спадковими чи обумовленими оточенням та не підлягають виправленням. Відсилаючи до таких концептів як *ДОЛЯ* або *СПАДКОВІСТЬ*, ФО є синонімічною до таких українськомовних ФО як укр. *з їжака не буде бика, зі злої трави - лихе сіно, горбатого могила виправить*. Комунікативна фразема англ. *what's good for the goose is good for the gander* (укр. досл. що добре для гуски, те й добре для гусака), як і її нейтральний варіант англ. *what's sauce for the goose is sauce for the gander* (вираз відсилає до того, що соус смакуватиме однаково, в незалежності від того був приготований гусак чи гуска) описує ситуацію, в якій можливості для усіх сторін мають бути рівними, інакше кажучи, що добре для одного, має бути добре і для іншого [103]. Найближчим українськомовним еквівалентом ідіомі видається укр. як *Сірка годують так він і гавка* [92].

- *What's good for the goose is good for the gander. If the Democrats are willing to blow-up a sacred institution for political ends, you can bet your bottom dollar that this will instigate a new era of dysfunction in the nation's capital.* [159]

До ФО з негативною конотацією було віднесено також: дієслівну фразу англ. *to cook (one's) goose* – укр. досл. зготувати гуска, «втрутитись у справи або зіпсувати чийсь плани» (укр. *підкласти свиню*), у більш експресивному значенні – «знищити погубити когось»; в ФО англ. *(to send on) a wild-goose chase* (укр. шукати вітра в полі) йдеться про намагання у метушні знайти когось або щось, чого не існує, або ж там, де цього немає; а також компаративну англ. *(as) silly as a goose* – укр. *дурний як сто свиней* [87].

- *Police are forced to sift through fake news and real crimes when it comes to cracking down on cases of kidnapping and human trafficking. On Wednesday, Brig Sabata Mokgwabone said police went on a wild goose chase after being informed of a video which went viral on social media.* [160]

Орнітонім *гуска* ввійшов також до складу українських побутово-розмовних ФО з негативною конотацією: укр. *гусей підпускати* «брехати, розводити плітки»; укр. *гусей дразнити* «власними діями викликати у когось роздратування, заздрощі, ненависть» [90].

- *Пан Стасевич із готовністю натякнув: немає підстав сьогодні, з'являться завтра – запорізькі правоохоронці, які трусять зараз заповідник, знайдуть. Тож не варто дразнити гусей.* [145]

4.6. Crow, magpie – ворона, сорока, гава

Як вказує В. В. Жайворонок, «ворон, або ж крук, – нечистий птах, пов'язаний зі світом мертвих, з глибокої давнини вважається для українців лиховісним птахом, вісником смерті». З птахом пов'язані чисельні повір'я та всі негативного характеру, не кажучи про те, що сам орнітонім вживався у прокльонах («Бодай над тобою ворони крякали!», «Закрякали б ворони на твою голову!») [15]. Таке бачення та оцінка образу птаха спостерігається і в англійській фразеології, де концепт *СМЕРТЬ* вербалізовано у ФО англ. *to feed the crow* «загинути (на полі бою)» [87].

Характерне чорне забарвлення птаха згадується і в комунікативній ФО англ. *a crow is never whiter than washing herself often* – укр. *не pomoже мертвому кадило, а вороні мило*; Конотативне значення наведеної ідіоми носить негативний характер, а концептуальна ознака розглядається як незмінна та постійно властива об'єкту [55].

Негативні концепти *ПІДСТУПНІСТЬ*, *ПОМСТА*, *НЕВДАЧА*, а також *БОЯГУСТВО* відображається у комунікативних ФО англ. *breed up crows and they will peck your eyes out*, що близька за прагматичним значенням до укр. *за моє жити мене ж бито*, та англ. *a crow bewails the sheep, and then eats it*, що прийшла в англійську з малагасійської мови, українськомовним еквівалентом виступає укр. *жалів яструб курку доки всю не оскуб* та укр. *пожалів вовк кобилу – залишив хвіст та гриву*; а також дієслівні англ. *to shoot at a pigeon and kill the crow* «маскувати свою справжні наміри», та амер. англ. *to eat a crow*, що в залежності може означати визнати помилку або зазнати приниження; англ. *to have a crow to pick / pluck (with one)* – укр. *мати зуб на когось*, звести рахунки з кимось; англ. *to cry raven* «виявляти боягузтво, здаватися».

- *The fans who want to offer other reasons than dominance for his victory, Adesanya said they can eat crow.* [161]
- *I will be the first to admit when I need to eat crow, and today is one of those days. Bryson DeChambeau won his first major championship and became only the second golfer ever to win a U.S.* [162]

Об'єднавши об'єктивні спостереження за птахом та його містичний образ лиховісної істоти у фольклорі, дієслово *каркати* у переносному вживанні носіями української мови означає «накликати нещастя»; укр. *«Не каркай як ворона!»* – уживається в розмові як застереження чогось не бажаного. В англійській мові дієслово *to saw* не наділено таким сенсом, а подібний зв'язок «ворона-нещастя» не спостерігається. Натомість характерна манера голосу людини може порівнюватися з карканням у компаративній ФО англ. *(as) hoarse as a crow* «захриплий, осиплий» [105]:

- *Since I'm hoarse as a crow today, I'm not going to speak for much longer.*
[145]

На прикладі ФО з компонентами *півень* та *курка*, можна спостерігати, що птахи досить часто входять в склад ідіом на позначення часу або розклад дня людини, як передвісники початку або завершення доби. До таких можна й віднести австрл. англ. *to be up with the crow* «прокидатись, вставати рано вранці» [87].

Напевне єдиним прикладом ФО з відносно нетривіальною конотацією є англ. *a crow / hawk do not peck crow`s /one other`s eye* – укр. досл. ворон ворону ока не виклює, тобто люди, яких щось об'єднує, не стають на заваді один одного; та англ. *as wise as an old crow* «дуже мудрий» [96].

Образ *сороки* в українській етнокультурі також вважається негативним: прикмети пов'язані з сорокою рідко віщують щось хороше, саму пташку асоціюють з нечистими силами, також сорока є символом пліткарства та балакучості. Щодо останнього, зооморфізм *сорока* вживається стосовно балакучої жінки [15].

Як в українській так і в англійській мові сорокою називають людину, що полюбляє яскраві та блискучі речі (в англійській мові таке значення зооморфізму більш розширене та позначає також людину, яка змішує стилі в одязі та загалом виглядає екстравагантно). Однак, це один з тих випадків коли на підставі популярних, але помилкових, тверджень про тварину виникають сталі вирази та вживаються у мовленні: орнітологами було виявлено, що блискучі речі не приваблюють сорок якимось особливим чином або більше ніж будь-які інші. (серед інших прикладів таких помилкових стереотипів – англ. *a red rag to a bull*, укр. *крокодилячі сльози*) [72].

- *My IE favourites is the only online storage space I have and it is so cluttered. I am a magpie for anything cute, hand crafted or beautiful and have also recently started collecting home decor ideas. I haven't found a way to organise myself yet but pinterest sounds like it might be it. Please help me!* [145]

Вербалізуючи такі негативні концепти як *БАЛАКУЧИСТЬ*, *ДИСКОМФОРТ*, *ЗАЙВА ДОПИТЛИВІСТЬ*, *НЕЗГРАБНІСТЬ*, компонент сорока виступає засобом творення таких ФО як укр. *сорока на хвості / крилі принесла* «кому небудь стало відомо про що небудь» та англ. *to chatter like a magpie* тобто укр. досл. базікати як сорока; укр. *сидіти / примоститися як сорока на тину / кілу* «сидіти незручно, неприродньо», укр. *жити сорока на тину / кілу* «невлаштовано, непостійно»; укр. *дивитися, заглядати як сорока на / в голу кістку* «дуже уважно приглядатись до чого небудь»; укр. *писати як сорока по тину* «нерозбірливо та незграбно» [87; 93].

- *Обиватель, тату, як сорока: любить блискуче і забуває про власні крила, а якщо й користується ними, то механічно і знов-таки ж в ім'я поживи або для пошуків блискучого.* [145]

- *Мордатий і так, і так вивертав голову, зазираючи у маленьку шибочку, мов сорока в кістку. Тут Тимко і згадав про свою вчену сороку.* [145]

- *Круть-верть! Круть-верть! Усе крутить хвостом оця тороплена, неначе та сорока на тину.* . [145]

Не такий “містичний”, але все ще негативний образ втілено компонентом *гава* (вона ж сіра ворона) в українській мові. Зокрема, у переносному значенні *гава* це роззява, нерозторопна людина. Концепт *ЛІНОЩІ* втілюється у ФО укр. *гав ловити* «марно витрачати час». Про того, хто у свої поглядах або інтересах відійшов від одних та не пристав до інших, іронічно скажуть укр. *ні пава ні гава / ворона* [87].

4.7 Stork - лелека

На тлі вже розглянутих орнітонімів, що презентують переважно негативні аспекти існування людини, такі компоненти як лелека та лебідь виділяються своїми позитивними образами, у ролі засобів творення антропоцентричних фразеологізмів.

Лелека – «божа птиця», символ добра; у народі з цим птахом пов’язані добрі ознаки, він символізує щастя, добробут та затишок у домі; вважали

щасливою ту родину, на даху хати якої оселяються лелеки, тому казали: «Де лелека водиться, там щастя родиться» [15]. У слов'ян побутує повір'я, що саме лелека приносить дітей, і це досить чітко виражається саме у типовій відповіді на запитання маленької дитини «Звідки я взявся?» – «Лелека приніс», що підтверджують дослідження етнолінгвістів і діалектології [20, с. 46]. «Лексеми та фраземи, пов'язані з вагітністю та народженням дитини, здавна в українській традиційній культурі та звичаєвій обрядовості є табуйованими сферами через перестороги про можливе зурочення, інтимність подій та етикет у спілкуванні. Цілком передбачуваним є творення та вживання евфемістичних фразеологізмів на позначення стану бути вагітною»: у східнослов'янських виразах – укр. журавлика вловити, піймати / примітити лелеку та, у південноволинських, укр. написати пісьмо боцуну – тобто «завагітніти» [20, с. 46].

Таке ж позитивне бачення птаха властиве й англomовній фразеології, де орнітонім вербалізує концепти *НАРОДЖЕННЯ* та *ПОПОВНЕННЯ У РОДИНІ*: англ. *to keep the stork flying, to keep the stork busy* – укр. досл. не залишати лелеку без діла, «завагітніти», та англ. *a visit from the stork* «мати поповнення у родині». Як вказує Online Etymology Dictionary, приводом для формування такого позитивного образу стали сюжети німецьких та дацьких дитячих історій, та прикмети на зразок тих, де гніздо лелеки на даху віщує удачу та щастя у родині [82, с.109].

- *The stork delivered more than five bundles of joy to Penang this National Day. Among the parents who were blessed were lean manager Adrian Foong, 35, and his engineer wife Noor Alwani Dahari, 34. [165]*

- *Stork kept busy delivering leaplings. Feb 29 was a day of abundance as it saw quite a high number of leap year babies delivered in hospitals across the state yesterday. [166]*

- *У Любомльський пологовий будинок вдень 2-го січня врешті дістався новорічний лелека, який приніс щасливим батькам донечку. [193]*

-

4.8 Swan - лебідь

Лебідь в українській етнокультурі – «святий птах», символ фізичної та духовної чистоти. Поетизований образ лебедів у літературі символізує подружню вірність, [15] звідси у сталий вираз укр. *лебедина вірність*, який ґрунтується на об'єктивному спостереженні того, що лебеді тримаються однією парою до кінця життя [66].

В англійській мові ж для творення ФО за основу було взято зовнішній вигляд птаха, а саме приписана йому граціозність: англ. *as gracious as a swan* – укр. досл. витончений наче лебідь. Така позитивна характеристика протиставляється незграбності одомашненого гусака у ФО англ. *(to think) all one's geese are swans* або *to turn geese into swans* – укр. *всі кози в золоті* тобто «прикрашати правду», перебільшувати чиїсь досягнення [104].

Стійка словосполука англ. *a swan song* та її українськомовний еквівалент укр. *лебедина пісня* є ще одним прикладом того, як поетизація образу видається мовцям мови більш привабливою ніж реальні факти. Існувало повір'я, що перед смертю лебеді видають протяжні, мелодійні звуки, однак зоологами це твердження не було підтверджено. Проектуючи фразеологізм на людину, вираз не обов'язково має передбачити концепт *СМЕРТЬ*, радше фінальний виступ або появу, останній вчинок, що має певне значення [95].

- *The James Bond franchise has enthralled moviegoers for decades, starting with 1962's Dr. No. While all eyes are on seeing Daniel Craig's swan song in No Time to Die, it wasn't long ago before Pierce Brosnan was the reigning 007.* [163]

- *Як не взяти такого цінного кадра – двометровий гігант регулярно брав участь у парламентських бійках на боці "біло-синіх". Але згодом і їх Волков кинув, перестрибнувши до групи "Економічний розвиток" Анатолія Кінаха. То була лебедина пісня спортсмена у політиці...* [194]

- *Окрім того, була нагода – у Центральному парку імені Лесі Українки завершили унікальну алею скульптур Миколи Голованя та зробили її підсвітку. Алея стала однією з найбільш яскравих локацій парку. Сам*

скульптор Микола Головань зазначив, що ця алея – то його друга лебедина пісня. [195]

Сталий вираз англ. *a black swan* – укр. *чорний лебідь* спершу володів тим самим значенням, що вже згадана укр. *біла ворона*. Як і біла ворона, чорний лебідь вважався неіснуючим створінням, а проектуючи цей сенс на людину, виникало значення «людина, з ознаками настільки рідкісними, що її існування можна було ставити під сумнів». Проте у сучасному мовленні (англійському та, як наслідок, українському) популярності набуло інше значення виразу, яке цілковито витиснуло «оригінальне» (про це свідчить і пошук виразу у корпусі української мови). Одноійменна теорія, популяризована Н. Н. Талемом, розглядає важкопрогнозовані та рідкісні події, які можуть мати значні наслідки. І саме це стало основним значенням в минулому ідіоми [99].

- *As the COVID-19 spreads throughout the world, its cascading and multiple impacts deepen. As a result, fear spreads. Meanwhile, finance and business firms now started promoting the idea that the COVID-19 epidemic was a “black swan event”*. [164]

- *Відомий бізнесмен став свого роду «чорним лебедем» для чинного мера, до появи якого не були готові штабісти Кличка...* [196]

Висновки до розділу 4

Аналізуючи ФО з компонентом-орнітонімом, можна помітити, що на тлі вже розглянутих підгруп АК, найменування птахів частіше вживають на позначення позитивних концептів (*СВОБОДА, НАРОДЖЕННЯ, ВІРНІСТЬ, ТУРБОТА, ДОСТАТОК*). Негативні стани, риси та поняття присутні у концептуальному полі цієї підгрупи у більш ніж достатній кількості, однак, це той випадок, який варто вказати, складаючи висновки.

В обох лінгвокультурах повністю збігається образність компонентів *лелека* – *stork*, *сорока* – *magpie*, *курка* – *chicken*, *півень* – *cock* та частково *ворона* – *crow*. Більшість ФО утворювались на підґрунті об’єктивних спостережень за

свійськими та дикими птахами, однак було виокремлено й екстралінгвістичні чинник, яким завдячує виникнення деяких фразеологізмів, як то казкові сюжети, свята, географія, гастрономічні традиції: укр. *рубати / різати курку, що несе золоті яйця*, англ. *what's sauce for the goose is sauce for the gander, like turkeys voting for Christma, (as) happy as a duck in Arizona...*) Щодо останнього чинника, помічено, що досить часто у вибірці певний компонент (як тварина, так і риба або птах) постає «у ролі» продукту харчування або згадується у подібному контексті.

Таблиця 4.1.

Орнітоніми			
Назва компоненту	Кількість англомовних ФО	Кількість українськомовних ФО	Загальні кількис
Геперонім bird – птах та інші гіпоніми	16	17	33
Pigeon; голуб;	6	5	11
Chicken, hen; курка, квочка;	19	13	32
Cock, rooster; півень;	11	7	18
Turkey; індик;	10	1	11
Duck, goose; качка, гуска;	28	7	35
Crow, raven, magpie; ворона, сорока, гава;	14	8	22
Stork; лелека;	3	4	7
Swan; лебідь;	5	3	8

ВИСНОВКИ

У межах лінгвокультурного підходу досліджується відношення фразеологізмів та знаків культури, а також значення системи стереотипів, символів, еталонів з метою опису культурно-національної специфіки фразеологічного фонду. Світи, створювані фразеологічними зворотами тієї чи іншої мови, є важливими фрагментами національно-мовних картин світу, у межах яких мова постає семіотичним кодом, знаковою системою для шифрування інформації, засобом оформлення й регулювання інформаційних потоків, інструментом мислення і пізнання та «простором думки» [7].

Здійснене дослідження антропоцентричних фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом дозволило дійти таких висновків:

1) Для позначення поняття фразеологізму у британській, американській та вітчизняній лінгвістиці використовується різні терміни, тлумачення яких не завжди є тотожними, але спільними в обох мовах є його ознаки: відтворюваність, єдність значення, внутрішньо-компонентні зв'язки та граматична організованість. Аналіз використаних джерел дає привід стверджувати, що окрім власне терміну *фразеологізм*, в українській мові часто вживаються терміни *фразеологічна одиниця* та *фразема*, в англійській мові – *idiom* та *colloquial expressions*. У запропонованій науковій розвідці представлена відмінність між поняттями *анімалістичний компонент* та *зоонім*, які, у межах дослідження, вважаються не тотожними.

2) Розгляд класичного та новітнього функційно-прагматичного підходів дозволили виокремити наступні класифікації фразеологічних одиниць: класифікація за семантичною ознакою В. В. Виноградова та морфологічна, розроблена М. Ф. Алефіренко, також класифікація за функційним призначенням, вживанністю та емоційним забарвленням. Серед функцій, властивих ФО, було виокремлено такі: номінативна, емоційно-експресивна, оцінна, прагматична, функція портретної характеристики та відтворення внутрішнього стану персонажа.

3) Здійснений збір та аналіз фразеологічних одиниць з компонентом-зоонімом уможливив окреслення позитивних та негативних антропоцентричних характеристик. Таким чином, за ознакою конотації можна виокремити такі групи: ФО, які характеризують з позитивного боку; ФО, які надають людині негативної оцінки та ФО, які позначають нейтральні стани (Табл. 5.1.).

Таблиця 5.1.

Мови Тип конотації	Англійська мова		Українська мова	
	Кількість (%)	Приклади	Кількість (%)	Приклади
Негативна	168 (55)	<i>a snake in the grass, as fat as a beached whale</i>	134 (62)	як курка після дощу, вишептатися як рак у торбі
Нейтральна	73 (24)	<i>to sneak the sunrise past a cock / rooster</i>	40 (18)	відділяти овець від козлів, носом рибу вудити
Позитивна	64 (21)	<i>the cat's whiskers, to keep the stork flying</i>	43 (19)	лебедина вірність, почувати себе на коні
Всього	304 (100)		217 (100)	

4) З'ясовано основні відмінності та подібності у проаналізованих фраземах, значна частина яких пов'язана з національно-культурними особливостями досліджуваного лінгвокультурного простору, а також екстралінгвістичними факторами. Помітна кількість ФО з певним компонентом у своєму складі в одній мові та повна відсутність їх у іншій мові пояснюється власне відсутністю та недоступністю для спостережень і, як наслідок, проектування станів, поведінки, зовнішніх ознак на людину. Однак, варто зазначити, що в умовах постійної міжкультурної комунікації та глобалізованого обміну інформації, потреба безпосереднього контакту з будь-якими представниками фауни відпадає у носіїв досліджуваних мов. Приклади

відносно нових, запозичених з англійської мови сталих виразів (зокрема з найменуваннями екзотичних тварин), можна спостерігати в українському сучасному мовленні.

5) Фразеологічні єдності з найменуваннями тварин складають великий прошарок лексики і вживаються для позначення як позитивних, так і негативних якостей у характері людини, вираження інтенсивності якості, ознаки, дії, створення комічного ефекту, що досить яскраво виражено в українській мові, та ін. Майже кожен компонент-гіпонім або -гіперонім вербалізує низку (з позитивних так і негативних одночасно) концептів та понять, які вони вербалізують.

6) Окрім вже вказаних класифікацій, які перераховують функції антропоцентричних фразеологізмів, у процесі дослідження було сформовано власну. Кількісний та якісний аналіз вибірки, уможливив визначити основні аспекти життя людини, що не обмежуються лише зовнішніми ознаками та рисами характеру, закладені у фразеологізмах (Діаграма 5.1). Це, з іншого боку, дало змогу розмежувати ФО за ознакою їх прагматичного значення та семантичної функції.

Діаграма 5.1

Кількісна характеристика ФО за ознакою прагматичного значення

7) Запропоноване дослідження особливостей ФО, їх тлумачень та еквівалентів, уможливило дійти такого висновку, що, перекладаючи фразеологізми, традиційних стратегій перекладу може виявитись недостатньо, оскільки важливим є глибоке розуміння самотності мови з окресленням лінгвокультурних особливостей фразеології досліджуваної групи. Серед екстралінгвістичних чинників, які є в основі виникнення фразем, варто виокремити: фольклор, зокрема казкові сюжети; історичні реалії та культурні явища; свята; гастрономічні традиції країни; географічні чинники, тощо.

Фразеологія кожної мови постає неповторною лінгвістичною спадщиною етносу, яка відзеркалює її національну ментальність, світосприйняття, вірування, звичаї, та історію. Адже досвід духовно-морального, історично та культурного розвитку кодується системою концептів, з яких і складається фразеологічна одиниця. Крім того, перекладаючи фразеологізми будь-якої групи, чітке збереження їхнього прагматичного значення відіграє досить важливу роль в умовах динамічної міжкультурної комунікації у сучасному глобалізованому світі.

Перспективним видається продовження дослідження у запропонованому ракурсі, зокрема з погляду подібностей і відмінностей у різних лінгвокультурних просторах носіїв англійської мови, як-от: британців, американців, австралійців, з одного боку, а з іншого — у слов'янських мовленнєвих середовищах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефіренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики. Монография / Н. Ф. Алефіренко. – М.: Гнозис, 2005. – 328 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. / М. Ф. Алефіренко. – Х. : Вид-во при Харк. держ. ун-ті, 1987. – 136 с. – С. 46-70.
3. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1963. – 208 с.
4. Баранов А. Н. Основы фразеологии (краткий курс): [Учебное пособие] / А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский. – 2-е изд., М.: ФЛИНТА, 2014.– 312 с.
5. Виноградов В. В. Избранные труды: Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 308 с
6. Гнатюк Л. Я. Лінгвокультурний і функційно-прагматичний аспекти антропоцентричних фразеологізмів на матеріалі одно- і різноструктурних мов (української, російської, польської, англійської) / Л. Гнатюк // Лінгвістичні дослідження. - 2014. - Вип. 37. - С. 3-9. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_lingv_2014_37_3
7. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира: монография / И. А. Голубовская. – К., 2002. – 293 с.
8. Григошкіна Я. В Зооморфні фразеологізми в англійській та українській мовах / Я. В. Григошкіна Є. К. Буточкіна // Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету. Том 2 / Ред. кол. Хаджинов І.В. та ін. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – с. 222.
9. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества / Вильгельм фон Гумбольдт // Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / общ. ред. Г. В. Рамишвили; послесл. А. В. Гулыги и В. А. Звегинцева ; [пер. с нем.]. – М. : Прогресс, 2000. – С. 37–298. : 67.
10. Гумбольдт В. фон. Опыт анализа мексиканского языка / Вильгельм фон Гумбольдт ; [пер. М. А. Журиной] // Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры / сост., общ. ред. и вступ. ст. А. В. Гулыги, Г. В. Рамишвили ; [пер. с нем.]. – М. : Прогресс, 1985. – С. 360–369. – (Языковеды мира).: 364.
11. Дем'яненко Н.Б. Семантична структура фразеологізмів з компонентом "птах" у польській, українській та російських мовах / Н. Б. Дем'яненко // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. - 2010. - Вип. 12. - С. 50-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_12_10 с. 52

12. Демиденко О. П. Мовні репрезентанти анімалістичних символів україномовної та англomовної лінгвокультур / О. П. Демиденко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. - 2015. - Вип. 59. - С. 63-66. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_59_23 С. 65)
13. Доброльожа Г. М. Концепти півень і курка як відображення етносвідомості та світобачення поліщука (на матеріалі діалектної фразеології Середнього Полісся [Електронний ресурс] / Г. М. Доброльожа // Волинь - Житомирщина. - 2013. - № 24. - С. 21-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2013_24_5.
14. Добрусинець Д. І. Найменування свійських птахів: лінгвокраїнознавчий аспект / Д. І. Добрусинець // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. - 2012. - Вип. 7. - С. 213-222. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2012_7_30
15. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006 [Електронний ресурс] Режим доступу : http://ukrlit.org/slovnyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoj_etnokultury)
16. Жайворонок Н. В. Українська етнолінгвістика. Нариси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. В. Жайворонок. — К. : Довіра, 2007. — 262 с. — Бібліогр. : С. 249-261. с. 40.
17. Жарікова Ю. В. Когнітивна діяльність людини у фразеології румейської, новогрецької та української мов / Ю. В. Жарікова // Когнітивна лінгвістика. Лінгвокультурологія. Серія: Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. – 2015. – Випуск V. – С. 69 – 76.
18. Казимир І. І. Концепт ПТАХ у мовній картині світу українського народу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / І. І. Казимир. – Харків, 2007. – 19 с. , с. 1.
19. Каян І. Л. Фразеологічні синоніми у сучасній англійській мові (на матеріалі фразеологізмів з компонентом-зоонімом // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Випуск 7. 3б. наук. праць. – К.: Вид-во „Логос”, 2005. – 103 с, С. 69
20. Коваленко Н. Д. Орнітонім Лелека в сучасному українському діалектному мовленні / Н. Д. Коваленко. // Філологічний часопис. – 2018. – №2. – С. 43–49.
21. Комар Л. Фразеологія як наука та її предмет дослідження / Л. Комар // Молодь і ринок. - 2011. - № 3. - С. 128-132. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_3_29 с. 129

22. Конівіцька Т. Фразеологічні одиниці в системі української економічної термінології / Тетяна Конівіцька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми української термінології : збірник наукових праць. – 2016. – № 842. – С. 73–76. – Бібліографія: 4 назви. С. 74)
23. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : [підручник] / М. П. Кочерган. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Академія, 2006. – 464 с.
24. Краснобаєва-Чорна Ж. Семантико-граматична класифікація фразеологізмів у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови [Електронний ресурс] / Ж. Краснобаєва-Чорна, О. Усенко // Лінгвістичні студії. - 2010. - Вип. 21. - С. 124-133. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2010_21_25:
25. Кришко А. Ю. Вплив ідей Вільгельма фон Гумбольдта (1767–1835) на мовну освіту в Україні XIX – початку XX століття : монографія / А. Ю. Кришко., Н. М. Бріт. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – 179 с.
26. Кунин А. В. Курс фразеологи и совр. англ. Языка / Кунин А. В. - М. : Высшая школа, 1996. - 381с.
27. Кунин А. В. Что такое фразеология / А. В. Кунин – М.: Наука, 1966. – 93 с
28. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – с. 158
29. Левчук О. Символічне значення зооніма КІНЬ (на матеріалі українських народних паремій, загадок та фразеологічних одиниць) / О. Левчук // Вісник. – Львів, 2009. – Вип. 46, ч. 1. – С. 267–273. с. 269
30. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., доп. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 683 с., с. 560].
31. Марєга Ю. А. Іхтіоніми в народній творчості / Ю. А. Марєга // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. - 2013. - Кн. 1. - С. 215-218. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_1_43:
32. Маркітантов Ю.О. Земноводні та плазуни в українській фразеології / Ю.О. Маркітантов // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки – 2018. – Вип. 46 – С. 133-137. 134
33. Маркова Д. Фразеологізми з компонентом серце на позначення негативних почуттів (на матеріалі української, польської, англійської та німецької мов) [Електронний ресурс] / Д. Маркова // № 3 (2017): Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі

- Українки. - 2017. - № 3. - С. 113-116. - Режим доступу: <https://rgf.eenu.edu.ua/index.php/rgf/article/view/22>.
34. Марковська А. В. Антропоцентризм у фразеологізмах сучасної німецькомовної та україномовної преси / А. В. Марковська // Сучасні дослідження з іноземної філології. - 2015. - Вип. 13. - С. 101-110. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2015_13_19.
 35. Марудова А. С. К вопросу о содержании термина «зооним» / А. С. Марудова // Идеи. Поиски. Решения: IX междунар. науч. практ. конф., Минск, 25 ноября 2015 г. – Минск: БГУ, 2015. – С. 103-107.
 36. Маслова Т.С. Зооніми у фразеологізмах на позначення зовнішніх рис людини / Т.С. Маслова. – Луганськ, 2009. – № 6. – С. 28-36. 7.
 37. Матвієнків О. С. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у художньому тексті / О. С. Матвієнків // Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови. - 2013. - Вип. 21. - С. 37-43. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_in_mov_2013_21_7
 38. Міняйло Р. В. Про динаміку стійких словосполук зі сфери рибальства / Р. В. Міняйло // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. - 2012. - № 1. - С. 317-323. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2012_1_67 С. 317).
 39. Мовчан Л.Л. Українські фразеологізми як засіб експлікації внутрішнього світу людини. – Вінниця, 2006. – 93 с
 40. Молотков А. І. Основи фразеології російської мови / А. І. Молотков . – Л., 1977. – 281 с.
 41. Мороз О. А. Фразеологічні одиниці з компонентом "власне ім'я" в сучасній українській мові: структурно-семантичний аспект : Дис... канд. наук: 10.02.01 – 2002
 42. Онуфрійчук, Г. І. Лінгвокультурний потенціал української етнофразеології: асоціативне поле "Людина в колі інших істот" [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Онуфрійчук Ганна Іванівна ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. - Київ, 2016. – 142-143 с.
 43. Онуфрійчук, Ганна. "Внутрішня форма етнофразеологізмів як сталих мовних одиниць." Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах 27, 2015 - 178 с.
 44. Пономаренко В. В. Еволюція хтонічного образу в українському фольклорі: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 09.00.12 – українознавство / В. В. Пономаренко. – К., 1999. – 19 с.

45. Потебня А. А. Язык и народность / Александр Афанасьевич Потебня // Потебня А. А. Эстетика и поэтика / ред. М. Ф. Овсяников, вступ. ст. и примеч. И. В. Иванько и А. И. Колодной. – М. : Искусство, 1976. – С. 253–285. – (История эстетики в памятниках и документах).
46. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К.: Наукова думка, 1988. – 119 с.
47. Свінцицька, Ю. Ф. Семантичні особливості фразеологічних одиниць з власними назвами (на матеріалі англійської та французької мов). Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації, 2016 Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/21317> С.2
48. Сіденко Н. Г. Поняття фразеологічної усталеності : генеза розвитку \ Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика" : Збірник наукових праць. НЗ4 Випуск 23. / Херс. держ. ун-т. – Херсон: ХДУ, 2015. – 192 с
49. Скитина Н.А. Лингво-когнитивный анализ концепта «рыба» во фразеологическом фонде русского и английского языков // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика. 2016. № 4. С. 158-165. С. 160.
50. Сіденко, Н. Г. Деформація фразеологізмів : методи дослідження / Н. Г. Сіденко // Вісник КНЛУ. Серія : Філологія : Збірник наукових праць. Том 18, вип. 2. - Київ : Видавничий центр КНДУ, 2015. - С. 163-168.
51. Словник символів / [Потапенко О. І., Дмитренко М. К., Потапенко Г. І. та ін.] ; за заг. ред. О. І. Потапенка та М. К. Дмитренка. – К. : Редакція часопису „Народознавство”, 1997. – 156 с.
52. Степаненко О. П. Зооморфізми в поетичних творах шістдесятників / Оксана Степаненко // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / [МОН України ; Черкаський нац. ун-т імені Богдана Хмельницького ; відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси, 2010. – Вип. 11. – С. 181–184.
53. Телия В. Н. / Семантический, прагматический и лингво-культурологический аспекты / Телия В. Н. – М.: Школа « Языки русской культуры», 1996 – 288 с.
54. Телия В. Н. Культурно- национальные коннотации фразеологизмов/ В.Н. Телия // Славянское языкознание. XI международный съезд славистов. – М., 1993. – с. 308-310.: . 308-310
55. Тимошук Н. М. Фразеологізми з компонентом-орнітонімом у лексичній системі англійської мови [Електронний ресурс] / Н. М. Тимошук // Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки. - 2019. -

- № 2. - С. 249–256. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2019_2_22.
56. Тікан Я. Г., Ярмач Д. О. Фразеологічні засоби вираження культурної ідентичності представників англійської та української лінгвокультур. Вісник. № 10. С. 50–53.
 57. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. - К.: Знання, 2007. - 494 с.
 58. Шаховский В. И. Национально- культурная специфика концепта «обман» во фразеологическом контексте/ В. И. Шаховский, Н. Н. Панченко // Фразеология в контексте культуры. – М., 1999. – С. 285-288.
 59. Щирова, В.С. Соматические фразеологизмы немецкого языка в когнитивно- дискурсивном аспекте (на материале периодической печати): Диссер. на соиск. уч. ст. канд. филолог. наук. – Тамбов, 2005.
 60. Юзьвяк О. О. Національно-культурна специфіка зоонімів на прикладах фразеологічних одиниць української, англійської та французької мов / О. О. Юзьвяк // Молодий вчений. - 2015. - № 6(2). - С. 105-108. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_6\(2\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_6(2)_28)
 61. Ярова Л. О. Особливості міжмовних еквівалентів англійських зоофразеологізмів в аспекті перекладу / Л. О. Ярова // Культура народів Причорномор'я. – №5. – Т. 3. – Сімферополь, 2003. – С. 150– 155
 62. Anthologia: A Collection of Epigrams, Ludicrous Epitaphs, Sonnets, Tales, Miscellaneous Anecdotes, &c. &c., Interspersed with Originals. C. Spilsbury and sold by S. Highley, 1807 – Epigrams, English – 184 p.
 63. Arsenteva E., Safina R. Kazan School of Phraseology /Arsenteva Eleba, Safina Rimma // Phraseology in Multilingual Society. Edited by Elena Arsenteva. - Cambridge Scholars Publishing, 2014. - P.2-15.
 64. Brigham R. Snake idioms. [Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.raebridgman.ca/faqs/MiddleGate_snake_idioms.pdf; 20
 65. Cowie, A., 2001. Phraseology: Theory, Analysis and Applications Oxford: Oxford University Press.
 66. Encyclopædia Britannica online. Retrieved from <http://www.britannica.com>
 67. Hendrickson R. Talking Turkey: A Food Lover's Guide to the Origins of Culinary Words and Phrases, 2014
 68. Hnatiuk L. The Functional and Pragmatic Peculiarities of the Anthropocentric Phraseological Units in Different Languages and Cultural Enviroments (on the Descriptive Material of Ukrainian, Russian, Polish, English) /Kalbų studijos / Studies about Languages no. 30 / 2017, p 18 – 28 .
 69. Hnatiuk L. Peculiarities of Negation in Phraseological Units (on the material of English, Ukrainian and Russian languages) / Lubomira Hnatiuk // Научный

- журнал «Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского». Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 22 (61). – № 4 (1). – Симферополь : Таврический национальный университет, 2009. – С. 229–234.
70. Koski, M. 1992. "Erilaisia metaforia." In *Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*, eds. Lauri Harvilahti et al., 13-32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura., с 28
 71. Koziara S., 2002. Frazeologizmy pochodzenia biblijnego z nazwami zwierząt w języku polskim. W: *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis, Studia Linguistica*, nr 1, pp.155–164.
 72. «Magpies 'don't steal shiny objects'» [Electronic resource] // BBC News. Accessed 13 October 2020. – URL: <https://www.bbc.com/news/science-environment-28797519>
 73. Mattwes J. Celtic totem animals. – Boston. MA / York Beach M.E. : Red Wheel. – 2002. – 195 p. – pp. 189–192
 74. Maunder, . *The Treasury of Knowledge and Library Reference* (12th ed.). Longman, Orme, Brown, Green, & Longmans. p. 396.
 75. Richard A Spears, PhD. *NTC's American Idioms Dictionary*. Third Edition. NTC Publishing group.
 76. Roberts M. H. *The science of idiom: a method of inquiry into the cognitive design of language* / M. H. Roberts // *The Modern Language Association*. – 1944. – № 59. – P. 291 – 306.]. Smith L. P. *Words and Idioms* / L. P. Smith. – London: Constable & Co. Ltd., 1925. – 299 p.
 77. Smith L. P. *Words and Idioms* / L. P. Smith. – London: Constable & Co. Ltd., 1925. – 299 p.
 78. Sorvali, I. 1980. "Animalia." In *Xenia Thorsiana. En vänskrift tillägnad Carl-Erik Thors på hans 60-årsdag den 8 juni 1980*, eds. Mirja Saari and Helena Solstrand, 315-356. Helsingfors: Helsingfors universitet., p. 334
 79. Stokłosa T. Wybrane cechy charakteru człowieka we frazeologizmach z komponentem animalistycznym. Szkic porównawczy polsko-rosyjsko-angielski Tomasz Stokłosa *Rozprawy. - Komisji Językowej (Wrocław)*. 0084-2990. [T.] 40 (2013), s. 109-116
 80. Vidović-Bolt, I., 2008. Frazeologizmy zoonimiczne odnoszące się do człowieka w języku chorwackim i polskim, W: *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich: opis, konfrontacja, przekład*, Sarnowski, M., Wysoczański, W. Wrocław: Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, Volume 6, pp.483–492.
 - Wierzbicka, A., 1978. *Sapir a współczesne językoznawstwo*, W: Sapir, Edward (1933/1978): *Kultura, Język Osobowość*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, pp. 5–31.

81. Wierzbicka, A., 1978. Sapir a współczesne językoznawstwo, W: Sapir, Edward (1933/1978): Kultura, Język Osobowość, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, pp.5–31. : 28.
82. Wilkosz, S. A comparative analysis of polish and english idioms containing words from bird class. *Studia anglica resoviensia*, 109.
83. William Eleroy Curtis. One Irish Summer. Library of Alexandria, 1909 – Ireland — 482 p.
84. Wiseman, R. (2002). Laughlab: The Scientific Search For The World's Funniest Joke.
85. Wysoczański, W., 2006. Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych. Na materiale wybranych języków, Wrocław: Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, p.402.
86. Zykova, I., 2016. The Phraseological Meaning Construal in the Traditional vs Cognitive Culture-oriented Perspectives. In: *Language Yesterday, Today, Tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw: De Gruyter Open, vol. I (2), pp.253 – <https://doi.org/10.1515/lart-2016-0015>

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

87. Англо-український фразеологічний словник / [авт. – уклад. К.Т. Баранцев]. – К.: Знання, 2005. – 1055 с.
88. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: Перун. – 2003. – 1440 с.
89. Прислів'я та приказки: Природа. Господарська діяльність людини / [упоряд. М. М. Пазяк; відп. ред. С. В. Мишанич]. – К.: Наук. думка, 1989. – 480 с.
90. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 1. — С. 103.
91. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко та ін.] – К.: Наукова думка, 2003. – 1104 с.
92. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / [уклад. Олійник І. С., Сидоренко М]. Київ, - 1991 . – 400 с.
93. Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови ; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1993.
94. Allen's Dictionary of English Phrases. / Robert Allen - Penguin Books Ltd, London, 2008. – 1420 p.

95. Cambridge Dictionary Online – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/>
96. Collins COBUILD Idioms Dictionary, 3rd ed.. (2012). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.collinsdictionary.com>
97. Green J. Green's Dictionary of Slang. L.: Chambers, 2010. 6128 p. Режим доступу: <https://greensdictofslang.com/>
98. Hornby A.S. Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English. Third edition/ A.S. Hornby. - London: 1974. - 757p.
99. Macmillan English Dictionary Online [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.macmillandictionary.com>
100. Mc Graw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs / Richard A. Spears. – USA, New York : The Mc Graw-Hill Companies, Inc., 2005. – 1080 p.
101. Longman Dictionary of English Idioms. – London : Longman Group UK Limited, 1996. – 387 p.
102. McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions Copyright, 2006 by The McGraw-Hill Companies, с.105
103. Merriam-Webster [Електронний ресурс] // Merriam-Webster, Incorporated. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.merriam-webster.com>
104. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] // Oxford University Press. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://en.oxforddictionaries.com>
105. The Free Dictionary: Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.thefreedictionary.com/>
106. Websters New Twentieth Century Dictionary of the English Language. Unabridged. - New-York, 1993. - 2500p.
107. Wiseman, R. (2002). Laughlab: The Scientific Search For The World's Funniest Joke.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

108. Paul Kelly: Proof That Changing The Creative Process Is Good For The Soul [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://themusic.com.au/article/NWgtKSgrKi0/paul-kelly-steve-bell-0918>
109. Charlie Raynor: 'I know they have come away from situations of trauma' [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

- <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/mar/17/charlie-raynor-i-know-they-have-come-away-from-situations-of-trauma>
110. Paul Weller: 'Sixty is a monumental birthday... I marvel at where it's all gone' [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gq-magazine.co.uk/article/paul-weller-interview-2018>
 111. Trump Isn't Crazy to Question Mike Pence's Loyalty [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2018/11/trump-pence-and-test-vice-presidential-loyalty/576283>
 112. Bishop Emeritus Elliott G. Thomas: a Retrospective [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://stcroixsource.com/2019/03/11/bishop-emeritus-elliott-g-thomas-a-retrospective/>
 113. YouTube Is The Tail Wagging The Dog Of The Toy Industry (And Startups Can Benefit) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.forbes.com/sites/kateharrison/2019/03/06/youtube-is-the-tail-wagging-the-dog-of-the-toy-industry-and-startups-can-benefit/#754e343f229c>
 114. There's no way to fake it around Bay Hill, says refreshed Justin Rose [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.iol.co.za/sport/golf/pga-tour/theres-no-way-to-fake-it-around-bay-hill-says-refreshed-justin-rose-19705620>
 115. How Canada's Justin Trudeau fell off his moral high horse [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.afr.com/news/politics/world/how-canadas-justin-trudeau-fell-off-his-moral-high-horse-20190311-h1c8hl>
 116. Muse, "Uprising." The Resistance, Warner Bros. Records Inc, 2009/ CD
 117. Sugar High: Tyler the Creator Talks Cookies, Clothes, and Crying to Kanye's "Violent Crimes" [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gq.com/story/tyler-the-creator-gq-style-fall-cover-story>
 118. Radiohead. "Lotus Flower." The King Of Limbs, XL Recordings, 2011. CD.
 119. How Crocs Became 2018's Unlikeliest Fashion Success Story [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.highsnobiety.com/p/crocs-divisive-footwear-2018>
 120. Baroka defeat Bucs to complete Telkom Knockout fairy tale [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://citypress.news24.com/Sport/baroka-defeat-bucs-to-complete-telkom-knockout-fairy-tale-20181209>

121. The Cat in the Hat review – Dr Seuss's rascal reborn as a madcap circus star [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theguardian.com/stage/2018/dec/17/the-cat-in-the-hat-review-leicester-curve>
122. Trump is punishing white-collar crime at the lowest rate since Nixon [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.businessinsider.com/trump-enforcement-white-collar-crimes-lowest-level-since-nixon-george-w-bush-2018-12>
123. Can May persuade the lawmakers who let her survive to approve, next month, her Brexit agreement with the EU? [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: https://www.postbulletin.com/opinion/other_views/editorial-why-midwesterners-have-a-stake-in-the-brexit-disarray/article_c4695c27-99b8-53fc-a8c3-c1cfe5523e03.html
124. QBullet: CBI Gets Michel's Custody; 3 Yrs in Jail for Ex-Coal Secy [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.thequint.com/news/india/latest-news-headlines-christian-michel-agusta-cbi-alok-verma-hc-gupta>
125. Diandra Douglas Lists Manhattan Townhouse [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://variety.com/2019/dirt/real-estalker/diandra-douglas-manhattan-townhouse-1203152542/>
126. English Language & Usage Stack Exchange [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://english.stackexchange.com/questions/39902/origin-of-in-a-pigs-eye>
127. Our Under-\$200 Picks From This Indie Shop's Plentiful Sale [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.refinery29.com/en-us/2019/03/226569/need-supply-sale>
128. Alexa Bliss To Host WWE WrestleMania 35. The former Women's Champion broke the news on Raw. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://whatculture.com/wwe/alexa-bliss-to-host-wwe-wrestlemania-35>
129. Radiohead. "A Wolf At The Door." Nail To The Thief, Capitol Records, 2003. CD.
130. Donald trump makes watergate 'look like child's play' but democrats shouldn't scream impeachment—yet: laurence tribe [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.newsweek.com/donald-trump-watergate-impeachment-laurence-tribe-1357020>
131. Martin, George R. R. (1996). Game of Thrones (2016 Mass Market Tie-in ed.). p. 836.

132. Pie up the competition. Brits wolf down more than 2,000 pies in their lifetime, survey finds [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.thesun.co.uk/news/8544476/brits-pie-poll/>
133. Leader: Theresa May and Jeremy Corbyn are putting party before country [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.newstatesman.com/politics/uk/2019/02/leader-theresa-may-and-jeremy-corbyn-are-putting-party-country>
134. UKIP call for referendum to scrap assembly in 2024 [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/uk-wales-politics-47611702>
135. ‘Sleeper’ case could torpedo Mueller report [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.politico.com/story/2018/08/27/robert-mueller-special-counsel-report-sleeper-case-797373>
136. The Lawyers Who Did Not Break. The U.S. legal system is withstanding the Trump onslaught. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2019/02/21/opinion/trump-investigation-robert-khuzami.html>
137. Trump’s lawyers suffer from Bolton-induced amnesia [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2020/01/27/trumps-lawyers-suffer-bolton-induced-amnesia/>
138. Off the Beaten Tracks: Hot Rats’ Golden Jubilee [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <https://www.conservativewoman.co.uk/off-the-beaten-tracks-hot-rats-golden-jubilee/>
139. The world’s biggest casino whales [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <http://somuchpoker.com/worlds-biggest-casino-whales/>
140. Continuity horrors: How ‘American Horror Story’ jumped the shark. [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <https://filmdaily.co/news/american-horror-story-continuity-horrors/>
141. Did Nancy Pelosi just jump the shark? [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/05/04/did-nancy-pelosi-just-jump-shark/>
142. How discovering Bikram yoga is helping Reynolds get back to his best. [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <https://www.smh.com.au/sport/nrl/how-discovering-bikram-yoga-is-helping-reynolds-get-back-to-his-best-20190822-p52ju1.html>

143. Should you repay loan or invest? [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.dnaindia.com/personal-finance/report-should-you-repay-loan-or-invest-2731118>
144. Early Birds May Have A Lower Risk Of Depression, Study Finds [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.bustle.com/p/early-birds-may-have-a-lower-risk-of-depression-study-finds-9433771>
145. The Corpus of Contemporary American English (COCA) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.english-corpora.org/coca/>
146. 6 EastEnders spoilers for next week: Linda back on the booze and Callum clashes with Phil. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.radiotimes.com/news/soaps/eastenders/2020-09-22/eastenders-spoilers-next-week-linda-booze/>
147. Is Mike Bloomberg Really ‘Chicken Liver?’ [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.politico.com/news/magazine/2020/02/20/what-is-mike-bloomberg-chicken-liver-well-116501>
148. ‘The Nest’ Review: Jude Law And Carrie Coon Sensational In Raw, Gripping Story Of A Marriage In Deep Trouble [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://deadline.com/video/the-nest-review-jude-law-carrie-coon-sean-durkin/>
149. The Baseball 100: No. 53, Buck Leonard. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://theathletic.com/1568029/2020/02/03/the-baseball-100-no-53-buck-leonard/>
150. The day Brexit hit boiling point [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-54284635>
151. Princess Diana and Charles’ honeymoon room trashed after argument, Churchill said. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.express.co.uk/news/royal/1147354/princess-diana-royal-news-latest-birthday-prince-charles-winston-churchill-royal-family>
152. Italians vote on cutting number of politicians [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://newseu.cgtn.com/news/2020-09-20/Italians-vote-on-cutting-number-of-politicians-TWwsjf7uik/index.html>
153. Justice and the Rohingya people are the losers in Asia's new cold war. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/sep/20/justice-and-the-rohingya-people-are-the-losers-in-asias-new-cold-war>
154. EXCLUSIVE: Sec. Ken Salazar and Sen. Cory Gardner Comment on Presidential Debate [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.westernslopenow.com/news/local-news/exclusive-sec-ken-salazar-and-sen-cory-gardner-comment-on-presidential-debate/>

155. 'I'm cold... what's the point of sitting here like ducks?' – WTA star vents fury at Roland Garros officials [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://tennishead.net/im-cold-whats-the-point-of-sitting-here-like-ducks-wta-star-vents-fury-at-roland-garros-officials/>
156. Renowned surgeon Derek McMinn 'hoarded thousands of body parts over 25 years' [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.independent.co.uk/news/health/derek-mcminn-surgeon-body-parts-edgbaston-hospital-birmingham-b647226.html>
157. Oscars Announce New Diversity And Inclusion Requirements [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://californiaglobe.com/section-2/oscars-announce-new-diversity-and-inclusion-requirements/>
158. Britney Spears Says She Felt Like An "Ugly Duckling" Before Fame [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.buzzfeed.com/tatianatenreyrowhitlock/britney-spears-says-she-felt-like-an-ugly-duckling>
159. Will Democrats attempt to pack the Supreme Court again? [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://thehill.com/opinion/judiciary/518258-will-democrats-attempt-to-pack-the-supreme-court-again>
160. Fake kidnapping video sends police on wild goose chase [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.timeslive.co.za/news/south-africa/2020-09-30-fake-kidnapping-video-sends-police-on-wild-goose-chase/>
161. UFC champ Israel Adesanya undergoes tests for swollen pec, but denies using steroids [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.mmafighting.com/2020/9/30/21495794/ufc-champ-israel-adesanya-undergoes-tests-for-swollen-pec-but-denies-using-steroids>
162. Eating crow after U.S. Open, Isles' golfers place top 10 [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://thebrunswicknews.com/sports/local_sports/eating-crow-after-u-s-open-isles-golfers-place-top-10/article_4aab6b1e-f567-5167-ac43-763b716bedc5.html
163. Halle Berry Opens Up About 'Disappointing' James Bond Spinoff That Was Scrapped [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.cinemablend.com/news/2554450/halle-berry-opens-up-about-disappointing-james-bond-spinoff-that-was-scrapped>
164. Why the COVID-19 is NOT a Black Swan Event [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.redanalysis.org/2020/03/06/why-the-covid-19-is-not-a-black-swan-event/>

165. The stork kept busy on National Day [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.thestar.com.my/news/nation/2015/09/01/the-stork-kept-busy-on-national-day>
166. Stork kept busy delivering leaplings [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.theborneopost.com/2012/03/01/stork-kept-busy-delivering-leaplings/>
167. Денисенко О. Проникнення (Гіпертекстуальний роман) [Електронний ресурс] Режим доступу: http://bukvoid.com.ua/library/oleksandr_denisenko/proniknennya_gipertekstualniy_roman
168. Васильченко, С. Повна збірка творів [Електронна копія] / С. Васильченко. — Електрон. текст. дані. — [Харків] : Держ. вид-во України, 1927 (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2019). Т. 1 : — 1927 (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2019) с. 12
169. Олесь О. Стихи / О. Олесь ; обл. Б. Дегтерева ; рис. В. Ивановой. — М. ; Л. : ОГИЗ "Молодая гвардия", 1931
170. Нечуй-Левицький. І. С. Зібрання творів у десяти томах. Том третій. Прозові твори. Київ: Наукова думка, 1965. ст. 300 - 434.
171. Бекешкіна: «темна конячка» на вибори може прийти через телебачення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bekeshkina-vybory/29451533.html>
172. Мороз З. П'єси / Захар Мороз — Київ, 1959, с. 46
173. Куліш П. Чорна рада: Роман / Пантелеймон Куліш. — К. : Знання, 2015. — 207 с. — (Скарби).
174. Руденко М. Д. Вітер в обличчя: Роман. — К.: Рад. письм., 1955. — 440 с.
175. Випрасувати забули. Як Samsung приховує головну ваду гнучкого екрану Galaxy Fold [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://techno.nv.ua/ukr/gadgets/viprasuvati-zabuli-yak-samsung-prihovuye-golovnu-vadu-gnuchkogo-ekranu-galaxy-fold-50008107.html>
176. Корпус української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://korpus.org.ua/search/>
177. "Сімейка монстрів": не варто боятись коробок ? [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ipress.ua/articles/simeyka_monstriv_ne_varto_boyatys_korobok_90561.html
178. Закони, які допоможуть обнулінню мозку. Ряд закономірностей, який допоможе стати трохи мудрішими. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukr.media/science/340079/>

179. Проти народу іменем народу. Колонка Леоніда Швеця [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2019/02/27/kolonka/leonyd-shvets/polityka/protynarodu-imenem-narodu.-kolonka-leonida-shvecya>
180. Яновський Ю. Збірка творів. Т. 1 : Новели / Юрій Яновський. — Київ: Держ. вид-во худож. літ., 1947. — 244 с.
181. Нечуй-Левицький І. Бурлачка / І. Нечуй-Левицький. — Київ : Сяйво, 19-?. — 282, с. 3
182. Як побороти лінь і нарешті вивчити англійську мову [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/lifestyle/3804547-yak-poboroty-lin-i-nareshti-vyvchyty-anhliisku-movu>
183. Вакарчук може стати найкращим президентом: як зірки підтримали лідера ОЕ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://znaj.ua/politics/vakarchuk-mozhe-staty-najkrashym-prezydentom-yak-zirky-pidtrymaly-lidera-oe>
184. Чому в Україні ніколи не було долара по 8. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://espreso.tv/article/2017/12/01/dollar_po_vosem
185. "Люблю себе накручувати". Як позбутися цієї звички? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tsn.ua/lady/psychologia/ona/lyublyu-sebe-nakruchuvati-yak-pozbutisya-ciyei-zvichki-1283949.html>
186. «Юкрейнгейт» для Трампа: Чи здатна Україна визначально вплинути на долю президента США? [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://zaxid.net/stati_tag50974/
187. Анна Вінтур прокоментувала вагітні образи Меган Маркл[Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://1plus1.ua/novyny/golovna-redaktorka-vogue-prokomentovala-stil-kejt-middlton>
188. Від голої MARUV Європа свідомість не втратить: Мозгова про Євробачення 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://show-business.znaj.ua/214724-vid-goloji-maruv-yevropa-svidomist-ne-vtratit-mozgova-pro-yevrobachennya-2019>
189. ТОП-7 виконавців, яких варто послухати на LvivMozArt. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/style/kultura/top-7-vikonavtsiv-jakih-varto-posluhati-na-lvivmozart-1667583.html>
190. Перелітна птаха: журналісти розказали про кохання, кримінал і життя Ані Лорак на дві ворогуючі країни [Електронний ресурс] – Режим доступу:: <https://www.unian.ua/lite/stars/10271229-perelitna-ptaha->

zhurnalisti-rozkazali-pro-kohannya-kriminal-i-zhittya-ani-lorak-na-dvi-voroguyuchi-krajini-video.html

191. Анатолій Лябедзька: Кремль буде вимагати у Лукашенка здати суверенітет. Можливо, десантування якоїсь рязанської дивізії. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://espreso.tv/article/2020/06/16/anatoliy_lyabedzka_kreml_bude_vymagat_y_u_lukashenka_zdaty_suverenitet_mozhlyvo_desantuvannya_yakoyis_ryazan_skoji_dyviziyi
192. Вимушені піти з України тютюнові компанії заплатили в бюджет близько 48 мільярдів гривень податків - Суслов [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unian.ua/economics/finance/10727940-vimusheni-piti-z-ukrajini-tyutyunovi-kompaniji-zaplatili-v-byudzheth-blizko-48-milyardiv-griven-podatktiv-suslov.html>
193. Лелека першою в 2019-му році приніс на Любомльщину дівчинку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kordon.in.ua/news/leleka-pershoyu-v-2019-mu-rotsi-prynis-na-lyubomlschynu-divchynku-foto-126187/>
194. Зірки спорту у Раді: хто був депутатом і чим прославився. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://news.24tv.ua/zirki-sportu-radi-hto-buv-deputatom-chim-proslavivsysya_n1411818
195. Понеділок, що запам'ятається: у будинку луцького скульптора влаштували акустичний вечір. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://volynonline.com/ponedilok-shho-zapamyatayetsya-u-budynku-luczkogo-skulptora-vlashtuvaly-akustychnyj-vechir>
196. Цибулько: Пальчевський – "чорний лебідь" для Кличка, який може змінити результат київських виборів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kyiv.znaj.ua/327276-cibulko-palchevskiy-chorniy-lebid-dlya-klichka-yakiy-mozhe-zminiti-rezultat-kijivskih-viboriv>

ДОДАТКИ
ВИБІРКА ФО З АНІМАЛІСТИЧНИ КОМПОНЕНТОМ

Додаток А

Компонент	Англомовні ФО	Кількість	Україномовні ФО	Кількість	Загальна кількість (%)
Dog, hound; собака, пес;	like a dog with a bone, one can't teach an old dog new tricks, to lead a dog's life, to be dressed up like a dog's dinner, dog eat dog, a dog's breakfast / to make a dog's breakfast / dinner out of something, to be in the doghouse, a dog and pony show, to put on the dog, to call off the hounds, the tail wagging the dog, to bark up the wrong tree, to fight like cats and dogs, to see a man about a dog, a shaggy dog story, a dog in the manger, to be as sick as a dog, a tired dog, to be dog-tired, to go to the dogs, to die like a dog, top dog, every dog has its day, dog-	30	як вірний пес, голодний як пес, бита собака, з'їсти на чомусь собаку, брехати як собака, злий / сердитий мов собака на прив'язі, розбіситись як собака, пошитися в собачу шкуру, вхопити як собака муху, наїстись як собака палиці, ухопити як собака обметиці, зав'язати як собака в тину, як з собаки вовни, гарно як собаці на ярмарці, живеться як собаці на прив'язі, життя вольне як собаці на прив'язі, дивитись як собака на кістку, триматися як собака за обгризену кістку, Сірка годують так він і гавка	20	50 (10%)

	like devotion, a lapdog, to heal like a dog , as clean as a hound's tooth, to work like a dog.				
Horse; кінь, кобила;	to flog / to beat a dead horse, to be in someone's high horses, horse sense, horseback opinion, to come off the high horse, to eat like a horse , to back / bet on the wrong horse, a dark horse, to change / switch horses in midstream, to lock the barn door after the horse is gone / stolen / bolted, horse play, horse laugh, the one-horse race, to tell it to the horse / manes, straight from the horse's mouth , to find a mare's nest, horses for courses, never spur a willing horses, hold your horses!, as strong as horse, to work like a horse, even wild horses won't forth one to do something, wild horses would not drag	23	бути на коні і під конем, сиві коні не все є старі, старий кінь борозни не псує, добрий був кінь та з'їздився, поки коняка тягне, то не випрягай, кінь не видасть – і ворог не знайде, бути / почувати себе на коні, як сісти на коня, осідлати коня, як хто на сто коней висадив, кінське здоров'я, здоровий як кінь, здорова, як ногайська кобила, конем не догнати, залізний кінь / сталевий кінь, овса шкапа з'їла, так і віз побила, норовистому коневі і майдан тісний, кінь добрий на пашу, а до роботи байдуже, не вір кобилі в дорозі (бо серед болота скине), коняча / кінська доза, викидати коники, і на коні	24	47 (9%)

			не під'їхати, міняти коня на переправі, гіржати як кінь.		
Cat; кіт, кішка;	like the cat that ate the canary, when the cat's away the mice will play, to play cat and mouse (with somebody), a game of cat and mouse, to fight like cat and dog, to lead a cat and dog life, to set / put the cat among the pigeons, that cat won't jump, not a cat's chance in hell / not have a cat in hell's chance, to see which way the cat jumps, there's more than one way to skin a cat, a cat on hot bricks /a hot tin roof, like the cat that got the cream, to let the cat out of the bag, cat got your tongue?, the cat's whiskers, the cat's pyjamas, the fat cat, a pussycat, to grin like a Cheshire cat / a Cheshire cat smile, to fight like Kilkenny cats.	21	знає кішка, чие сало з'їла, чують миші, що кота нема дома, кіт запліт, а миші в танець, кіт – спати, а миші– танцювати, грати в кота і мишку, кішці смішки, а мишці слізки, жити як кішка з собакою , допадатись як кіт до сметани, купувати кота у мішку, гребти як кішка лапою, посмішка Чеширського кота.	11	32 (6%)
Sheep;	to separate / sort out the sheep from	6	вовк в овечій шкурі, відділяти	6	12

вівця, овечка;	the goats, a lost sheep, as sheep among wolves, a black sheep of the family, a white sheep, a wolf in sheep's clothing		овець від козлів, покірна овечка, заблукана вівця, блудлива овечка, вівця серед вовків,		(2%)
Pig, hog; свиня, кабан;	as fat as a pig, to eat like a pig, to make a pig of oneself, to go hog-wild, as crazy as a peach-orchard boar, a road hog, in a pigs eye, to make a silk pursue out of a sow's ear, to cast pearls before swine, to live high on / off the hog, to eat high on / off hog, to go whole hog, to buy a pig in a poke	13	личити, як свині сідло / хомут, гарно, як свині під лопухом, пристати, як свині наритники, влізливий, як свиня, величатись, як свиня в барлозі / в дощ, благородна, як свиня городна, дурний як сто свиней, знатись на чомусь як свиня на перці, підкладати свиню, такий, що й свині одвертаються, у свинячий голос, кидати бісер свиням / метати перли перед свинями.	13	26 (5%)
Інші свійські тварини	to take a bull by the horns, like a bull in a china shop, as strong as bull, to do the donkey work, for the donkey years, to act the goat, a scapegoat, like a rabbit in the headlights, like a red rug / flag to a bull.	9	брати бика за рога, з їжака не буде бика, як червона ганчірка / тканина для бика, козел відпущення, цап-відбувайло, сильний / здоровий як бик, мов баран на нові ворота, всі кози в золоті	8	17 (3%)

Monkey, ape; мавпа;	monkey business, as tricky / agile as a monkey, to go ape, to throw a monkey wrench on something, to have the monkey on one's back, to get / put one's monkey up, monkey see – monkey do	7	порвати як мавпа газету, спритний / хитрий як мавпа	2	9 (2%)
Elephant; слон;	to see pink elephants, a white elephant, an elephant in the room	3	робити з мухи слона, слон в посудній лавці	2	5 (1%)
Wolf; вовк;	who keeps company with the wolf will learn to howl, a wolf in sheep's clothing, to keep the wolf from the door, to wolf down (food), to cut one's wolf loose, to set a wolf to keep the sheep, to throw someone to the wolves, the big bad wolf, a wolf pack, a lone wolf, to be hungry like a wolf	11	з вовками жити – по вовчому вити, вовк в овечій шкурі, вовчий голод, голодний як вовк, приставити вовка до отари, крастись неначе вовк до ягняти, дивитися / глянути вовком, злий сірий вовк, самотній вовк, вовча зграя, скільки вовка не годуй, а він все у ліс дивиться, вовча натура в ліс тягне; повісити (на когось) всіх собак, пожалів вовк кобилу – залишив хвіст та гриву	13	24 (5%)
Інші	a leopard does not change its spots,	7	увійти у левове лігво, лєвова	3	10

хижаки	the lion share, to be loaded for bear , to fight like a lion, a paper tiger, to be like a bear with sore head, to walk into the lion`s den		частка, паперовий тигр		(2%)
Whale;	to throw / fling away a sprat / minnow to catch a whale, to whale the tar out of smb, to throw a tub to the whale , as fat as a beached whale, (to have) a whale of good time, a white whale , like kicking a dead whale down the beach	7		0	7 (1%)
Гіперонім fish – риба, та інші гіпоніми	a cold fish, neither fish nor fowl, as dumb / mute as a fish, a shy fish, a strange / queer / odd fish, a poor fish, (like) a fish out of water, to fish in troubled waters, (there are) plenty of/more fish in the sea, a big fish, to sleep with fishes, a big fish in a little / small pond, to swim upstream, What's that got to do with the price of fish, big	26	ні риба ні м'ясо, мовчати як риба, німий як риба, як риба без води, битися як риба об лід, ловити рибку в каламутній воді, як риба з водою, плисти / пливти проти, (стати) як окунь проти води течії, знову за рибу гроші, вирвати із жабряками, луску шкребти, носом рибу вудити, закидати гак на велику рибу, велика риба маленьку	23	49 (9%)

	fish eat little fish, fish or cut bait, to go on a fishing expedition, all is fish that comes to his net, a fish story, to cry stinking fish, fine/pretty kettle of fish, another/different/whole other kettle of fish, to fry fish until its caught, to have better/other fish to fry, to need (something) like/about as much as a fish needs a bicycle		клює, піймати карася з поросся, вскочити як риба в невід, отримати на рибу, битися як рибина в сітях / в неводі, і риби наловить, і ніг не змочить, риба не хліб - ситий не будеш, на безриб'ї і рак риба, як риби парасолька		
Shark; акула;	to swim with sharks, a land shark, a loan shark, a shark repellent, a shark watcher, shark bait / baiter, one wouldn't shout if a shark bit him, to jump the shark	8	акула пера, акула бізнесу	2	10 (2%)
Herring; оселе дець;	as lean / as a shotten herring, as dead as herring / mackerel, to be squashed / packed (in) like sardines, (to draw) a red herring	4	(напихатись) мов оселёдців у бочці; укр. як кіт з оселедцем панькатися / возітися	2	6 (1%)
Lobster;	to crayfish out, as red as a lobster,	6	на безриб'ї і рак риба, вишептатися	15	21

рак;	raw lobsters, to die for want of lobster sauce, a prawn cocktail offensive, to come the raw prawn / shrimp		<p>як рак у торбі, годувати раків, сісти, як рак на мілині (на мілкому), упустіти рака з рота, пішов як рак по дріжджі, рачки лазити</p> <p>ні рак ні жаба, вчепився як рак, як / мов раки з мішка, як / мов / ніби рак у торбі шептати, почервоніти як рак, як печений / варений рак, напекти раків, показати, де раки зимують, знати, де раки зимують</p>		(4%)
Snake, viper; змія, гадюка;	to cherish / foster / warm / nourish a snake /serpent / viper in one`s bosom, a nest of vipers, to be lower than a snake`s belly, a snake in the grass, as mad as cut snake, a snake story, snaky insinuation, to raise / wake snakes, to have snakes in one`s boot, to see snakes	10	<p>гадюка ссе / в'ється коло серця, мати / носити змію під серцем, пригріти гадюку на грудях / у пазусі, гадина / гадюка потайна, змія підколодна, гадюче кодро, вужем звиватися, напиться до зеленого / блакитного змія.</p>	8	18 (3%)

Гіперонім bird – птах та інші гіпоніми	A bluebird, a wise old owl, as free as bird, a bird of passage, an early bird \ an early-bird, night owl, high-flier, to be under the wings of smb, to spread ones wings, on the wings, birds of a feather flock together, bird- brain, to get the bird, for the birds, to kill two birds with one stone	16	стріляний горобець, перелітний птах, вільна пташка, рання пташка, жайворонок, сова, мудра сова, рідкісна птиця, біла ворона, пташка високого польоту, розправляти крила, знаходитись під чийось крилом, наче на крилах, одного гніздечка птиці, нашого пір'я пташка, , горобцю по кісточки / коліна / горобцюпо під хвіст, як гороб'ячий ніс	17	33 (6%)
Pigeon; голуб;	the dove of peace, as harmless as a dove, as innocent as a dove, pigeon- livered, to pluck a pigeon, to fleece a pigeon,	6	голубка сива, голуб миру, маленький як голубенятко, наївний як голуб, покірний як голуб	5	11 (3%)

Chicken, hen; курка, квочка;	like a chicken with the pip, a mother hen, a chicken with its head cut off, like a headless chicken, like a hen with one chick, a spring chicken, the chicken come home to roost, (writing) is like chicken scratch, to count one`s chicken before they are hatched, chicken-liver, chicken-heart, chicken shit, to play chicken, to chicken out, to wake up with the chickens, go to bed with the chickens, (to have) a chicken in every pot, chicken feed, a hen night	19	носитися як курка з яйцем, як курка лапою, курчат по осені рахують, курячі мізки, курка щипана, мокра курка, як курка після дощу, курам на сміх, кури не клюють, рубати / різати курку, що несе золоті яйця, куряча складка, жалів яструб курку доки всю не оскуб	13	32 (6%)
Cock, rooster; півень;	cock of the walk, at cock-crows, to sneak the sunrise past a cock / rooster, a fighting cock, to feel like a fighting cock, to live like a fighting cock, to beat all cock-fights, to set the cock on the hoop, a cock of the loft, to jump at something like a cock at a gooseberry, cock of the	11	іти / ходити / виступати півнем, пускати / ловити півня, дивитись як півень на тік, пускати червоного півня, як півень розмальований, з (третіми) півнями, до перших півнів, після других півнів	7	18 (3%)

	school.				
Turkey; індик;	to strut like a turkey cock, as proud as a turkey-cock / peacock, puffed up as a turkey-cock, to swell like a turkey cock, as red as a turkey-cock, to talk turkey, to say turkey to one and buzzard to another, to go / quit / stop cold turkey, to gobble sth up, like turkeys voting for Christmas	10	надутий як індик;	1	11 (2%)
Duck, goose; качка, гуска;	to be (like) water off a duck's back, to get (one's) ducks in a row, to hunt where the ducks are, to duck and dive, (as) happy as a duck in Arizona, (something is like) milking a duck, all duck or no dinner, (as) easy as duck soup, like a dying duck in a	28	як з гуски вода / мов гусак од води, кульгава качка, заганяє качки собою, щоб тебе качка брикнула / копнула, сидіти крячкою, гидке / бридке каченя, гусей дражнити, гусей підпускати	7	35 (7%)

	<p>thunderstorm, knee high to a duck, a mud duck, lame duck, a dead duck, to play ducks and drakes with (one), duck-squeezer, a lucky duck, a duck of a boy, a sitting duck, to (kill) the goose that lays the golden eggs</p> <p>a golden goose, an ugly duckling, a wild goose never, laid a tame egg, what's good for the goose is good for the gander.</p> <p>what's sauce for the goose is sauce for the gander, to cook (one's) goose, (to send on) a wild-geese chase, (as) silly as a goose</p>				
<p>Crow, raven, magpie; ворона, сорока,</p>	<p>to feed the crow, a crow is never whiter than washing herself often, breed up crows and they will peck your eyes out,</p> <p>a crow bewails the sheep, and then</p>	14	<p>не допоможе мертвому кадило, а вороні мило, сорока на хвості / крилі принесла, сидіти / примоститися як сорока на тину / кілу, писати як сорока по тину, дивитися, заглядати як сорока</p>	8	<p>22 (4%)</p>

гава;	eats it to shoot at a pigeon and kill the crow, to eat a crow, to have a crow to pick / pluck (with one), to cry raven, (as) hoarse as a crow, to be up with the crow, a crow / hawk do not peck crow`s /one other`s eye, as wise as an old crow, to chatter like a magpie		на / в голу кістку, жити сорока на тину / кілу, ні пава ні гава / ворона, гав ловити		
Stork; лелека;	to keep the stork flying, to keep the stork busy, a visit from the stork	3	журавлика вловили / піймали, примітити лелеку, лелека приніс, написати пісьмо боцуну	4	7 (1%)
Swan; лебідь;	to turn geese into swans, (to think) all one`s geese are swans, as gracious as a swan, a swan song, a black swan	5	лебедина пісня, лебедина вірність, чорний лебідь	3	8 (2%)
Загальна кількість	304		217		521 (100%)